

**TRÉNERI
KÉZIKÖNYV SZOCIÁLIS FARM**

MENTOR TRÉNING

SOCIAL FARM MENTOR

TRAINING

Készült a Revitalist „Szociális farm mentor képzés” című projekt partnereinek közreműködésével. A projekt az Erasmus+ KA2 Stratégiai Partnerség keretén belül valósult meg.

Partnerek: Magyar Minőségi Komposzt Társaság - Hu; Diverzitás Közhasznú Alapítvány – Hu; Agricoltura Capodarco – It; Ruskin Mill College – UK; University of South Bohemia, Faculty of Agriculture - Cz; WWOOF Magyarország - Hu; Tiszasas Önkormányzata – Hu;

Projektvezető: Kléger Aranka **Projekt azonosító száma:** 2017-1-HUOI-KA202-035964

Szerzők: Berni Courts, Csapó Beatrix, Csibi Júlia, Gyói Gábor, Gyóiné Török Ildikó, Kléger Aranka, Jan Moudry, Ilaria Signoriello, Ujj Apolka, Ricardo Pereira

Lektorok: Csapó Beatrix, Csibi Júlia, Gyóiné Török Ildikó, Jeney Zsuzsa, Kléger Aranka, Ujj Apolka

Tervezés és tördelés: Csibi Júlia

Kiadó: Magyar Minőségi Komposzt Társaság ISBN 978-615-6240-04-0

Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez. Ez a kiadvány a szerzők nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehető felelőssé az abban foglaltak bármilyen felhasználásért.

Tréneri kézikönyv Szociális farm mentor tréning

TarTaLom

1. bevezetés 6

1.1 A szociális farm létjogosultsága napjainkban 6

- 1.2 A szociális farmok helyzete Magyarországon 6
- 1.3 A projekt bemutatása, a tréning innovatív és hiánypótló elemei 8
- 2. A Gyakorlati Képességeken Alapuló Terápiás Módszertan (PSTE módszer) 9
 - 2.1 A Gyakorlati Képességeken Alapuló Terápiás Módszertan (PSTE módszer) – kialakulásának története, használata napjainkban 9
 - 2.2 A PSTE módszer alapelveinek megjelenése a tréning során 9
- 3. A Szociális farm mentor tréning és a Tréneri kézikönyv 11
 - 3.1 A szociális farm mentor tréning felépítése 11
 - 3.2 A Tréneri kézikönyv bemutatása 11
- 4. 1. modul - A PSTE módszer elmélete és a Hely szelleme 12
 - 4.1 A modul célja 12
 - 4.2 A modul által elérhető kompetenciák 12
 - 4.2.1 A kompetencia tábla használata, és előnye 12
 - 4.3 A modul programja 14
 - 4.4 A modul részletes tartalma és módszertana 15
- 5. 2. modul - A PSTE módszer gyakorlata, kézműves tevékenységek 18
 - 5.1 A modul célja 18
 - 5.2 A modul által elérhető kompetenciák 18
 - 5.3 A modul programja 19
 - 5.4 A modul részletes tartalma és módszertana 24
 - 5.4.1 Komposztálás 24
 - 5.4.2 Nemezelés 26
 - 5.4.3 Kosárkötés 28

5.4.4 Gyékényfonás 31

6. 3. modul - A célcsoport fejlesztése PSTE módszerrel 34

6.1 A modul célja 34

6.2 A modul által elérhető kompetenciák 35

6.3 A modul programja 35

6.4 A modul részletes tartalma és módszertana 36

7. 4. modul - Gazdasági életképesség 37

7.1 A modul célja 37

7.2 A modul által elérhető kompetenciák 37

7.3 A modul programja 39

7.4 A modul részletes tartalma és módszertana 41

8. 5. modul - A PSTE módszer alkalmazása a helyi környezetben 45

8.1 A modul tartalma és különleges helyzete a tréningen belül 45

8.2 A teljes tréning program beépülése a modulba 46

8.3 Számárvezető a Tréning napló írásához 46

8.4 A modul által elérhető kompetenciák 47

8.5 A modul programja 48

9. A projektben résztvevő szervezetek rövid bemutatása 49

10. Fogalomtár 51

11. Melléklet 54

11.1 Hely szelleme kutatások 54

11.1.1. Bercel 54

11.1.2. Tiszásas 60

11.1.3. Gödöllő 63

11.2 A "3 lépcsős folyamat" módszere 75

11.3 A képzés felépítése 79

1. bevezetés

1.1 a szociális farm létjogosultsága napjainkban

Az "Európai Stratégia 2020"* szerint a szociális farmok gyakorlata nem csupán egy agrár tevékenységet jelent, hanem sokkal inkább egy olyan módszert, amely sikeresen integrál egyéb fontos területeket is, mint például a szociális ellátórendszert, környezetpolitikát, munkanélküliség kezelését, egészségügyi ellátórendszert, hozzájárulva ezzel a vidék és egyéb marginális, gazdaságilag elmaradott térségek fejlődéséhez.

A szociális farmok létének alapvető esszenciája, hogy bennük egyszerre megvalósítható a szociális szempontú agrár termelés és a hozzá kapcsolódó termékfeldolgozás, a - kézimunka igényes - vidéki helyben maradást segítő agrár tevékenységek fejlesztése, a fenntartható*, tradíciókon alapuló tájhasználat és környezetvédelem, a szociális szektor fejlesztése, továbbá a helyi termékek és erőforrások, a minőségi vidéki életforma népszerűsítése.

A szociális farmok tevékenységüket jellemzően organikus és magas minőségű, természetes alapú termékek előállítására specializálják, amelyek egyfajta "etikus terméként*" egyszerre segítik a rövid ellátási láncok*, helyi piacok fejlődését, és annak a társadalomban kialakult morális igénynek a kielégítését, hogy e jelentős hozzáadott értéket képviselő termékek megvásárlásával környezetvédelmi és esélyegyenlőségi célokat egyaránt támogathassanak.

A szociális farmok lehetőséget teremtenek a gazdálkodók számára, hogy tevékenységi köreik és szolgáltatásaik bővítésével és diverzifikálásával igen sokrétű szerepet töltsenek be az őket körülvevő társadalomban.

A különböző európai országokban működő szociális farmok tapasztalatai azt mutatják, hogy a szociális farm tevékenységeknek további pozitív hatásai vannak a vidéki területek gazdaságára és a városi-vidéki kapcsolatrendszer fejlődésére, a táj és környezet fenntarthatóságára, a létrejövő innovatív szolgáltatások miatt a társadalmi jólét érzésére, valamint az etikus és bio termékek termelése révén ezek piaci helyzetére. Európai kontextusban a szociális farmoknak kulcsszerepe van olyan előttünk álló kihívások kezelésében mint a multifunkciós gazdálkodás kialakítása, amely fejlődő és szerteágazó szervezeti felépítése révén képes választ adni a különböző társadalmi változásokra. Globális szinten, figyelembe véve az "Agenda 2030*" által meghatározott stratégiai iránymutatásokat és az azok által kidolgozott fenntartható fejlődési célokat - amelyeket az Egyesült Nemzetek Közgyűlése 2015-ben jóváhagyott -, a szociális farm a korábbi mezőgazdasági modellek továbbfejlesztésének tekinthető, amely alkalmas a fenntartható gazdálkodás megvalósítására.

A jelenlegi válság, melyet a jóléti rendszerek Európában és az egész világon átélnek, fenyegeti a polgárok társadalmi jogait, és növeli a társadalmi egyenlőtlenségeket. Ebben a helyzetben a szociális farmgazdálkodást az egyik leghatékonyabb tevékenységnek tekinthetjük, amely hozzájárulhat a fenntartható fejlesztési célok eléréséhez, például a szegénység és az

egyenlőtlenség elleni küzdelemhez, a mélyszegénység felszámolá-

Fotó: Ruskin Mill Trust sához, és az éghajlatváltozás káros hatásainak kivédéséhez.

1.2 a szociális farmok helyzete magyarországon

A szociális farmgazdálkodás rendszere Magyarországon kialakulófélben van. A MAIE projekt* (Multifunkcionális mezőgazdaság Európában) szerint a szociális farmgazdálkodás fejlődésének mértéke Európa-szerte az adott ország helyzetétől függ. Annak ellenére, hogy ez a projekt nem említi Magyarországot, úttörő országnak minősíthető a MAIE státusz kategóriái alapján. (Úttörő státusz; Mérsékelttel fejlett státusz; Jól fejlett státusz; Hivatalosan elismert státusz.) Az úttörő státusz azt jelenti, hogy már több szociális farm kezdeményezés elindult a szociális farmgazdálkodás koncepciója mentén, hasonlóan Szlovéniához, Csehországhoz vagy Bulgáriához.

Magyarországon az első szociális farmgazdaságok 2000 után jelentek meg. 2003-ban a Foglalkoztatási és Munkaügyi Minisztérium kormányprogramot indított a szociális farmgazdaságok létrehozásának támogatására. Ezek a gazdaságok az autistákat és családtagjaikat támogatták, amelynek eredményeként körülbelül 15 majorság jött létre autizmus-specifikus szolgáltatásokkal és foglalkoztatási programokkal. A pénzügyi források csökkenésének következtében az autista majorságok számának növekedése és fejlődése is megállt. 2005 és 2015 között számos szociális farm kezdeményezés indult egymástól függetlenül, különféle célcsoporttal* (pl. közösségi gazdaságfejlesztési programok munkanélküli roma emberek számára; farmpedagógiai programok iskolás gyermekek részére; állatasszisztált terápia - elsősorban terápiás lovagoltatás, valamint mezőgazdasági termeléssel, feldolgozással és ökoturizmussal foglalkozó szociális kertgazdálkodás foyatékkal élők számára).

6

A legégetőbb probléma jelenleg az, hogy a szociális farmgazdaságokat Magyarország nem ismeri el jogilag. Ennek orvoslására 2015-ben kiadtak egy komoly tanulmányt, amely részletesen ismerteti a működési elveket, célkitűzéseket, célcsoportokat, a szociális gazdálkodás előnyeit, valamint a nyugati és északi országokban megismert jól bevált gyakorlatokat (Szociális gazdaságok létrehozása Magyarországon, - Kézikönyv és fejlesztési javaslatok https://drive.google.com/file/d/14YMmKsGd_Hwh4nAQ3KGPmInE_E_UBrUu/view).

2016-ban megalakult a Szociális Farm Szövetség*. A szövetség célja a szociális farmok jogi és intézményi elismerésének előmozdítása Magyarországon, mint új társadalmi, egészségügyi, foglalkoztatási és oktatási funkciókat ellátó mezőgazdasági modell, valamint a jó gyakorlatokhoz, a kutatáshoz és az oktatáshoz kapcsolódó információk összegyűjtése és terjesztése.

A tanulmány és a Szociális Farm Szövetség lobbitevékenysége ellenére Magyarország továbbra is számos kihívással szembesül, mivel a magyar kormány csak a közelmúltban ismerte fel a szociális gazdaságokban rejlő lehetőségeket. Nem létezik még a szociális farmokra vonatkozó átfogó stratégia, adminisztratív akadályok továbbra is fennállnak, nincs megfelelő, a szociális gazdálkodással foglalkozó képzési tanterv, amely felkészíti a jövőbeli gazdálkodót/szociális szakembert a hátrányos helyzetű csoportokkal farmon történő munkavégzésre. A mezőgazdaság társadalmi funkciójának és ugyanakkor a hátrányos helyzetű emberek* függetlenségének előmozdítása érdekében azonban ki kell egészíteni a magyar jogszabályokat, hiszen a szociális farm szolgáltatás a mezőgazdasági tevékenységek fogalmi köréből hiányzik, a

rehabilitációs farmok* termelői közössége nem elismert jogi személy, a rehabilitációs farmok földhasználati jogosultsága sem tisztázott, a rehabilitációs farmok közössége által megtermelt és/vagy feldolgozott mezőgazdasági termékek értékesítése korlátozott.

A felsorolt problémák orvoslására szakmapolitikai javaslat készült „Magyarországi szociális farmok létrehozása és működtetése 2019” címmel.

A jelenleg működő szociális farmok általában a több lábbon állás stratégiáját választják a hosszú távú fennmaradás érdekében. Különböző, bevételt jelentő szolgáltatásokat nyújtanak vagy termékeket állítanak elő, például gyermek- táboroztatás, terápiás foglalkozások, feldolgozott kézműves élelmiszerek (sajtok, lekvárok, befőttek), iparművészeti termékek.

Emellett igénybe veszik a hozzáférhető támogatási lehetőségeket, például az akkreditált foglalkoztatás* vagy a közfoglalkoztatás* bértámogatási rendszerét, illetve az európai uniós projektek foglalkoztatási és infrastruktúra fejlesztési támogatásait.

Fotó: WWOOF Magyarország

8 **1.3 A projekt bemutatása, a tréning innovatív és hiánypótló elemei**

A Revitalist projekt célja egy olyan képzési program kidolgozása, amelyben a hátrányos helyzetű célcsoportjainkat teljesen új innovatív készségekkel látjuk el. A gyakorlati képességek fejlesztésén alapuló terápiás módszertant Angliában fejlesztették ki az elmúlt 30 évben és az angol “Practical Skills Therapeutic Education”* elnevezés után a PSTE rövidített néven ismert, elsősorban Angliában. Ez a módszer adja képzési programunk alapját.

A módszer a kézműves tevékenységek oktatásából és gyakorlatából áll, ki- zárólag természetes anyagok felhasználásával. Néhány példa ezekre a tevé- kenységekre: fa megmunkálás, nemezelés, szövés, kovácsolás, organikus és biodinamikus kertészkedés és komposztkészítés.

A módszer fő célja az egyé- nek kognitív és érzelmi képességeinek fejlesztése. Tudományos bizonyítékok azt mutatják, hogy a kezünkkel végzett munka közvetlen következményekkel jár az agy fejlődése szempontjából. Ez magyarázza az emberi faj fejlődésének egy korai időszakát is, amely során - pontosan a kézzel végzett tevékenységek fejlődése következtében - az ember kiemelkedett a főemlősök sorából.

In practical terms, the Revitalist project creates well-structured training programs to be delivered in different locaA természetes környezetben, például a gazdaságban végzett munka, szemben a városi környezettel, hatékonyabbnak bizonyult az egyének számára, különösen társadalmi-érzelmi szinten. Ezt az egyik projekt partnerünk (Ruskin Mill Trust, Egyesült Királyság) kutatása egyértelműen bizonyította az elmúlt évtizedekben. Ennek a módszernek a sike- rért világszerte elismerték, amelynek eredményeként kibővült a módszerrel kapcsolatos kutatás.

A Revitalist program egyik fő feladata a megfelelő feltételek megteremtése a módszer megvalósításához és ki- bővítéséhez a magyar kontextusban. Ez minden bizonnyal sok pozitív eredményt hozhat az ország számára, mint például a különféle háttérrel rendelkező szakemberek képzése ezzel az egyedülálló módszerrel (PSTE módszer).

A Revitalist projekt célja, hogy azok a szakmai szektorok (a szociális munkásoktól a gazdálkodókig, a civil szervezetelek vezetőitől a pszichológusokig és az önkormányzatokig), amelyek tevékenysége leginkább kötődik a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok életének javításához, profitálhassanak a projekt eredményeiből.

A Revitalist projekt egy jól strukturált képzési programot hoz létre, amely Magyarországon különböző helyszínein valósul meg. Ez a képzés elméleti elemeket és iránymutatásokat egyaránt tartalmaz, így például a PSTE módszerét alátámasztó elveket, melyek a képzés során a gyakorlati foglalkozások alkalmával valósulnak meg a kézműves tevékenységekben és a biokertészetben.

A mentorok képzése során nagy hangsúlyt helyezünk olyan ismeretek átadására, mint a környezetvédelem, a gazdálkodási ismeretek és az alacsony képzettségű csoportokkal való együttműködéshez nélkülözhetetlen szociális érzékenység.

A képzés végfelhasználói célcsoportjának pontos meghatározását szociális szakemberek évtizedes konzultációs folyamat során határozták meg olyan módon, hogy az teljes mértékben megfeleljen ezen csoportok igényeinek.

A projekt az eredmények maximalizálására összpontosít, miközben minimális pénzügyi beruházást igényel. A projekt céljai között szerepel továbbá, hogy elősegítse az ország elmaradott vidéki területeinek felzárkózását, és megteremtse a szükséges infrastruktúrát a további fenntartható fejlődéshez.

Fotók: Csibi J.

2. A Gyakorlati képességeken Alapuló terápiás Módszertan (PSTE Módszer)

2.1 A Gyakorlati képességeken Alapuló terápiás Módszertan (PSTE módszer) –

kialakulásának története, használata napjainkban

A PSTE módszer három nagy történelmi személyiség nevéhez fűződik: John Ruskin, William Morris és Rudolf Steiner. John Ruskin* a természet, és kézművesség iránti tiszteletet jeleníti meg, William Morris hívja fel a figyelmet az esztétikai szempontból kellemes megjelenésű és egyedi tárgyak készítésére, ellentétben a szabványosított, gyárilag készített tárgyakkal. Rudolf Steiner és vele együtt a Waldorf oktatás pedig egyedülálló pedagógiát kínál. Célja a mentorok szellemi, művészi és gyakorlati készségeinek integrált és holisztikus fejlesztése, azaz, hogy mindenki megtalálja saját egyéniségét, céljait az életben, kapcsolatát a közösségéhez. A PSTE módszertant erősen befolyásolják Steiner mezőgazdasági elképzelései, más néven a biodinamikus gazdálkodás, mely egyfajta továbbfejlesztett biogazdálkodási módszer, abban az értelemben, hogy nemcsak elveti bármilyen vegyi anyag használatát, hanem az ökológiai rendszerben gondolkodást támogatja, amely helyreállítja a talaj vitalitását.

A PSTE módszertant a Ruskin Mill Oktatási Intézmény (UK) évtizedek óta használja a gyakorlatban, speciális oktatási igényű 16-24 év közötti fiatalokkal. A módszer a tapasztalatok szerint hatékonyan működik a fent említett három alapvetésre támaszkodva. Az Egyesült Királyságban számos Ruskin Mill oktatási központ található, melyek mindegyike rendelkezik biodinamikus gazdasággal, így a hallgatók mindenhol gyakorolhatják ezt a tanmenetben kínált órák részeként. A központok által kínált egyéb foglalkozások: állattenyésztés, kertészet, haltenyésztés, fűszövés, famegmunkálás, kovácsolás,

nemezelés, ékszerkészítés, angol nyelv, matematika, művészettörténet, vendéglátás stb.

Ez az alternatív oktatási módszer nagyon sikeres és elismert, célja a hallgatók függetlenségének megteremtése, hogy képesek legyenek a közösségbe és a társadalomba való integrálódáshoz (például a munkahely megtartására és az önálló életre).

Diákok által készített munkák

Fotók: Ruskin Mill Trust

2.2 a PSTe módszer alapelveinek megjelenése a tréning során

A PSTE módszer legfontosabb előnye, hogy elősegíti a kognitív és érzelmi fejlődést. Hogy ez mit is jelent? A kézmű- ves tevékenységek által végzett munka során az agy többféle módon stimulálódik, javul a fókuszálás, a koncentráció, a feladattal való elköteleződés. Másik módja a módszer előnyeinek szemléltetésére a kéz, fej és szív együttállásának ismertetése. Vegyük sorra: például egy feladat kivitelezésekor a kezünket használjuk, mely egyrészt - megfelelő gyakorlás után - a kézműves tevékenységben való jártasságot eredményezi, képességet annak végrehajtásához

természetes és várható „mellékhatása” a folyamatnak, az oktatónak ezt jól kell tudni kezelni, hisz a kihívás egyben jelentős tanulási lehetőségét képviseli. A kihívásnak a tanuló által történő belső feldolgozása, kitükrözése nagyon lényeges, mert ennek megléte tisztán láttatja a tanulás megtörténtét. Gyakran az oktatónak segítenie kell a tanulót ebben a lényeges kitükrözésben, főképp, hogy ezt a frusztrációt átfordítsa egy pozitív élménnyé (elismerő, jutalmazó, pozitív megerősítés). Itt jön be a folyamatba a fej használata. Összességében pedig ez a pedagógiai folyamat érezhető, hogy rengeteg érzelmet, érzéseket mozgat meg a résztvevőkben, melyre fentebb a felsorolásnál a szív említésével utalunk. Ezen érzések és érzelmek felismerésének és hatékony kezelésének megtanulása az emberi fejlődés alapvető része. Rengeteg egyértelmű bizonyíték van arra, hogy az érzelmi intelligencia meghatározó szempont az emberek általános jólétében.

Térjünk vissza oda, hogy a kézügyesség fejlesztése, a kézműves tevékenység gyakorlása javítja a fókuszálást, az elköteleződést. Ezeket a hatásokat kivétel nélkül minden kézműves tevékenységgel való munka kiváltja, mindemellett másik nagy előnye, hogy bárki megtanulhatja és ezáltal képes lesz kézműves tárgyak készítésére.

A legfontosabb jellemzője, hogy minden egyes így módon elkészített tárgy szép lesz, mert egyedi, és magán viseli készítőjének kézjegyét. Mindazonáltal a PSTE módszer szerint az elkészített tárgyaknak hasznosnak és célhoz kötöttnek is kell lenniük, mint például egy szék, egy fakanál, egy háztartásban gyakorta használt fém akasztó, vagy a magas tápértékű zöldségek, melyekből mindennapi ételünket készítjük.

Fotók: Ruskin Mill Trust

Természetesen a leírtak megvalósítása nem egyszerű folyamat, a tárgyak elkészítésekor, a feladatok elvégzése során mindig adódnak problémák. Az oktató feladata az, hogy a mentorokat arra biztassa, ne adják fel; ugyanakkor segítse őket abban, hogy önbizalmuk és önbecsülésük erősödjön. Ezt a fajta megközelítést „feltétel nélküli pozitív hozzáállásnak” hívjuk: a diákot soha nem éri kritika, önbecsülése nem sérül. Amennyiben a munkavégzés során nehézségekbe ütközik, az az alapanyaggal való munkavégzés természetes hozadéka - az anyag tanítja őt - , és soha nem az oktató felől érkezik, aki kontrollálná vagy visszaélné tudásbeli fölényével.

Ennek a megközelítési módszernek évszázados hagyományai van, lényegében a „gyakornoki” modellre épül. A PSTE módszer ezt a koncepciót használja fel az alábbiakban felvázolt, strukturált módon.

1. lépés: A tanulással kapcsolatos nehézségek leküzdése.

Ennek során megállapításra kerülnek a diákot a munkavégzésben akadályozó tényezők, ezek lehetnek mentális és/ vagy pszichés eredetűek, mint például a másokkal való kapcsolatteremtési nehézségek. Az oktató feladata az, hogy olyan légkört teremtsen, ahol a diák biztonságban, biztatva és támogatva érzi magát annak érdekében, hogy képes legyen az utasítások mentén tanulva haladni.

2. lépés: A szakismeret megszerzése.

Lényege, hogy a következetesen felépített munkamenet során a diák egyre inkább kompetensnek érzi magát, önbecsülése növekszik. Ez lehetővé teszi, hogy egyre összetettebb, és szakmai szempontból kielégítőbb feladatokat tudjon ellátni, ezáltal nagyobb

teljesítményre legyen képes, önállóbb munkavégzésre.

3. lépés: Részvétel a közösség életében.

A külvilággal való szorosabb kapcsolattartást feltételezi. Ez már szakmai kapcsolatok kiépítését, valamint azok fenn- tartását jelenti, annak érdekében, hogy az elkészült termékek gazdasági értelemben is hasznosuljanak. Ebben a fázisban a diák optimális esetben eljut arra a szintre, hogy más, újonnan érkező diákokat tanítson. Ez egyúttal az utolsó lépést jelenti a "3 lépcsős folyamat" ismeretanyagának elsajátításában.

A modell teljes mértékben beilleszthető a Revitalist program keretrendszerébe. Amennyiben a mentor képes az ismeretanyagot elsajátítani, egy olyan jelentős eszköztárra tesz szert, amelynek segítségével képes lesz érdemi munkát végezni a célcsoporttal. **3. a SzociáLiS farm menTor Tréning és a Tréneri KéziKönyv**

3.1 a szociális farm mentor tréning felépítése

A tréning úgy épül fel, hogy annak minden moduljában visszaköszön a PSTE módszer koncepciója. Ez alól egyetlen modul kivétel, a gazdasági életképességet oktató (4. modul). A PSTE módszer Angliából származik, ahol az állam oly mértékben támogatja a Ruskin Mill Trust iskolahálózat tanulási nehézségekkel küzdő diákjainak képzését és foglalkoztatását, hogy az iskolának nem kell a gazdasági életképességre koncentrálnia. A magyar viszonyok között azonban a szociális farm gazdasági fenntarthatósága igenis lényeges. Ezért tartottuk fontosnak ezt a modult is beépíteni a tréningbe.

A tréning felépítése:

1. modul - PSTE módszer elmélete és a Hely szelleme (1 nap) 2. modul - PSTE módszer a gyakorlatban, kézművesség (3-12 nap) 3. modul - A célcsoport jellemzői (1 nap) 4. modul - Gazdasági életképesség (1.5 nap) szünet (7-14 nap) 5. modul - A PSTE módszer alkalmazása helyi környezetben (1 nap)

Mint a modulok végén feltüntetett napok számából látható, a tréninget rugalmas keretekkel hoztuk létre. A rugalmas keret egyrészt a kézműves tevékenység oktatásánál alkalmazható, illetve a tréning utolsó modulja előtt lévő szünet esetében. Az alábbi táblázatban egy olyan tréninget mutatunk be, melyben egy kézműves tevékenység oktatása történik meg, és az utolsó (5.) modul előtt javasolt szünet 1 hetesre tervezett. A tréning max. 4 kézműves tevékenység oktatásával is sikeresen megtartható, ez a napok számát tevékenységenként max. 3-al fogja megnövelni, és a javasolt szünet is kitolható maximum 2 hétre. Ebben a tréninget szervező rugalmasan igazodhat a résztvevők igényeihez, illetve a saját lehetőségeihez, céljaihoz.

Napokra lebontva, táblázatos formában a tréning felépítése a 11.3-as mellékletben

található.

3.2 a Tréneri kézikönyv bemutatása

A tréneri kézikönyvben az öt modult minden esetben ikonnal ellátva, a következő struktúra szerint ismertetjük:

A modul célja: Itt foglaljuk össze röviden miért tartjuk fontosnak az adott modul megjelenését a tréningben, és milyen témákat ölel fel.

A modul által elérhető kompetenciák: Figyelembe véve a tréning moduljainak összetettségét, modulonként kompetencia táblázatot készítettünk, segítve ezzel a trénerrel abban, hogy világosan lássa az adott modul által elérhető/elérni kívánt kompetenciákat, a közvetített tartalom tanulási eredményeit.

A modul programja: Itt található leírva pontról pontra (percről percre) a modul részletes menete, milyen tevékenységeken keresztül történik a modul elméleti és gyakorlati tartalmának átadása.

A modul részletes tartalma és módszertana: A modul programjában ismertetett tevékenységeket ebben a részben részletezzük: milyen módszer, milyen segédanyag használata ajánlott, ami segíti a trénerrel a modul oktatásának gyakorlati kivitelezésében.

11

12 4. 1. Modul - A PSte Módszer elmélete és A Hely Szelleme 4.1 a modul célja

Ez a modul a Gyakorlati Képességeken Alapuló Terápiás Módszertan (PSTE módszertan) elméleti alapjait ismerteti. Bemutatja a módszertan használatának előnyeit, és hogy a módszertant hogyan lehet a gyakorlatba átültetni. A program példákon keresztül világít rá a módszer eddigi eredményeire és fejlődésére az Egyesült Királyságban. A PSTE módszertan különlegessége - többek között - hogy folyamatosan fejlődik, a Ruskin Mill Trust iskolahálózatban való tapasztalatok mentén.

A Hét Gyakorlati Terület* jelenti a PSTE módszer alapelveit, mélyebben megválaszolva a miért, hogyan és mi kérdéseket.

A hely szelleme* koncepciója az eleje annak az útnak, amely a PSTE módszer megvalósításához vezet. A lényeg a gondolat mögött, hogy a hely szellemének vizsgálatával pontos képet kapjunk arról, melyek a rövid és hosszú távú előnyei a PSTE módszer tevékenységeinek, ami garantálja társadalmi, oktatási és gazdasági szempontból a módszer

hatékonyságát, sikerét.

4.2 A modul által elérhető kompetenciák

4.2.1 A kompetencia tábla használata, és előnye

A kompetencia táblázat 4 kategóriát tartalmaz. Ezek segítik meghatározni azokat az alapelveket, amelyeket használunk a tréning során.

Tudás: olyan tények és információk, amelyekre az egyén tapasztalatai vagy tanulmányai során tett szert; egy adott téma elméleti vagy gyakorlati megértése, mint például: készítsen egy listát azon eszközökről, amelyek a kertészkedéshez szükségesek. Ez vonatkozik azokra a főbb alapelvekre, fogalmakra és információkra, amelyeket a résztvevők elsajátítanak a programban való részvételkor. Ezek ismertetése, bemutatása természetesen az előadó feladata. Neki kell biztosítani azt, hogy a résztvevők elsajátítsák ezeket az ismereteket a tréning befejezéséig.

Készség: a képzés és / vagy tapasztalat révén megszerzett szakértelem, mint például: hogyan kell egy adott dalt elénekelni, egy adott képletet használni, vagy vetőmagot elvetni. Elvárás, hogy a résztvevők a képzés folyamán szert tegyenek ezen készségekre.

Hozzáállás: hajlandóság arra vonatkozóan, hogy egy bizonyos ötlethez, egy adott témához, személyhez vagy helyzethez hogyan viszonyulunk, pozitív vagy negatív módon. Például támogatjuk az elfogadást, csökkentjük az előítéletes viselkedést, partnerként kommunikálunk. Rámutat arra, hogy a résztvevőknek a tréning során szándékukban álljon az innovatív koncepciók megtanulása és későbbi alkalmazása.

Felelősség, önállóság: az önállóságnak az a szintje (a végső kívánatos eredmény), melyet az egyes résztvevőknek a képzési program végére el kell érniük. Az a felelősségi szint, amelyet a személy aktív támogatással, perifériás támogatással vagy önállóan vállalhat.

1. a PSTe módszer - általános eredmények: elmélet és gyakorlat Megismerni a PSTe módszert mögött meghúzódó elméletet és annak gyakorlati működését.

Képessé válni a PSTe módszer elméleti ismereteinek a gyakorlatba történő alkalmazására.

Részt venni az elméleti és gyakorlati tevékenységek oktatásában (kézműves tevékenység).

Magabiztosnak és motiváltnak lenni a PSTe módszer elméleti és gyakorlati oktatása érdekében. Mutasson érdeklődést a PSTe módszer alkalmazására jövőbeli szakmai kezdeményezésekben. Segítő szándék a társadalmi problémákkal küzdő emberek iránt. A PSTe módszer segítségével pozitív változást hozni az életükben.

2. A PSTe módszer hét gyakorlati területe
Megismerni a PSTe módszer hét gyakorlati terület fogalmát

A PSTe módszer teljes körű megértése.

Képessé válni a hét gyakorlati terület szerepeinek összekapcsolására.

A hét gyakorlati terület fejlesztő hatásának kutatása, továbbgondolása.

3. a hely szelleme koncepció bemutatása Megérteni a hely szelleme koncepció lényegét annak érdekében, hogy alkalmazzuk tudjuk a PSTe módszert az adott helyszínen.

Megérteni a hely szelleme lényegét; miért olyan hasznos és hogyan lehet végrehajtani.

Nyitottnak lenni új módszerek tanulására a korábbi ismeretek bővítése érdekében.

A koncepció előnyeinek megértése és képesség másoknak a hely szelleme módszer világos elmagyarázására.

4. a hely szelleme alkalmazása Megtanulni a hely szelleme kutatás elvégzését bármilyen

környezetben.

Képesé válni a hely szelle- me információk feltárására és kutatására különböző csatornákon keresztül: on- line, könyvtár, személyes találkozás az adott hely polgármesterével, földtu- lajdonosaival, stb.

Legyen előrelátó és találja meg a legpon- tosbab információkat arról a területről, ahol a koncepció megvalósul.

Képes elkészíteni a kutatás alapján egy egyértelmű do- kumentumot, és végül képes megvalósítani a hely szellemét egy adott területen.

5. a PSTe módszer alkalmazása A PSTE módszer alkalmazá- sának elsajátítása az adott összefüggésben.

Magabiztosság a PSTE módszer alapvető ismere- teinek megértésében.

Kreatív, találékony, szorgalmas és moti- vált, amikor a PSTE módszer alapján dol- gozik a célcsoporttal.

Képes a PSTE módszer gyakor- lójává válni; hűséges a módszer alapelveihez; a szakmai gya- korlat folyamatos fejlesztésére törekszik.

13

14

4.3 a modul programja

Az alábbi táblázatban található ütemtervet minden modulnál ajánlott követni, különösen biztosítani az időbeli keretet minden tevékenységre; a fő tartalom (MIT), a közvetített módszer (HOGYAN), és a szükséges erőforrások.

a PSTe módszer alapjai 09:00- 09:15

A tréningnap/ tréninghét felépítésének ismertetése. A képzés háttere, személyes kapcsolódás a témához. Csoportszabályok.

Előadás/ beszélgetés Tréninghét felépítésének kivetítése ppt,

Flipchart a csoportszabályok összegyűjté- séhez

09:15- 09:45

Résztevők bemutatkozása, kötődésük a témához

Beszélgetés Térkép, post-it, tollak

09:45- 10:30

A PSTE módszer bemutatá- sa, alapjai:

- A kezdetek (Ruskin Mill

Trust iskolahálózat) - Ruskin/Morris - Steiner

Előadás/beszélgetés Powerpoint bemutató a Ruskin Mill Trust

iskolahálózat műhely tevékenységéről; a PSTE módszer elméletéről szóló rövidfil- mek bemutatása a Tudástárból: <http://loof.eu/mod/data/view.php?id=146>, vagy a Youtube csatornáról <https://www.youtube.com/channel/UC-Kuj3rQuxfeUacOW48TCacw/videos> Flipchart

tollak 10:30 Kávészünet

A Hét gyakorlati terület alapjai 10:45- 11:30

A Hét gyakorlati terület is- mertetése, mi az amire mi fókuszálunk belőle

Elméleti oktatás Powerpoint bemutató képekkel.

Flipchart, tollak.

a hely szelleme alapjai 11:30- 12:00

12:00 12:15

A hely szelleme elmélet be- mutatása

A záróprezentációs nap is- mertetése

Elméleti oktatás Powerpoint bemutató és a projektpart- nerek által elkészített hely szelleme ku- tatások bemutatása. Flip chart, tollak. A segédlet kiosztása *12:15 Ebéd*

délután - Gyakorlati tevékenység 13:15- 15:30

Hely szelleme séta Séta egy adott helyen Sétához szükséges eszközök (megfelelő öltözék, lámpa, térkép) *15:30 Kávészünet* 15:45- 16:00

Napi visszatekintés Rövid visszatekintés a nap folyamán lezajlott esemé- nyekre/feladatokra, a nap végétől kezdve és elérve a napkezdést

A csoport egy körben ül vagy áll

A 16:00-

Tréning napló írása

mentorok gondolato-

Jegyzetfüzet (napló), toll 16:25

kat, kérdéseket, tapaszt- talatokat jegyeznek le a tréning naplójukba (egye- dül, csendben). A techni- ka ismertetése.

Csoport-kör

A mentorok megosztják

A csoport körben ül a csoporttal a nap során tapasztalt lényegi gon- dolataikat, egyénekenként 1-2 percben, az oktató moderál 16:25- 16:30

Zárókör A nap zárása, logisztikai

A csoport egy körben ül vagy áll kérdések átbeszélése, instrukciók a másnaphoz

4.4 a modul részletes tartalma és módszertana

célja A nap programjának és céljának általános bemutatása, a tréninghét felépítésének be- mutatása, a téma fontosságának bemutatása és, hogyan kapcsolódik a téma a szerve- zőhöz.

Tanulási eredmény Minden résztvevő megérti az egész programot, és azt, hogy mit szükséges elsajátítani.

Képet kapnak a szervezetről, kapcsolódását a szociális farm témakörhöz.

időkeret 15 perc

menete Előadás (powerpoint)

megjegyzés Alapvető fontosságú, hogy minden résztvevő megértse a képzés tartalmát és azt, hogy

mit várnak el annak végén. Szintén fontos, hogy tudja a tréning felépítését, az egyes napok témáit, és értse a szervező helyét/szerepét a témában (szociális farm).

célja A résztvevők megismerjék kikkel dolgoznak/tanulnak együtt a tréning során.

Tanulási eredmény A résztvevő mentoroknak oldott légkörben lehetőségük van megismerni egymást.

időkeret 30 perc

menete "Mutasd be a társad" módszer vagy "Ki vagyok, honnan jöttem"

megjegyzés Mutasd be a társad: a mentorok választanak valakit a csoportból, és rövid ismerkedés után bemutatják a többieknek, egyes szám első személyben, majd szerepet cserélnek. Ki vagyok, honnan jöttem: ki honnan jött megjelölni a térképen egy pár mondatos bemutatkozóval egy post-iten, mindenki kimegy és felolvass egyet a többiekéből.

célja A módszer részletes bemutatása, honnan indult.

Tanulási eredmény A résztvevők megismerik és megértik a módszer összetettségét és potenciálját.

időkeret 45 perc

Menete Powerpoint (lásd a függelékben)

megjegyzés Magyarázd egyszerűen és érthetően, sietség nélkül. Győződj meg róla, hogy mindenki figyelemmel követ.

15

16

célja A Hét

gyakorlati terület részletes bemutatása.

Tanulási eredmény A résztvevők megismerik és megértik a Hét gyakorlati terület alapjait.

időkeret 1 óra 15 perc

menete Powerpoint

megjegyzés Magyarázd egyszerűen és érthetően, sietség nélkül. Győződj meg róla, hogy mindenki figyelemmel követ.

célja A kutatást megalapozó elmélet ismertetése, és annak bemutatása, hogyan készíthető Hely szelleme kutatás a három lépéses útmutató segítségével. (5.5 fejezet)

Tanulási eredmény A résztvevők világosan értik a kutatást és a mögötte álló elméletet, ami kulcsfon-

tosságú a PSTE módszer alkalmazása szempontjából.

időkeret 1 óra 25 perc

menete Powerpoint (sok képpel); Használd a projekt partnerek példáit: Diverzitás; Ruskin Mill; Tiszasas

megjegyzés Magyarázd egyszerűen és érthetően, sietség nélkül. Győződj meg róla, hogy mindenki figyelemmel követ.

célja A Hely szelleme elmélet gyakorlati megértése.

Tanulási eredmény A résztvevők világosan értik a kutatást és a mögötte álló elméletet, ami kulcsfontossá-
gú a PSTE módszer alkalmazása szempontjából.

időkeret 2 óra

menete Az egész csoport (trénerek és résztvevők) Hely szelleme sétát tesz a trénerek által elő-

re megtervezett útvonalon. A trénerek ismernek minden fontos szempontot, amiről beszélni kell a séta során: történelem, földrajz, kulturális háttér stb. Ennek a gyakorlati tevékenységnek mindig kapcsolódnia kell az 5. pontban szereplő elmülethez. Megjegyzés: gondoskodj róla, hogy minden résztvevő szükség szerint hozzon magával kényelmes cipőt, vízálló kabátot stb. **megjegyzés** Győződj meg róla, hogy a résztvevők figyelnek rád a séta során. A séta végére iktass be egy rövid beszélgetést, ahol a résztvevők feltehetik a kérdéseiket.

célja Lehetőség a tréning-nap áttekintésére.

Tanulási eredmény Minden résztvevő elsajátította a tréning-nap tartalmát és készen állnak a következő lépésre. **időkeret** 45-50 perc **menete** a) Napi visszatekintés: a trénerek áttekintik a programot a nap végétől kezdve a nap elejéig, így a résztvevők világos képet kapnak a nap során ismerttetett tudnivalókról. b) Tréning napló írása: a résztvevők a tréning naplóban leírják az aznap tapasztalt leg- fontosabb benyomásokat, rajzok vagy egyéb művészi kifejezőmódok egyaránt elfogadhatóak. Ez egyénileg történik csendes környezetben, mindenki kereshet magának egy nyugodt helyet, akár a szabad ég alatt. c) Csoport-kör: mindenki megosztja mit tanult aznap. **megjegyzés** Fontos, hogy ez strukturált módon, meghatározott időkeretben (45- 50 perc) történjen. A fenti három tevékenység minden tréning nap végén lezajlik. A tréning napló írása abból a szempontból is fontos, hogy a résztvevők felhasználhatják a tréning utolsó napján bemutatott saját prezentációk elkészítéséhez.

célja Megválaszolni a résztvevők esetleges további kérdéseit, kétségeit, logisztikai kérdéseket. **Tanulási eredmény** A következő foglalkozás rövid áttekintése, hogy a résztvevők képet kapjanak a képzés programjáról és fejben összekapcsolják a különböző képzési napokat az általános programmal. **időkeret** 5-10 perc **menete** Egyszerű beszélgetés, melynek során a résztvevők választ kapnak a nappal/szervezéssel kapcsolatos kérdéseikre. **megjegyzés** Légy a lehető legrövidebb és leghatározottabb. (figyelembe véve, hogy ez egy hosszú nap volt!)

4.5 A hely szelleme kutatás folyamata lépésről lépésre *A hely szelleme kutatás három egyszerű lépésből áll:*

Információgyűjtés:

Elsőként válassz ki egy konkrét helyet: egy mező, egy terület, egy ház, egy kis falu.

Ezután úgy figyeld meg azt az adott helyet, mint egy üres vásznat, mintha olyan helyen vagy országban lennél, ahol még soha nem jártál azelőtt: figyeld az apró részleteket, növényeket, színeket, illatokat, a táj formáját, stb... . Legyél teljesen nyitott, mint egy gyerek, tele érdeklődéssel és kíváncsisággal. Ezt követően, végezz néhány kutatást, összpontosítva a történelemre, hagyományos kézműves tevékenységekre, természeti kincsekre. Tudj meg minél többet erről a helyről.

Kulcsszavak: jelen (mi van itt most) - használd az összes érzékszervedet - hagyd, hogy a tények magukért beszéljenek (mint egy festő, aki a megismert információk alapján festi meg a látványt)

A részek beépítése az egészbe:

Az előző lépésben külön-külön megismert részleteket építsd újra össze egy egésszé, mint egy puzzle. Az a fontos, hogy megtaláljuk a hely szellemét (lényegét). Igyekezzünk felhasználni az információkat arra, hogy megnézzük a hely fejlődését az idő múlásával és meglássuk a fejlődési lehetőségeket.

Kulcsszavak: puzzleként összerakni a részeket - új ötleteket alkotni.

Újragondolni a lehetőségeket:

Egy mélyreható és jól szervezett kutatás során megismerhetjük a hely szellemét, és azt, hogy hogyan hasznosíthatjuk a terveinkben, és a végfelhasználóink számára. Ugyanakkor ezen információk azért is hasznosak, mert megismerhetjük a helyben található akadályokat (ezek lehetnek természeti adottságokból fakadó akadályok, mint egy talaj, ami alkalmatlan a termelésre, vagy szociális/kulturális tényezők, mint például ha az adott helyen élő emberek nem nyitottak új ötletek, projektek befogadására...).

Alaposan gondoljuk át ezt az utolsó lépést: mi a legjobb amit az adott körülmények között létre tudunk hozni (pozitív szempontok, de figyelembe véve az akadályokat is)?

Hogyan tud segíteni az adott hely szelleme projektünk főbb ötleteinek megvalósításában?

És végül, hogyan tudja hosszú távon fenntartani magát külső segítség nélkül?

Kulcsszavak: újragondolni - teremteni - egyesíteni az összes információt - stratégiák létrehozása, átgondolni hogyan lehet azokat megvalósítani

18 5. 2. Modul - A PSte Módszer Gyakorlata, kézműves tevékenységek 5.1

a modul célja

Minden kézműves tevékenység magában hordozza a tanulás és fejlődés lehetőségét, azáltal, hogy a tevékenység maga hatással van a tevékenységet végző tanulási képességeire (ld. 3.2 fejezet). A modul célja ennek felismerése és alkalmazása.

Két lényeges szempontot érdemes kiemelni:

1. Először meg kell érteni magát a kézműves tevékenységet, mely egy mesterember, az adott kézműves tevékenység mestere által közvetíthető hitelesen.
2. Másodsor, ennek a mesterembernek komoly tudással kell bírnia a saját kézműves tevékenységének pedagógiai értékéről. Tudnia kell, hogy milyen képességeket fejleszt az adott tevékenység, tisztában kell lennie a PSTE módszer alapjaival, és azt is értenie kell, hogy minden résztvevő egyedi, és sajátos módon fog tanulni. Továbbá, hogy a velük való munka nagyon eltérő tanulási eredményt fog hozni, mivel eltérő igényeik és motivációik vannak.

5.2 A modul által elérhető kompetenciák Kompetenciák - Tanulási eredmények

1. Komposztálás, nemezelés, kosárkötés, gyékényfonás Ismerje a kézműves tevékenységek és a komposztálás fontosságát és értékét az egyéni fejlődés szempontjából. Legyen gyakorlata a komposztálható anyagok / kézműves alapanyagok beazonosításában, összegyűjtésében és tárolásában.

Legyen képes úgy megtervezni a kézműves tevékenységeket/ komposztálást, hogy a különböző végfelhasználók bevonatónak legyenek a folyamatba.

Legyen naprakész és érdeklődő a kézműves tevékenységek/ komposztálás elméletével és gyakorlatával szemben.

Tisztában van a kézműves tevékenységek /komposztálás jelentőségével és értékével.

Legyen meggyőződve arról, hogy a kézműves tevékenységek/ komposztálás minden lépése megfelel a végfelhasználók képességeinek.

Folyamatosan mérlegelje, hogyan lehetne továbbfejleszteni a kézműves tevékenységek / komposztálás elméletét és gyakorlatát.

2. Aktív tanulás és a szerepmódellezés Ismerje az aktív tanulás és a szerepmódellezés

módszerének a fontosságát az ismeretek, készségek, hozzáállás és felelősség szempontjából.

Képes arra, hogy a végfelhasználók számára szerepmódként szolgáljon, és hogy segítse őket szerepmóddal/példaképpé válni mások számára.

Képes a feltétel nélküli elismerés/ feltétel nélküli pozitív hozzáállás gyakorlására.

Folyamatosan fejleszti szakmai ismereteit az ismeretek, készségek, hozzáállás és felelősség terén.

3. a kéz, a fej és a szív Megérti az akaratlagos tevékenység szerepét és annak hatását a kognitív folyamatokra és az érzelmi reakciókra.

Képes olyan kézműves, mezőgazdasági vagy közösségi tevékenység megtervezésére, amely akaratlagos tevékenységet foglal magában, fejlesztő hatással van a kognitív képességekre, és érzelmi reakciót vált ki.

Képes bevonni a potenciális végfelhasználók minden típusát.

Önállóan vezet akaratlagos tevékenységet, kognitív folyamatokat és érzelmi reakciókat magába foglaló foglalkozást.

4. A teljes folyamattal való elköteleződés Megérti a teljes folyamattal való munka fontosságát.

Elismeri az egyéni fejlődési szakaszok érvényességét a kézműves, mezőgazdasági, és közösségi tevékenységek során.

Folyamatosan fejlődik és reflektál a kézműves, mezőgazdasági, és közösségi tevékenységekkel kapcsolatos készségeire.

5.3 a modul programja

09:00- 09:15

09:15- 11:15

Képes az oktatási terv elkészítésére a teljes folyamat figyelembevételével.

Tanulást segítő nyomtatott anyagok; a komposztkeret készítéséhez szükséges alapanyagok.

11:15 Kávészünet 11:30- 13:00

A gyakorlati nap felépítése-

Előadás/ Gyakorlatnak és várható eredményeinek ismertetése.

Munka közben alkalmazva a PSTE módszer gyakorlati elemeit (fej-szív-kéz, feltétel nélküli pozitív Komposztkeret készítés.

hozzaállás, magtól az asztalig, háromlépcsős értékelés, példaképpé válás, cselekedve tanulás, önreflexió)

Komposztálható alapanyagok, ágvágó, vasvilla, rosta, metszőollók, ágaprító, talicska.

13:00 Ebéd 14:00- 15:45

A komposzt alapanyagainak

Gyakorlat összegyűjtése.

a PSTE módszerrel

A komposzt összerakása. Gyakorlat

a PSTE módszerrel

15:45 Kávészünet

16:00- 16:05

A csoport egy körben ül vagy áll

16:05- 16:30

Napi visszatekintés Rövid visszatekintés a nap folyamán lezajlott eseményekre/fel- adatokra, a nap végétől kezdve és elérve a napkezdést

Tréning napló írása

A mentorok gondolatokat, kérdé-

Jegyzetfüzet (napló), toll Csoport-kör/Zárókör

seket, tapasztalatokat jegyeznek le a tréning naplójukba (egyedül, csendben)

A mentorok megosztják a csoport- tal a nap során tapasztalt lényegi gondolataikat (az oktató moderál, egyénenként 2-5 perc, a többiek addig csendben figyelnek), majd az oktató röviden elmondja a követke- ző nap programját.

19

20

09:00- 10:30

A gyakorlati nap felépítésé- nek és várható eredményei- nek ismertetése.

Találkozás a birkákkal.

Előadás/Gyakorlat Tanulást segítő nyomtatott anyagok, birkák

10:30 *Kávészünet* 10:45- 12:15

A nemezelés nyersanyagá- nak, a valamint a különböző gyapjuféléknek a bemuta- tása.

Gyapjú feldolgozási és festé- si technikák, festőnövények.

Festőnövények gyűjtése lehetőség szerint.

Előadás/Gyakorlat

A kézműves tevékenység köz- ben alkalmazva/magyarázva a PSTE módszer gyakorlati ele- meit, beépítve a kézművesség folyamatába (kéz-fej-szív, feltétel nélküli pozitív hozzáállás, há- romlépcsős értékelés, példa- képpé válás, cselekedve tanulás, re-stepping, önreflexió)

Különböző eredetű gyapjak, nyers és festett gyapjú.

Eszközök a gyapjú feldolgozásához: kártoló fésű.

Festőnövények, pl. dió, vérehulló fecskefű, sáfrányos szeklice.

12:15 *Ebéd* 13:15- 15:30

Nemezkehely készítés. Gyakorlat a PSTE módszerrel Asztalok nagyméretű fóliával le- takarva, törölközők, szappan, víz, esetleg használt csipkefüggöny- da- rabok (simogatáskor segít, hogy a szálak ne csússzanak szét), nagymé- retű buborékos fólia (gyúráshoz), madzag, kerek sablonok (vastag fóliából), éles ollók. 15:30- 15:40

Napi visszatekintés Lásd fent. Lásd fent.

15:40- 16:00

Tréning napló írása Lásd fent. Lásd fent.

16:00- 16:15

Csoport-kör/Zárókör Lásd fent. Lásd fent.

9:00- 10:30

A gyakorlati nap felépítésé- nek és várható eredményei- nek ismertetése.

Növények/virágok gyűjtése. Virágos fonál készítése.

Előadás

Gyakorlat 2 vagy 3 fős csopor- tokban a PSTE módszerrel

Vágott növények/virágok, gyapjú, kézi orsók.

10:30 Kávészünet

10.45- 12.15

Nemezkep készítés. Gyakorlat

a PSTE módszerrel

Asztalok nagyméretű fóliával le- takarva, törölközők, szappan, víz, esetleg használt csipke függöny- da- rabok, nagyméretű buborékos fólia (gyúráshoz), madzag, sablonok (vastag fóliából), éles ollók. *12:15 Ebéd*

Nemezkep-készítés 14.00-

folyta- 16.00

tása.

Gyakorlat a PSTE módszerrel Lásd fent.

15:30- 15:40

Napi visszatekintés Lásd fent. Lásd fent.

15:40- 16:00

Tréning napló írása Lásd fent. Lásd fent.

16:00- 16:15

Csoport-kör/Zárókör Lásd fent. Lásd fent.

9.00- 10:30

A gyakorlati nap felépítésé- nek és várható eredményei- nek ismertetése.

Nemez táska/tok készítés.

Előadás/Gyakorlat a PSTE módszerrel

Lásd fent.

10:30 Kávészünet 10.45- 12.15

Nemez táska/tok készítésének folytatása.

Előadás/Gyakorlat a PSTE módszerrel

Lásd fent.

12:15 Ebéd 14.00- 16.00

Nemez táska/tok készítésének folytatása.

Előadás/Gyakorlat a PSTE módszerrel

Lásd fent.

15:30- 15:40

Napi visszatekintés Lásd fent. Lásd fent.

15:40- 16:00

Tréning napló írása Lásd fent. Lásd fent.

16:00- 16:15

Csoport-kör/Zárókör Lásd fent. Lásd fent.

09:00- 10:30

A gyakorlati nap felépítésének és várható eredményeinek ismertetése. Vesszők áztatása.

Alapanyagok és eszközök bemutatása. Vesszőből készíthető tárgyak.

Előadás/gyakorlat: a vesszők áztató edénybe történő elhelyezése, vízzel feltöltése

<https://www.youtube.com/watch?v=yfIWnwZU-cQ>

Tanulást segítő nyomtatott anyagok.

Projektor. Vesszők, áztató edény, víz, súly.

Vesszők, metszőolló, vágókés, szurkáló (ár), verővas, kalapács, különböző fogók. 10:30

Kávészünet 10:45- 12:15

Kosár aljának elkészítése. Gyakorlat a PSTE módszerrel Beáztatott vesszők, metszőolló, vágókés. 12:15 *Ebéd* 13:15- 15:30

Kosár oldalának elkészítése. Gyakorlat a PSTE módszerrel Beáztatott vesszők, metszőolló, vágókés, kosárkötő pad, szűrőár.

15:30- 15:40

Napi visszatekintés Lásd fent. Lásd fent.

15:40- 16:00

Tréning napló írása Lásd fent. Lásd fent.

16:00- 16:15

Csoport-kör/Zárókör Lásd fent. Lásd fent.

21

22

09:00- 10:30

Tanulást segítő nyomtatott anyagok. Vesszők, áztató edény, víz, súly (tégla, kő). Vesszők, metszőolló, vágókés, szurkáló (ár), verővas, kalapács, különböző fogók. 10:30 *Kávészünet*

10:45- 12:15

A gyakorlati nap felépítésének és várható eredményeinek ismertetése.

Vesszők áztatása.

Madáretető készítése.

Előadás/gyakorlat: a vesszők áztató edénybe történő elhelyezése, vízzel feltöltése a PSTE módszerrel.

Gyakorlat a PSTE módszerrel Beáztatott vesszők, metszőolló, vágókés, kosárkötő pad, szűrőár. 12:15 *Ebéd* 13:15- 15:30

Madáretető alsó részének készítése.

Madáretető felső részének

Gyakorlat a PSTE módszerrel Beáztatott vesszők, lécek, met- készítése. Madáretető összeszőlló, vágókés, kosárkötő pad, állítása. szűrőár.

15:30 Madáretető felső részének

készítése. Madáretető össze- állítása.

Gyakorlat a PSTE módszerrel Beáztatott vesszők, lécek, met-

szőöllő, vágókés, kosárkötő pad, szúróár. 15:30- 15:40

Napi visszatekintés Lásd fent. Lásd fent.

15:40- 16:00

Tréning napló írása Lásd fent. Lásd fent.

16:00- 16:15

Csoport-kör/Zárókör Lásd fent. Lásd fent.

09:00- 10:30

Tanulást segítő nyomtatott anya- gok.

Vesszők, áztató edény, víz, súly (tégla, kő).

Vesszők, falemez, metszőöllő, vágókés, szurkáló (ár), verővas, kalapács, különböző fogók.

10:30 Kávészünet

10:45- 12:15

A gyakorlati nap felépítésé-

Előadás/gyakorlat: a vesszők ázta- nek és várható eredményei-
tó edénybe történő elhelyezése, nek ismertetése.

vízzel feltöltése

Vesszők áztatása. Fonott tál-

a PSTE módszerrel

ca készítése lemez alapra.

Gyakorlat a PSTE módszerrel Beáztatott vesszők, falemez, met-
szőöllő, vágókés. *12:15 Ebéd*

13:15- 15:30

Fonott tálca készítésének folytatása.

Gyakorlat a PSTE módszerrel Beáztatott vesszők, metszőöllő,
vágókés.

15:30- 15:40

Fonott tálca készítésének folytatása.

Napi visszatekintés Lásd fent. Lásd fent.

15:40- 16:00

Tréning napló írása Lásd fent. Lásd fent.

16:00- 16:15

Csoport-kör/Zárókör Lásd fent. Lásd fent.

09:00- 10:30

A gyakorlati nap felépítésének és várható eredményeinek ismerte-
tése.

Alapanyag bemutatása a természe- tes élőhelyén. Alapanyag beázta-
tása.

Alapanyagok és eszközök bemu- tatása. Gyékényből készíthető tár-
gyak.

Előadás/Gyakorlat a PSTE módszerrel

Tanulást segítő nyomtatott anyagok.

Projektor.

Metszőöllő. Áztató edény.

Gyékény, olló, vágókés, vastú, szövőkeret.

10:30 *Kávészünet* 10:45- 12:15

Gyékényszőnyeg készítése. Gyakorlat a PSTE módszerrel Gyékény, szövőkeret, vágókés, olló. 12:15 *Ebéd* 13:15- 15:30

Gyékényszőnyeg készítésének foly- tatása.

Gyakorlat a PSTE módszerrel Gyékény, szövőkeret, vágókés, olló. 15:30- 15:40

Napi visszatekintés Lásd fent. Lásd fent.
15:40- 16:00

Tréning napló írása Lásd fent. Lásd fent.
16:00- 16:15

Csoport-kör/Zárókör Lásd fent. Lásd fent.
09:00- 10:30

A gyakorlati nap felépítésének és várható eredményeinek ismerte- tése.

Ágymögévaló készítése.

Előadás/Gyakorlat a PSTE módszerrel

Tanulást segítő nyomtatott anyagok. Metszőolló. Áztató edény. Gyékény, olló. 10:30

Kávészünet 10:45- 12:15

Ágymögévaló készítésének folytatása.

Gyakorlat a PSTE módszerrel Gyékény, olló.

12:15 *Ebéd* 13:15- 15:30

Ágymögévaló készítésének folytatása.

Gyakorlat a PSTE módszerrel Gyékény, olló.

15:30- 15:40

Napi visszatekintés Lásd fent. Lásd fent.
15:40- 16:00

Tréning napló írása Lásd fent. Lásd fent.
16:00- 16:15

Csoport-kör/Zárókör Lásd fent. Lásd fent.
09:00- 10:30

A gyakorlati nap felépítésének és várható eredményeinek ismerte- tése. Alapanyag áztatása.

Gyékénykötél készítése.

Előadás/Gyakorlat a PSTE módszerrel

Tanulást segítő nyomtatott anyagok. Metszőolló. Áztató edény. Gyékény, olló.

10:30 *Kávészünet* 10:45- 12:15

Játékok készítése gyékényből (lő). Gyakorlat a PSTE módszerrel Gyékény, olló.

12:15 *Ebéd*

23

Játékok készítése gyékényből (ma- dár). 13:15-

Gyakorlat a PSTE módszerrel Gyékény, olló. 15:30 15:30-

Napi visszatekintés Lásd fent. Lásd fent. 15:40 15:40- 16:00 24 Tréning napló írása Lásd fent.
Lásd fent. 16:00- 16:15

Csoport-kör/Zárókör Lásd fent. Lásd fent.

5.4 a modul részletes tartalma és módszertana

5.4.1 Komposztálás

célja A kézműves tevékenységek és a komposztálás fontosságának és értékének megismerése mind a kert mind a végfelhasználók tekintetében. **Tanulási eredmény** A képzési nap végére minden résztvevő számára egyértelművé válik a komposztálás, mint fejlesztő tevékenység általános célja, és elsajátítják a komposztálás alapvető lépéseit. A résztvevők megismerik a komposztálás által fejleszhető kompetenciákat a PSTE módszer tükrében, képesek a PSTE módszer alapelveinek alkalmazására a komposztálás oktatása során. **időkeret** 8 óra **menete** Előadás és gyakorlat. Lásd a komposztálás menetét lejjebb.

megjegyzés Amikor a PSTE módszert a farmon végzett tevékenységekkel összefüggésben alkalmazzuk, a jó komposzt készítése központi kérdés a farm és a talaj termékenysége, ellenálló képessége szempontjából. A kertből, a konyhából és az állatoktól származó hulladékok komposztá történő újrahasznosítása a farm különböző részeit egy helyszínen egyesíti, és a regenerálódás, az újjászületés, valamint az élő és egész organizmus metaforáját kínálja. Ezért ebben a képzési programban a komposztkészítést a PSTE módszer tevékenységei között oktatjuk, hasonlóan a továbbiakban bemutatott kézműves tevékenységekhez. A kézműves mesterségek, mint például a nemezelés és a kosárfonás kézzel történő munkavégzést igényelnek, ahol a hagyományos tudást és technikákat egy tapasztalt kézműves mester adja át. Ezt a módszert egyedülálló módon kutatta és oktatási tantervvé fejlesztette a Ruskin Mill Trust iskolahálózat az Egyesült Királyságban. A fizikai tevékenység, a hagyományos és mesterségbeli tudás ugyanezen alapelveit alkalmazhatjuk a komposzt halmok tudatos felépítésekor. A szociális farmon történő komposztálás egy olyan alapvető tevékenységgé teszi a komposzt előállítását, ahol a társadalmi regeneráció és fejlesztés kéz a kézben jár az egyének személyes fejlődésével és ellenálló képességével. Az ilyen kezdeményezések ökológiai megközelítést igényelnek mind a természet, mind a tevékenységben résztvevő egyének felé.

a komposztálás menete 1. lépés: a komposztálás múltja, folyamatának megismerése

A komposztálás az emberiség egyik legősibb újrahasznosítási eljárása, amelynek alkalmazása az ipar fejlődésével és az 1850-es években beinduló műtrágyázási hullámmal párhuzamosan háttérbe szorult. A Bibliában, de még a négyezer évvel ezelőtti Kínában is fellelhetőek a komposztálás folyamatára utaló adatok, leírások. A mi európai kultúrákban is számos utalást találhatunk a komposztálásra, kezdve az ókori Rómától a középkoron át napjainkig. Az angol apátságok már a XIII. században szabályzataikban írták elő a komposzt használatát a talaj termőerejének megőrzése céljából.

A jó minőségű komposzt elengedhetetlen tápláléka a földnek, amit a komposzt nyersanyagai, a megfelelő mennyiségű levegő és a víz kedvező egyensúlya biztosít. A kedvező egyensúly eredményeként a komposzt talom természetes úton felmelegszik. Az így keletkezett hő sterilizálja a gyomnövény magokat és deaktiválja a kórokozókat, ugyanakkor a baktériumok és gombák jótékony munkájának köszönhetően az állati trágya és a növényi hulladék

komposztá alakul. A komposzt talom 'szakszerű' felépítésre és rendszeres átkeverése a siker kulcsa. Az irányított komposztálási eljárás során olyan stabil komposztot kapunk, amely az év bármely szakaszában

biztonságosan felhasználható, természetes növényi tápanyagokban gazdag és talajszerkezet-javító tulajdonságokkal bír.

2. lépés: Felhasználható komposztanyagok, azok előkészítése

Mit lehet komposztálni és mit nem? Mekkora méretűek legyenek a komposztanyagok?

3. lépés: A komposzt otthonának kialakítása

A különböző komposztáló típusok és tulajdonságaik. Hova helyezzük a komposztálót? A szakszerű, de egyszerű komposztáláshoz szükséges eszközök bemutatása.

4. lépés: a komposztálással járó évközi munkák

A komposzt átforgatása, felhasználás előtti előkészítése.

A komposztálási folyamat főbb szakaszai (tanulást segítő ábra, nyomtatott formában kiadható) rajz: Csibi J.

megjegyzés: A komposztálás, mint tevékenység a mentor tréning képzési program szerves részét képezi, annak ellenére, hogy nem egy 'klasszikus' PSTE tevékenység, mint a nemezelés vagy a kosárkötés. Ezek a tevékenységek a kézműves tevékenységek közé tartoznak. Kézi munkát igényelnek és olyan régmúlt ismereteket és technikai tudást igényelnek, amelyeket csak egy tapasztalt kézműves mester tud átadni, és amelyet Angliában a Ruskin Mill Trust iskolahálózat épített be oktatási tantervébe.

A komposztálás megjelenése - mint gyakorlati tevékenység -, azért szükségszerű, mert a Revitalist projekt mentor tréningje a szociális farmokon végezhető lehetséges tevékenységekhez kötődik, és e tekintetben ésszerű, ha a képzés legalább egy olyan tevékenységet is magába foglal, amely a gazdálkodást képviseli. A komposztálás minden gazdálkodási és/vagy kertészeti tevékenység középpontjában áll, különösen igaz ez akkor, ha ökológiai és fenntartható talajhasználati gyakorlatokat kíván alkalmazni. Vagyis a komposztálás valójában híd a PSTE módszer és a szociális gazdálkodás között, ahogy érezhető a párhuzam a célcsoport a kínált módszertan általi fejlődése és a növényi hulladék értékes komposztává válása között.

25

Különböző komposzt halmok

26 **5.4.2 nemezelés**

célja A nemezelés mint kézműves tevékenység fontosságának és értékének megismerése a végfelhasználók tekintetében.

Tanulási eredmény A képzési nap/napok végére minden résztvevő számára egyértelművé válik a nemezelés, mint fejlesztő tevékenység általános célja, és elsajátítják a nemezelés alapvető lépéseit. A résztvevők megismerik a nemezelés által fejleszthető kompetenciákat a PSTE módszer tükrében, képesek a PSTE módszer alapelveinek alkalmazására a nemezelés oktatása során.

időkeret 8 óra/3x8 óra

menete Előadás és gyakorlat. Lásd a nemezelés menetét lejjebb.

megjegyzés A nemezelés három napra bővíthető a tréning során, minden nap más-más tárgyat készíthetünk.

a nemezelés menete

1. lépés: a nemezelés története A nemezelés ősi mesterség. A gyapjas juhok a házasítás hatására jelentek meg a mai Irán területén az i.e. 6. évezredben, később kb. i.e. 4. évezredben kezdték tenyészteni ezeket az állatokat a gyapjukért. Az ősmagyarok is használták a gyapjúból készült nemezű ruháik elkészítéséhez. A nomád népek számára a nemez kultúrájuk alapja, létszükséglet volt. Az ázsiai puszták szegények fában, viszont rengeteg a juh, a kecske és a teve, ebből következően a gyapjú, az állatszőr, ezért ezek fontos alapanyagává váltak. A

nemez tartós, könnyen szállítható, elkészíté- séhez kevés szerszámra van szükség. Ebből készítették sátraikat, szőnyegeiket, ruházatuk nagy részét. Mágikus erőt tulajdonítottak neki, gyakran fontos kelléke volt a szertartásoknak.

Az élő állatról levágott szőr (birkagyapjú, teve-, alpaka-, angóra szőr, de még az emberi haj is!) nyomás, simogatás, gyúrás és nedvesség hatására erős anyaggá, nemezzé áll össze. A szálak felülete pikkelyes, ezek nedvesség hatására szétnyílnak, s a simogatás, gyúrás hatására összekapaszkodnak. Ezt még segíthetjük, ha lúgos- vagy savas irányba elvisszük a folyamatot. Eközben a gyapjú szétszakíthatatlan nemezzé áll össze.

2. lépés: az alapanyagról és a technikáról A nemezelés alapanyaga a gyapjú, a birkák lenyírt szőre.

Jellemzői: remekül festhető, tűz és nyomásálló, kiváló hő és hangszigetelő. Természetes anyag, gyorsan megújuló erőforrás (hiszen visszánő!) és 100%-ban biológiailag lebomló.

A különböző juhajták gyapjának jellemzőinek rövid ismertetése (merino, racka, cikta, cigája..) Különböző gyapjúk más-más funkciójú tárgyak készítésére alkalmasak. A durvább, vastagabb szálú gyapjút (racka, cigája, cikta) a nagy kopásállósága miatt a padlónemezhez, csizmákhoz használjuk, míg a finom szálú ausztrál merinó gyapjút fino- mabb ruhadarabokhoz, ékszerekhez használjuk.

A legtöbb birkát évente egyszer (tavasszal vagy kora nyáron) nyírják és a bunda egy év alatt teljesen visszánő.

Röviden a gyapjú előkészítéséről (mosás, kártolás, festés..)

Kézi kártolás Fotó: S. Reed

Hazánkban a birkák gyapja nem elég finom szálú, ezért a finoman megmunkált tárgyakhoz a merinói gyapjút jellemzően külföldről szerezzük be.

Többféle nemezelési technika létezik, mi a szappanos technikával dolgozunk: az egymással párhuzamosan álló szálakat egymás mellé rakjuk, de úgy, hogy egy irányba nézzenek. Ha leraktuk az első réteget, következhet a második, amit 90 °-ban elfordítva teszünk rá. A harmadik réteget szintén 90 °-ban forgatjuk, és így tovább. Ezután lelocsoljuk szappanos vízzel, és óvatosan dörzsöljük, amíg össze nem áll a felület.

3. lépés: Szükséges eszközök bemutatása

Szappanos nemezelési technikát alkalmazunk.

A szükséges eszközöket lásd a táblázatban (6.3-as fejezet).

4. lépés: nemezkehely készítés, nemezkép készítés, nemeztáska/tok készítése, virágos gyapjúfonal készítés. a nemezelés terápiás hatásai

Nemezkehely, kép és táskák/tok készítése: Egyéni munka. Sablonra simítjuk a gyapjúrétegeket, szappanozás, simogatás-összedolgozás, gyúrás, felnyitás ollóval.

Virágos gyapjúfonal készítés: Csoportmunka. Egy darab gyapjút rögzítünk az orsóra, és miközben egyvalaki folyamatosan tekeri az orsót, a többiek a fonalhoz adják a többi gyapjút és a díszítő virágokat.

A nemezelés terápiás hatásai:

- A juhok gondozása ráirányítja a figyelmet a ciklikus változásokra, megtapasztalhatjuk a természettel való vi- szonyunkat, fejleszti a kölcsönös tiszteletet, empátiát.
- A nyírás után a gyapjú mosása az anya-gyermek viszonyra reflektál.
- A kézi kártoló használata fejleszti a jobb kéz-bal kéz koordinációt.
- A kézi orsóval történő fonás ösztönzi a függőleges egyensúlyozást, a kéz, a szem és a fej koordinációt. Legyőz- zük az anyag és a szerszámok ellenállását.
- Kétdimenziós tárgy (pl. nemezkep) készítése fejleszti a légzést, a vízszintes ritmikus mozdulatokat és az egyen- súlyt.
- Nemezlabda készítésének hatása: a tenyér finom mozgásai az agyra fejlesztő hatással vannak. Egyensúly.
- A kétdimenziós korong átalakítása háromdimenziós kehely formává fejleszti a képzelőerőt és a transzformáci- ós képességet.

A nemezelés általánosságban fejlesztő hatással van a ritmuskésztségre, a kéz- és test koordinációra, képzelőerőre, a transzformációs késztségre és a határok megtapasztalására. A foglalkozáson kialakított oldott, barátságos hangu- lat ösztönzi a társas kapcsolatok kialakítását, a résztvevők magabiztosságát, és könnyebben megosztják az esetle- gesen már meglévő tudásukat.

Virágos gyapjúfonal készítés

Fotó: Csibi J.

Fonás kézi orsóval

Fotó: S. Reed

27

28 **5.4.3 Kosárkötés**

célja A kosárkötés mint kézműves tevékenység fontosságának és értékének megismerése a végfelhasználók tekintetében.

Tanulási eredmény A képzési nap/napok végére minden résztvevő számára egyértelművé válik a kosár-

kötés, mint fejlesztő tevékenység általános célja, és elsajátítják a kosárkötés alapvető lépéseit.

A résztvevők megismerik a kosárkötés által fejleszthető kompetenciákat a PSTE mód- szer tükrében, képesek a PSTE alapelveinek alkalmazására a kosárkötés oktatása során.

időkeret 8 óra/3x8 óra

menete Előadás és gyakorlat. Lásd a kosárkötés menetét lejjebb.

megjegyzés A kosárkötés három napra bővíthető a tréning során, minden nap más-más tárgyat ké-

szíthetünk, vagy folytathatjuk az előző nap elkezdett tárgy készítését.

a kosárkötés menete

1. lépés: Kosárkötés története A kosárkötés ősrégi technika, évszázados hagyományai vannak a Tisza mellett is. A világ minden táján, Európában már a neolittól ismert. A vesszőfonás legelterjedtebb anyaga a vadfűz, amely a Tisza árterületein is bőven termett.

Vágása idején a föld nélküli szegény embereknek megélhetési lehetőséget biztosított. A fonásra alkalmas vesszőt felhasználták vagy eladták a kosárfonóknak. Az ember a természet megfigyelése során ébredt rá a kosárfonásra. Vélhetőleg a madárfészkek szerkezetét utánozva készülhettek az első kosarak. Valaha, bizonyos településeken (ahol az alapanyag elérhető közelségben volt) a kosárfonás mindennapos tevékenység volt. A vesszőből készült tárgyak átszöttek az emberek életét, mindenhol jelen voltak: használták építkezésre, halászati eszközök (tapogató, varsa, csík kas, haltartó), terménytárolók (krumpliszedő kas, kukoricás kas, borszűrő), illetve mindenféle háztartási eszközt készítettek belőle (garaboly, fáskas).

2. lépés: Alapanyag gyűjtése, előkészítése A kosárkötés alapanyaga a fűzvessző. Két fő fajtáját különböztetjük meg: a vadon termőt és a termesztett. A fűz-fafélék családjába igen régi, góccentruma Közép-Európa és Belső-Ázsia, főleg a Himalája vidéke, az a terület, ahol a magyarság élt és mozgott. A fűzfafélék közül kosárkötésre legalkalmasabb a nemesített amerikai fűz (*Salix rigida*) és a kosárfonó fűz (*Salix viminalis*), amely a világon a legjobb minőségben a Körösök és a Tisza környékén él, ezért a nagy kosárfonó műhelyek ezen a vidéken alakultak ki. Napjainkban jellemzően már csak a termesztett fűzeket használják. Fűzvessző előkészített formában is kapható, de annak érdekében, hogy a tananyagban szereplő PSTE módszer eredményei megvalósuljanak, elengedhetetlen a gyűjtéssel kezdeni a munkát.

Gyapjú rétegek lerakása, szappanozás, simogatás-összedolgozás Fotó: S. Reed
Nemezkorong háromdimenziós ke- helyé alakítása Fotó: S. Reed

*Telepített fűzes
Tiszásas határában
Fotó: Gyóiné T. I.*

vékenységben részt vevő végig követhesse az egész agy gyűjtése. A fűzvessző levélhullástól rüggypattanásig ó vagy szárvágó segítségével. A gyűjtés folyamata ba szívhatjuk a hely szelleme által sugallt érzéseket, a ábbi munkára.

termékeinket. Ilyen például: metszőolló, vágókés,
zek, mérőszalag.
ül nem vesznek részt. Ilyen például: szék, munkapad,

k meg a hajától, hanem hajastól fonjuk bele a
előtt a vesszőt megfőzzük.

őt a főzőüstben, amíg a hánacs le nem válik a

e előtt legalább 15-60 percre be kell áztatni a
diákoknak a száraz és áztatott vessző közötti
gy mennyire hajlítható az áztatott vessző, így a kötés

gtisztítása a héjától), majd utána ki kell szárítani a vesszőt.
árítva, különben bepenészedik.

osár készítése a

t a száraz vesszőket osztályozni kell a kötés

30 A kötés folyamatának bemutatása: (Fotók: Gyóiné T. I.)

0. Vesszők áztatása 15-60 percre. Az időtartam hossza függ a vessző fajtájától, a külső hőmérséklettől is. Ha a vessző nincs lehántva, akár 2 napig is érdemes áztatás előtt takarni, hogy puhuljon. Hántolt vesszőnél elég a 2 óra hossza takarás.

1. Kosár aljának elkészítése: • hat karóra (három a háromba) • rövid ám vastag vesszők • a 3

vessző felhasításához használjunk árt

Kétszálal gyűrfonással kössük össze a vesszőket kör- körösen haladva, egyet fent, egyet lent elvezetve.

Kész a kosár alja

2. Oldalkarózás (bokrozás) A fenékkarók mellé mind a két oldalra 1-1 szál karó- vesszőt szúrunk.

3. Oldalkarók beállítása, rögzítése háromszálal gyűrfonással

Szerencsére egyre több a természetszerető ember, így megnőtt a természetes anyagokból készült tárgyak iránti igény is. Jó volna, ha ezek a szép régi mesterségek, melyek közé a kosárkötés is tartozik, újra a megérdemelt figyelmet kapná társadalmunkban, és az ember a kikapcsolódást az alkotásban találná meg.

5.4.4 gyékényfonás

célja A gyékényfonás mint kézműves tevékenység fontosságának és értékének megismerése a végfelhasználók tekintetében.

Tanulási eredmény A képzési nap/napok végére minden résztvevő számára egyértelművé válik a gyékényfonás, mint fejlesztő tevékenység általános célja, és elsajátítják a gyékényfonás alapvető lépéseit.

A résztvevők megismerik a gyékényfonás által fejleszthető kompetenciákat a PSTE módszer tükrében, képesek a PSTE alapelveinek alkalmazására a gyékényfonás oktatása során.

időkeret 8 óra/3x8 óra

menete Előadás és gyakorlat. Lásd a gyékényfonás menetét lejjebb.

megjegyzés A gyékényfonás három napra bővíthető a tréning során, minden nap más-más tárgyat készíthetünk, vagy folytathatjuk az előző nap elkezdett tárgy készítését.

4. Oldalfonás egyszálas
berakással

5. Fonás rögzítése háromszálas
gyűrűfonással

6. Szegés

7. Fül vagy fülek készítése

a gyékényfonás menete

1.lépés: gyékényfonás története, hagyományai Gyékény szavunk honfoglalás előtti, ótörök eredetű jövevényszó. Az írásos emlékek szerint a középkori Magyarországon a szegények és a szerzetesek földre terített vagy az ágyon elhelyezett gyékényen aludtak. A gyékényen alvás olyan mélyen beleivódott a magyar nyelvhasználatba, hogy magát a növényt és a belőle készült, földre teríthető fekvőhelyet máig gyékénynek nevezzük.

A gyékény állóvizek, korhadó, tőzeges mocsarak növénye. Könnyű megismerni barna buzogányáról, amelyből kirepülő pihéivel tele- pül egyik helyről a másikra. Mindenütt megél, ahol az év nagyobbik felében víz áll. Az ármentesítés előtt a Tizsasast körülvevő mocsaras, lápos vidéken is rengeteg gyékény termett. Ennek köszönhetően sokan foglalkoztak a vízparti falvakban élők közül a gyékény feldolgozásával. Abban az időben számos dolog készült gyékényből: szőnyeg, takaró, térelválasztó, tetőfedő anyag, szatyor, kasok, kosarak, tálcák, tároló edények.

2. lépés: Alapanyag gyűjtése, előkészítése A gyékénynek hazánkban három faja él:

keskenylevelű gyékény (*typha angustifolia*): 1–3 m magas, keskeny-szálás levelű (3–10 mm) növény. A termős virágok 20–35 cm hosszú, 13–25 mm vastag sötétbarna buzogányvirágot alkotnak, tőlük 3–8 cm-es tengelyrész választja el a porzós torzsa részt. Szövésre csak ez a faj alkalmas.

Széleslevelű gyékény (*typha latifolia*): 1–2,5 m magas, levelei kékeszöldek, 8–20 mm szélesek. A termős virágzat 10–25 cm hosszú, 2–3 cm széles, barnásfekete. Nincs elválasztó csupasz tengely rész a hím és női torzsa rész között.

rizsgyékény (*typha laxmannii*): 50–100 cm magas, levelei 2–7 mm-esek, a termős virágzat 2–5 cm hosszú. A porzós és termős rész között 2–4 cm hosszú meddő rész van. Nem őshonos, behurcolták. Gyorsan terjedő faj.

A gyékény aratása a hagyomány szerint augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján kezdődött, és akár szeptember végéig is eltartott. Akkor lehet vágni, amikor már "bodorodik a farka", ilyenkor érett a

gyékény. A gyékényt a vízben, a töve fölött zölden vágják, ívelt pengéjű, kasza szerű, hosszú nyelvű, gyékényszedő kaszával. A levágott növényt aztán egy ideig a vízparton hagyják száradni. Úgy két hét elteltével kévébe kötve szállítják. Ezt követi a gyékény osztályozása, majd feldolgozása.

A gyékény előkészítése több lépésből áll. Először is le kell szedni a külső réteget, a suskát. Erre nincs szükség, régen kemence fűtésére, kukoricaszár bekötésére használták. Ezt követően minden egyes gyékényszálról le kell fejteni a selymet, ami vékony, finom gyékény szál. A gyékénynek az a része, amit már nem lehet tovább szétszedni, a bélgyékény. A selyemből két tenyér között zsineget sodornak, amely a szövés hosszanti vetülékszálát képezi.

A szakkifejezések használatának szerepe van, ezáltal is fejlesztjük a mentorok verbális kifejező képességét, rámutatva arra, hogy a szavak mögött a magyar nép kultúrája, élete van. ...

3. lépés: Szükséges eszközök

bemutatása Az eszközöket két csoportba soroljuk:

- aktív eszközök, amelyek segítségével elkészítjük a termékeinket. Ilyen például: gyékénytű, szövőkeret, met- szőolló, vágókés, szűrő (ár), verővas, kalapács, különböző fogók, fűrészek, mérőszalag.
- passzív eszközök, amelyek a munkában közvetlenül nem vesznek részt. Ilyen például: szék, munkapad, fonóasztal, ceruza.

4. lépés: Szövés A gyékény feldolgozásának nagyon sokféle technikája van. Jelen tananyagban a kis kerettel történő szövés lépéseit mutatjuk be.

Óshonos gyékényes Tiszásas

határában Fotó: Gyóiné T.I.

A szövés lépései:

(Fotók: Gyóiné T. I.)

0. Gyékény áztatása

1. Szövőkeret felvetése

2. Szövés

3. Felvető szálak leszedése a szövőkeretről és eldolgozása.

4. Tisztítás

Kik a végfelhasználóink és mik az ő igényeik?

Fotók: Agricoltura Capodarco

A szociális gazdaságok végfelhasználói nagyon változatos csoportot alkotnak. Gyermekektől az idősekig, fogyaté- kossággal élők, speciális szükségletekkel, tanulási nehézségekkel, társadalmi hátrányokkal küzdők mind beletar- toznak. Legfőbb közös jellemzőjük, hogy munkára és tanulásra való esélyeik az átlagosnál gyengébbek, illetve a kulcskompetenciáik és alapvető készségeik sokszor fejlesztésre szorulnak.

Ebben a modulban a végfelhasználókat a PSTE módszer tekintetében nézzük. Hogyan tekintsünk rájuk, hogyan ismerjük meg őket annak érdekében, hogy a PSTE módszerrel segíteni tudjunk nekik a bennük rejlő lehetőségeket újraképezve. Ez a látásmód segít minket abban, hogy mindenki - mentorok, tanárok, végfelhasználók - meg- lássuk a potenciált.

A PSTE módszer a kézzel történő munkavégzést alkalmazza a végfelhasználók kognitív és érzelmi képességeinek fejlesztésére. A módszer központi eleme az értelmes tevékenységekkel való elkötelezettség, hogy a bizalom és az önértékelés a látható eredmények révén fejlődhessen.

Nagyon gyakran a végfelhasználók a korábban tapasztalt kudarcok és csalódások miatt nem megfelelő, vagy éssze- rűtlen viselkedést mutatnak. A biztonságos és gondoskodó környezet kialakításában kulcsfontosságú a feltétel nél- küli pozitív hozzáállás*, amely elősegítheti a végfelhasználók fejlődését. Ez nem azt jelenti, hogy a nem megfelelő magatartás elfogadhatóvá válik, hanem az esemény kontextualizálását célozza, hogy az ne rontsa a bizalmat és a kapcsolatot a végfelhasználóval.

A PSTE módszert alkalmazó szakemberek példaképként szolgálnak nemcsak a hallgatók, hanem az alkalmazottak és társaik felé is. Ennek tudatos vállalásához és alkalmazásához magas szintű önismeret szükséges. Az önreflexiók gyakorlatok kulcsfontosságú tevékenységek a mentor számára, melyek segítik abban is, hogy a kudarc is a siker részét képezze.

A végfelhasználók napi szintű fejlődésének elősegítésére és értékelésére hasznos módszer a háromlépcsős folya- mat *. A háromlépcsős folyamat kerete segíti a végfelhasználók folyamatos fejlődését a munkakészség, a közösség bevonása és az egészség / jólét területén.

Főbb gondolatok: a különböző igényekkel rendelkező emberek széles csoportja - PSTE módszer - megfigyelés, meg- ismerés, segítség

6.2 A modul által elérhető kompetenciák**KomPeTenciák - TanULÁSi ereDmények**

1. a PSte módszer és a végfelhasználók megértése “a potenciál újraképezése” A PSTE módszer által kínált lehetőségek meg- ismerése.

A fogyatékoságról és betegségekről sztereotí- piák nélkül való gondol- kodás.

Az egyes emberekben rejlő potenciál felisme- rése, mely kézműves- ségen, a földdel való munkán és szociális kapcsolatokon keresztül fejleszhető.

A mentor részvétele egy kézműves, földdel történő, vagy szociális tevékenységben.

2. Az önreflektív gyakorlat* használata Az önreflektív gyakorlat fontosságának és mód- szerének megismerése.

Képesség arra, hogy tevékenységek során időt hagyjon önreflektív kérdésekre és gyakorlatra, a végfelhasználók és saját maga számára is.

A tanulás lehetőségeinek felismerése minden eredményben. Az ítéletkezés nélküli önreflexió gyakorlása a végfelhasználókkal.

Önállóan folytat önreflektív gyakorlatot és azt megosztja kollégáival.

3. Háromlépcsős folyamat A háromlépcsős folyamat koncepciójának és lépéseinek megismerése.

A háromlépcsős folyamat felhasználása az előrehaladás és az eredmény mérésére.

A háromlépcsős folyamat megfelelő használata.

Használja a keretet, és rendszeresen beszámol az előrehaladásról és az eredményekről.

4. Feltétel nélküli pozitív hozzáállás A feltétel nélküli pozitív hozzáállás módszerének és gyakorlatának megismerése.

A másik személy feltétel nélküli pozitív hozzáállással való megközelítése minden körülmények között.

A végfelhasználókkal való találkozás során érzelmi érdeklődéssel, empátiával való hozzáállás.

Minden ülés után önreflexiót használ és szükség esetén tanácsot kér egy megfelelő személytől.

6.3 a modul programja

9:00- 10:30

A modul főbb koncepcióinak bemutatása.

Személyes tapasztalatok a célcsoporttal, mik azok az értékek amit a velük való munka során fontosnak tart alkalmazni (1-2 példa)

Feltétel nélküli pozitív hozzáállás.

Az önreflektív gyakorlat használata. (Napi áttekintés, zárókör szerepe) gyakorlati feladat kiscsoportban.

Előadás/beszélgetés

Napindító kör, milyen csoportokkal van tapasztalat, vagy milyen célcsoporttal akarnak dolgozni.

Előadás/beszélgetés

A gyakorlat mögött álló elmélet bemutatása, beszélgetés.

ppt

A csoport körben ül. Flip-chartra összegyűjteni az értékeket

ppt

ppt

10:30 Kávészünet

35

Előadás/beszélgetés 10:45-

Háromlépcsős folyamat

ppt 12:00

Megfigyelési feladat 1. a gyakorlati foglalkozáshoz (komposztálás/nemzelés)

12:00-

Napi áttekintés és zárás Egyéni írásos feladat Füzet (napló), toll 12:15 *12:15 Ebéd*

9:00- 10:30 36Előző napi megfigyelési feladat ta-

beszélgetés tapasztalatainak átbeszélése

A kéz, fej és a szív elkötelezettsége és

prezentáció/beszélgetés a cselekedve tanulás fontossága

Példaképpé válás a gyakorlatban (a

prezentáció/beszélgetés tanár, mint példakép, a diáktárs, mint példakép)

ppt

ppt

10:30 Kávészünet

10:45- 12:00

ppt

ppt

ppt

12:00- 12:15

A "magtól az asztalig" gondolat a

prezentáció/beszélgetés gyakorlatban Az "újrakapcsolódás" (re-stepping) elv

prezentáció/beszélgetés Megfigyelési feladat 2. a gyakorlati foglalkozáshoz

(komposztálás/nem- zelés) Tudástár és Mentor-hálózat* bemu-

prezentáció tatása

Napi áttekintés és zárás Egyéni írásos feladat Füzet (napló), toll

12:15 Ebéd

6.4 a modul részletes tartalma és módszertana

célja A kéz, fej és szív elkötelezettségének saját tapasztalása

Tanulási eredmény A kéz, fej és szív elkötelezettségének saját tapasztalatból fakadó

megismerése, az el- mélettel való megerősítés mellett.

időkeret ismertetés 20 perc, másnap átbeszélés 20 perc

menete A feladat ismertetése, majd másnap a tapasztalatok átbeszélése.

A feladat, ezt a három kérdést kell megválaszolni a gyakorlati nap végén (minden típu- sű

tevékenység esetén): 1. Mondj néhány példát arra ahol a kezedet használtad a gyakorlat

során? Fejlődött-e, és ha igen, miben? (KÉZ) 2. Mondj néhány példát arra ahol a fejedet

használtad a gyakorlat során? Fejlődött-e, és ha igen, miben? (FEJ) 3. Mondj néhány példát

arra ahol a szívedet használtad a gyakorlat során? Fejlődött-e, és ha igen, miben? (SZÍV)

Hogyan tudnád ezt a tapasztalatot felhasználni a célcsoportod fejlesztésére?

célja A kéz, fej és szív elkötelezettségének saját tapasztalása

Tanulási eredmény A kéz, fej és szív elkötelezettségének saját tapasztalatból fakadó

megismerése, az el- mélettel való megerősítés mellett.

időkeret ismertetés 10 perc, másnap átbeszélés 20 perc

menete A feladat ismertetése, majd másnap a tapasztalatok átbeszélése.

Voltak-e olyan részek a gyakorlati foglalkozás során, amikor ki kellett lépned a kom-

fortzónádból? Hogyan tudnád ezt a tapasztalatot felhasználni a célcsoportod fejlesztésére?

7. 4. Modul - GAzdASÁGi életkéPeSSÉG

7.1 a modul célja

A gazdasági életképesség* minden gazdaság számára elengedhetetlen, nem kivétel ez alól a szociális farmgazdálko- dás sem. Ez utóbbi - sajátosságaiból kifolyólag- nem teszi lehetővé az általános gazdasági/üzleti modell rutinszerű alkalmazását, de ez nem zárja ki azt, hogy a szociális farmgazdálkodás életképességét ne lehetne növelni. Pontosan a társadalmi megközelítés az, ami jelentős hozzáadott értéket teremthet a szociális gazdaságban megtermelt ter- mékek számára, és fontos részét képezheti a marketing stratégiának is. Ennek megfelelően ez a modul a gazdasági életképesség aspektusaival foglalkozik, az üzleti terv kidolgozásától és a megfelelő termékkiválasztástól kezdődően a jövedelmezőségi számításokon át a szociális farmgazdálkodás marketing tevékenységéig. A modul három alapve- tő részből tevődik össze. Az első rész elsősorban az üzleti ötletre, a megfelelő termék kiválasztására, az üzleti terv készítésére, a pénzügyi menedzsmentre és az emberi erőforrásokra koncentrál. A második rész a mezőgazdasági tevékenység gazdasági életképességére, a gazdaság szervezésére és irányítására, valamint a mezőgazdasági tevé- kenységek jövedelmezőségének számítási módszereire összpontosít. A harmadik rész pedig a szociális farm termé- keinek marketingjével foglalkozik.

7.2 A modul által elérhető kompetenciák

KomPeTenciák - TanULÁSi ereDmények

Az üzleti élet társadalmi vonatkozásainak figyelembevétele – szociális farmgazdálkodás, szociális gazdaság Ismerje a gyakran alkal- mazott üzleti modelleket és a szociális gazdálkodás- ra jellemző üzleti model- leket.

Legyen képes felismerni a különbséget a szociális gazdasági modellek* és a gyakorlatban gyakran alkalmazott üzleti model- lek* között.

Törekedjen arra, hogy megtalálja és kialakítsa a megfelelő módszereket és vezetői hozzáállást a szo- ciális gazdaság működése érdekében.

Legyen bizonyos afelől, hogy a közös társadalmi felelősségvállalás megva- lósul a szociális gazdaság tevékenységei során.

Az üzleti ötlet kigondolása – Mit kell tenni?

Ismerje azokat a módsze- reket, amelyek a kivitelez- hető és életképes üzleti ötletek felismeréséhez kellene.

Legyen képes bemutatni és elmagyarázni a fő üzleti ötletet.

Legyen kritikus, de ugyan- akkor nyitott a fő üzleti ötlettel kapcsolatban.

Ismerje fel a felelős- ségét és a társadalmi vonatkozásait valamint ennek egészséges egyen-

súlyát az üzleti ötlet gazdasági életképességnek vizsgálatakor.

37

38 Üzleti terv készítés Ismerje az üzleti tervkészítés célját, alapvető felépítését, tartalmát, valamint fő részeit.

Továbbra is tartsa észben a vállalkozás társadalmi aspektusait, illetve azt, hogy egyensúlyba kell hozni a szociális szempontokat az üzleti szempontokkal.

gazdasági életképesség számítás

Ismerje a jövedelmezőségi számítás alapvető módszereit, a számításhoz szükséges adatok beszerzési forrásait.

Legyen bizonyos afelől, hogy figyelembe veszi a gazdasági életképesség kiszámításánál a fenntarthatóság és a társadalmi szempontok közötti kölcsönhatást.

Marketing, értékesítés, PR

Ismerje a marketing alapvető feladatait és fogásait, az értékesítési csatornákat, valamint a PR módszereket.

Tudja alkalmazni a gazdasági

Reális képet alkosson az üzleti életképesség számítás alapvető tényekről, legyen tisztában a módszereit az egyes kritikus gondolkodású termékek esetén.

Legyen képes a társadalmi

A CSR*-nek megfelelően

To apply CSR methods in mi aspektusból származó

en cselekedjen a társadalmi

connection with PR, imm hozzáadott értéket fel-

dalomban vagy a helyi

pact of ways and forms használni a marketing és

közösségben, és ennek

of distribution on sustai- a PR tevékenység során.

megfelelően alakítsa ki

nability. Legyen képes a megfelelő

a kommunikációs csatorna- értékesítési csatornákat,

nákat. marketing fogást és PR módszert kiválasztani.

Tudja alkalmazni a CSR* módszereket a PR tevékenységek során, az értékesítés módjainak és formáinak hatását a fenntarthatóságra.

Fotó: Agricoltura Capodarco

Fotó: Ruskin Mill Trust

Legyen képes az üzleti terv fő fejezeteit funkcionális egészé fejleszteni.

Álljon készen az adott szakterületek más szakértőivel való együttműködésre.

7.3 a modul programja

Az üzleti ötlet eredete, az üzleti terv készítése és az üzleti élet kezdete.

A megfelelő üzleti ötlet keresése.

Olyan üzleti ötlet kidolgozása, amelyet a képzésen a résztvevők végig tudnak vinni. 9:45-10:30

Egy vállalkozás pénzügyi irányítása. Hogyan legyünk sikeresek a piacon?

A vállalkozás alapköstségeinek elosztása, példák (excel mellékletként) egy vállalkozás jellemző költségeire - egyéni munka formájában.

A vállalkozás bemeneti paramétereinek meghatározása az üzleti költségek figyelembevételével.

10:30 Kávészünet

Piac 10:45- 11:30

A célcsoporttal* való foglalkozás HR- és gazdasági sajátosságai.

Típuspéldák segítségével bemutatjuk a célcsoportok tagjaira jellemző korlátokat, és a képzés résztvevői is elmesélik tapasztalataikat.

Fel kell tudni ismerni a tervezett üzleti tevékenység leendő alkalmazottainak korlátait.

Munkaerő 11:30- 12:15

A célcsoporttal* való foglalkozás HR- és gazdasági sajátosságai.

Típuspéldák segítségével bemutatjuk a célcsoportok tagjaira jellemző korlátokat, és a képzés résztvevői is elmesélik tapasztalataikat.

Fel kell tudni ismerni a tervezett üzleti tevékenység leendő alkalmazottainak korlátait.

12:15 Ebéd

A mezőgazdasági tevékenységek pénzügyi terve és gazdasági jövedelmezősége, a termelés pénzügyi elemzése 13:15- 14:00

A mezőgazdasági termelés és pénzügyi terv elméletben.

A gazdaságszervezés és felépítés a gazdasági jövedelmezőség szempontjából.

A mezőgazdasági tevékenység céljának ismertetése.

A gazdaságszervezés és -felépítés egyes részeinek bemutatása.

A mezőgazdasági közgazdaságtan alapvető terminológiája, az elmélet alkalmazása a gyakorlatban.

A sikeres üzlet alapfeltételeinek megértése.

14:00- 14:45

A megfelelő üzleti struktúra és a farmgazdaság alkalmazkodóképessége.

A mezőgazdasági és nem mezőgazdasági tevékenységek pénzügyi elemzése.

A sikeres üzlet követelményeinek megértése.

14:45 Kávészünet

Számolás 15:00- 16:00

Jövedelmezőségi számítási módszerek. Példa egy növénykultúra pénzügyi elemzésére, piaci megvalósítással.

A gazdasági jövedelmezőség felmérésének eszközei. Példa egy kiválasztott áru termesztésének jövedelmezőségének kiszámítására.

A pénzügyi terv problémás részeinek elemzése. Kiválasztott mezőgazdasági tevékenységek gazdasági jövedelmezőségének kiszámítása.

16:00- 16:30

Napi visszatekintés, cso- portkör és tréning napló írása.

Lásd előző modul program Lásd előző modul program

39

Fotó: *Agricoltura Capodarco*

40

Marketing 9:00- 9:45

Bevezetés a témába.

A marketing terv jelentőségének megértése és a terv kidolgozásához szükséges alapvető információk elsa- játítása. 10:00- 10:30

Bevezetés a marketing világába.

Marketing terv és a mar- keting célja.

Rövid bevezető, előadás.

A marketing terv egyes részeinek elkészítése + csoportmunka mo- dell példák felhasználásával.

A termék hozzáadott értékének felis- merése. A termékdiverzifikáció és termékmó- dosítás alapjainak elsajátítása.

10:30 *Kávészünet* 10:45- 12:15

Versenyelőny

A versenyelőny meghatározása

Termékdiverzifikáció

Termékmódosítási lehetőségek + csoportmunka gyakorlati példák segítségével.

Célpiac, ár, márka, promó-

Az árképzés bemutatása, a pro-

A célpiac kiválasztásának, az árme- ció és kommunikáció.

móció és a kommunikáció meg-

ghatározás szerepének, valamint a felelő módszereinek ismertetése,

fejlesztésnek és a kommunikáció je- logó elkészítése és bemutatása.

lentőségének a megismerése.

Disztribúció

A disztribúciós módszerek bemu-

A legkedvezőbb disztribúciós módszer tatása.

megtalálása adott termékekre szabot- tan.

A marketing sajátosságai

Előadás + téma megvitatása a szociális farmgazdálko- dásban/ üzletben.

A szociális farmok és a hagyományos farmok közötti marketing (marketing lehetőségek)

különbségek felismerése és kiemelése.

7.4 a modul részletes tartalma és módszertana

cél Vállalkozás számára megvalósítható ötlet kitalálása.

Tanulási eredmény Az óra végére minden hallgatónak egy előzetes üzleti tervvel kell rendelkeznie, amelyet a kurzus későbbi részein tovább fejleszt/ felhasznál.

időtartam 40 perc

módszertan/források A megfelelő üzleti ötlet megtalálása elengedhetetlen a programban való további munkához. Lényeges, hogy a résztvevők felismerjék a megfelelő üzletmenet fontosságát, mert ha a kurzus többi részén belül kiderül, hogy nem biztosított az ötlet finanszírozása, nincs helye a piacon, vagy nem tudnak megváltozott munkaképességű embereket foglalkoztatni, akkor a résztvevő nehéz helyzetbe kerül a kurzus folyamán, elakadhat. Azonban ez is lehet egy tanulási eredmény, kell tudni feladni a nem nyereséges üzleti ötletet.

Próbáljunk meg objektívak lenni, tegyünk fel olyan - a kurzus más részeihez is kapcsolódó - kérdéseket, amelyek segítik a terv sikeres megvalósítását.

megjegyzés Legyünk játékosak ezen a ponton, játékokon keresztül könnyen előjöhethetnek olyan ötletek, amik a későbbi részekben tovább fejleszthetők.

cél A pénzügyi nyomonkövetés fontosságának felismerése, a profitabilitás biztosítása.

Tanulási eredmény A résztvevők alapvető tudással rendelkeznek a pénzügyekről és a pénzügyi folyamatokról, képesek egyszerű költségvetési táblázatok kitöltésére.

időtartam 40 perc

módszertan/források Ez a rész legfőképp a pénzről szól. Fontos, hogy a résztvevők átlássák a szervezet pénzügyi működését. A legfőbb dolog, hogy felismerjék a pénzügyi ismeretek fontosságát, hogy pontosan tudjanak számításokat végezni, és ismerjék a szervezet alapvető pénzügyi tevékenységét, ami a tervezéshez elengedhetetlen. Fontos a költség-haszon elemzés megértése, és a termékek árazása. Ehhez a mellékletként csatolt táblázatokat használhatjuk, amelyeket a lehető legpontosabban kitöltve megtanítjuk őket annak használatára.

<https://drive.google.com/file/d/1F3MARteyNRmHJgpd5qj0na0vdgM-L1tk/view?usp>

=S- haring

megjegyzés Legyünk óvatosak ennél a résznél, igyekezzünk motiválni a résztvevőket arra, hogy pozitívan gondoljanak a számokkal, költségvetéssel és pénzügyi tervezéssel való munkára.

cél Helyet találni a piacon és tanulmányozni a tervezett termék potenciális piacának működését.

Tanulási eredmény Az óra végére a résztvevők nagyjából ismerik és definiálni tudják a fogyasztóikat, le tudják írni a piacuk legalapvetőbb jellemzőit és képesek átgondolni, hogy a piac, amelyen jelen lesznek nagyjából hogyan fog működni.

időtartam 40 perc

módszertan/források Ez a rész elég megterhelő, különösen a termékek piacképességének kiszámítása tekintetében, hiszen a lehető legrealisztikusabban kell gondolkodni. Igyekezzünk kritikusak lenni a résztvevőkkel, hogy a megfelelő irányba segítsük őket. Azonosítsunk néhány kritikus pontot, ami negatívan befolyásolná a vállalkozás működését.

megjegyzés Ezen a ponton igyekezzünk tényleg kritikusak lenni, bátran kérdezzünk a résztvevőktől kellemetlen kérdéseket, pl.: miért venném ezt meg tőled?

41

42 **cél** A jövőbeli munkaerő értékeinek, készségeinek, képességeinek és korlátainak felismerése.

Tanulási eredmény A résztvevők felismerjék a megváltozott munkaképességű munkaerő alkalmazásából fakadó korlátokat.

időtartam 40 perc

módszertan/források Ebben a részben nagyon fontos, hogy a résztvevők reálisan beazonosítsák a munkaerő funkcionális korlátait, és megtervezzék a termelést. A munkaerő produktivitása egy olyan fogalom kell legyen, amire a résztvevők emlékeznek, és használni

tudják a későbbiekben. Lényeges, hogy a munkaerő változó kapacitását előnyként fogják fel, pl. marketing szempontból.

megjegyzés Támaszkodjunk a résztvevők meglévő tapasztalatára, igyekezzünk példákon keresztül bemutatni, hogy milyen módokon lehet megváltozott munkaképességű munkaerőt alkalmazni.

cél A mezőgazdaság gazdasági oldalának és életképességének rövid bemutatása, alapvető fogalmak megismerése.

Tanulási eredmény A résztvevők megismerik az alapvető kifejezéseket és a terminológiát, a mezőgazdaság gazdasági aspektusának jelentőségét. Bevezetést kapnak a termelési tényezők ismertetésébe és betekintést kapnak az üzleti költségek kiszámításába.

időtartam 40 perc

módszertan/források PowerPoint, projektor, papír, flipchart, matricák, filctoll

megjegyzés A gazdaság termelési tényezőinek szétválasztása, A gazdaság tőkésítésének szétválasztása a menedzsment költségek előrejelzéséhez.

cél Farm szervezése és struktúrája a gazdasági profitabilitás tekintetében.

Tanulási eredmény A résztvevők megértik a szervezettség és struktúra fontosságát és ezek fő szabályait, a jövőbeni mezőgazdasági tevékenység érdekében.

időtartam 40 perc

módszertan/források PowerPoint, projektor, papír, flipchart, matricák, filctoll

megjegyzés A résztvevők megpróbálhatják felépíteni a saját vertikális üzleti struktúrájukat. (a hosszú- és rövidtávú döntésekre alapozva)

cél Megfelelő üzleti struktúra kiválasztása és a farm a gazdasági profitabilitás érdekében.

Tanulási eredmény A résztvevők megtanulják a megfelelő üzleti struktúra kiválasztásának fontosságát. Megértik a jelenlegi és jövőbeni munkaerő szükségleteit. Megismerik a farm méretének, az innováció mértékének, a stratégiának és az alkalmazkodóképességnek a fontosságát.

időtartam 40 perc

módszertan/források PowerPoint, projektor, papír, flipchart, matricák, filctoll

megjegyzés A farm struktúra egyszerű felvázolása, a megfelelő struktúra kiválasztásához való

kritéri-umok. Fontos, hogy a résztvevők felismerjék a struktúra rugalmasságának jelentőségét is.

cél A profitabilitás-számítás módszereinek megismerése mezőgazdasági árucikkek eseté- ben, gazdasági indikátorok megismerése.

Tanulási eredmény A résztvevők megértik a gépek és technikai eszközök költségének kiszámítását. Megér- tik a kiválasztott termék gazdasági költségének kiszámítását.

időtartam 40 perc

módszertan/források PowerPoint, projektor, papír, flipchart, matricák, filctoll

megjegyzés A résztvevők megtanulják a költségek elosztását fix és változó költség kategóriák szerint.

cél A kiválasztott termék pénzügyi analízise.

Tanulási eredmény A résztvevők példán keresztül betekintést nyernek egy választott termék termelési költ- ségeinek kiszámításába. Megismerik a pénzügyi tervezés, a hozamszint-előrejelzés és az elsődleges mezőgazdasági termelési ismeretek fontosságát.

időtartam 30-40 perc

módszertan/források PowerPoint, projektor, papír, flipchart, matricák, filctoll

megjegyzés A résztvevők a tréner követve lépésenként áttanulmányozzák a költségszámítás mo- delljét.

cél Rövid bevezetés a marketing alapvető ismereteibe, a definíciók és alapfogalmak átte- kintése.

Tanulási eredmény A résztvevők megismerik a marketing alapfogalmait, jellemzőit és a marketing tevékeny- ség fontosságát.

időtartam 20-30 perc

módszertan/források PowerPoint prezentáció,
projektor

megjegyzés Ez a rész egy rövid áttekintést nyújt. Az előadott anyag legyen egyszerű és világos, nem túl részletes.

cél Marketing terv készítése, marketing célok meghatározása a cél elérése érdekében.

Tanulási eredmény A résztvevők megismerik a marketing terv készítésének alapjait, a marketing célok kiválasztását az egyes területekkel kapcsolatban (profit, értékesítési mennyiség, stb.)

időtartam 40-60 perc

módszertan/források A marketing terv modelljének bemutatása, az alapelveken és az elkészítési módokon keresztül. A marketing célok kiválasztása a megfelelő eredmény elérése érdekében, különös tekintettel a felelősségekre, időbeosztásra, ellenőrző mechanizmusra, stb. PowerPoint, projektor, papír, flipchart, matricák, filcek

megjegyzés A tréner előkészít egy egyszerű marketingtervet egyetlen termékre, bemutatja a terv elkészítésének folyamatát és a marketing célokat. A résztvevők párokban/kiscsoportokban dolgoznak a konkrét célok elérésén. A célokat aztán megbeszélik a többi csoporttal és a trénerrel.

43

44

cél A versenyelőny definíciója, a szociális farm termékének hozzáadott értéke.

Tanulási eredmény A résztvevők megismerik a szociális farm termékei által nyújtott hozzáadott értéket, ami segít a termékleírásban.

időtartam 15-30 perc

módszertan/források A tréner példákon keresztül magyarázza el a versenyelőny fogalmát, és

a termék hozzáadott értékét. A résztvevők kis csoportokba rendeződnek, minden csoport kap egy terméket, aminek a hozzáadott értékét, és annak potenciális kiterjesztését kell bemutatniuk. Ceruza, papír, flipchart, filcek, post-it-ek

megjegyzés A tréner a szociális gazdaság speciális jellemzőire helyezik a hangsúlyt, ami a hozzáadott

értéket, és ezen keresztül a versenyelőnyt jelentheti.

cél A termékdiverzifikáció fontossága és módszerei

Tanulási eredmény A termékdiverzifikáció fontosságának megértése és képesség a saját termék egyszerű

módszerekkel való sokszínűsítésére.

időtartam 30-50 perc

módszertan/források A tréner elmagyarázza a termékdiverzifikációt, a tanulók (párokban vagy kiscsoportokban) lehetséges termékdiverzifikációkat írnak le. Egyszerű eszközökkel modellezik, lefestik stb. a termékeket. Ceruza, papír, filctoll, színes papír.

megjegyzés A tréner hozzon fel olyan termék példákat, melyeket a résztvevők könnyen tudnak diverzifikálni. A gyakorlati részben a vizualizáció (rajz, modellezés) segít a tudást elmélyíteni, megérteni a feladatot.

cél A megfelelő célpiac kiválasztása, árazási politika, márka létrehozása és a marketingkom-

munikáció módszerei

Tanulási eredmény A résztvevők megtanulják, hogyan kell kiválasztani a célpiacot, hogyan kell a termékeket a konkrét célpiacoknak megfelelően módosítani, hogyan kell beállítani az árat,

létrehozni a márkát, és kommunikálni az ügyfelekkel, illetve más szereplőkkel.

időtartam 30-50 perc

módszertan/források A tréner bemutatja a piaci szegmentációt, a különféle célcsoportokat és a szociális gazdaságban jellemző célcsoportokat. Az árpolitikát röviden ismerteti a marketing szempontjából. Ezenkívül a tréner bemutatja a kommunikáció alapvető módszereit, beleértve a márkát és a márka létrehozását. A résztvevők párokban vagy kis csoportokban megpróbálnak javaslatot készíteni (rajzolni) a megfelelő márkára/logóra a kiválasztott termékhez. PowerPoint prezentáció, projektor, papír, ceruzák, flipchart

megjegyzés Az említett részeket csak röviden írjuk le, az időkeret nem teszi lehetővé a részletes leírást. Az árat a marketing szempontjából közelítjük meg (az ügyfelek számokat érzékelnek, ez az áron keresztül történő kommunikáció), a költségekre alapuló áralkalakitást a modul egy másik részében vesszük át.

cél A különböző disztribúciós módszerek áttekintése, azok előnyei és hátrányai.

Tanulási eredmény A résztvevők képesek kiválasztani a megfelelő disztribúciós módszert a különféle termé-

kek és gazdaságok / vállalkozások számára.

időtartam 20-40 perc

módszertan/források A tréner bemutatja az alapvető disztribúciós módszereket, elmagyarázza a közvetlen és közvetett elosztási csatornák előnyeit és hátrányait, valamint azok alkalmazhatóságát különféle termékekhez/felhasználói célcsoportokhoz/gazdaságok típusaihoz. Az elosztási csatornákat példákon mutatjuk be. PowerPoint, projektor

megjegyzés A disztribúció része az ügyfelekkel folytatott kommunikációnak - a megfelelő terjesztési csatorna megválasztásának összhangban kell lennie a szociális gazdaság / vállalkozás általános imázsával.

cél A marketing sajátos aspektusainak bemutatása a társadalmi gazdálkodásban / vállalkozásban.

Tanulási eredmény A hallgatók megértik a marketing sajátosságait a társadalmi gazdálkodás/vállalkozás területén, és képesek ezeket a sajátosságokat a marketing eszközök használatával versenyelőnyé alakítani.

időtartam 20-40 perc

módszertan/források Rövid előadás a társadalmi gazdálkodás / vállalkozói készség hozzáadott értékeiről, valamint a kommunikáció és marketing módszereiről ezen konkrét hozzáadott értékek felhasználásával. PowerPoint, projektor

megjegyzés A marketing etikai aspektusa a társadalmi gazdálkodás / vállalkozás szempontjából kiemelkedően fontos, ezt mindenképp érdemes megemlíteni.

8. 5. Modul - A PSte MÓDSZER AlkAIMAzÁSA A Helyi környezetben

Mit viszel magaddal?

A mentorok a képzésen végighaladva, annak elméleti és gyakorlati részén szerzett tapasztalataik által egy speciális tudásra tesznek szert, ismereteiket egyénileg feldolgozzák és átültetik saját körülményeikre. Hogyan? A tréning zárásaként minden mentor elkészíti az "Én szociális farmom" prezentációját. Ez reményeink szerint rámutat arra, hogy mindazt, amit a tréning során elsajátítottak, alkalmazni tudják eltérő környezetekre vetítve. Másképp fogalmazva, azt javasoljuk mentorainknak, hogy jelen szakmai tevékenységüket újítsák fel a tanultakkal, és helyezték azt bele egy szociális farm koncepcióba, ott, abban a környezetben ahonnan jöttek, ahol dolgoznak.

8.1 A modul tartalma és különleges helyzete a tréningen belül

A tréningnek ez a része arra szolgál, hogy minden mentor aktívan használja a tanultakat, és reflektáljon a képzés elméleti és gyakorlati vonatkozásaira, különös tekintettel a PSTE módszerre. Ennek oka, hogy úgy gondoljuk, a PSTE módszer összetettsége igényli a mentorok ilyen módon való aktivitását is. A gyakorlatban ez úgy néz ki, hogy a mentorokat a tréning elején megkérjük, hogy minden nap végén (de még jobb talán ha a nap folyamán akár többször is) jegyzeteljenek (tréning napló) az adott napon hallottakról; hogy érezték magukat az adott képzési napon, milyen nehézségekkel találták magukat szemben, hogy jutottak át rajta (ha sikerült), milyen sikerélményt tudhatnak magukénak, miket tapasztaltak, milyen kérdések vetődtek fel bennük a nap folyamán. Ez a napló segítségükre lesz a PSTE módszer megértésében, és a prezentációjuk elkészítésében. A koncepció remélhetőleg egy aktív tanulási folyamatot generál.

45

8.2 A teljes tréning program beépülése a modulba *Tréning napló - az egyéni*

46

tanulásra fókuszálunk reflexiós technikát alkalmazva

Mint azt fentebb már említettük, ez a modul a tréning során a mentorok által vezetett Tréning naplóra épít. A benne szereplő feljegyzések segítik a mentorokat a tanultak megértésében, és a tréning végén feladatként szereplő előadás elkészítésében is.

Ez a prezentáció készülhet a mentorok jelen helyzetére építő szociális farm modell kiépítéséről, de szólhat akár egy teljesen független elképzelésről is. Akár lehet a mentorok egy kisebb csoportja által közösen kidolgozott szociális farm modell is. A tervezésben segítenek a tréningen tanultak, a Tréning napló feljegyzései, a "Gazdasági fenntarthatóság" című kiadvány és az abban szereplő jó gyakorlatok gyűjteménye., ami segít megismerni a jó példákat Európa szerte, és támogatja az üzleti gondolkodást a szociális elhivatottság mellett.

A modul jelentősége, hogy a résztvevők a megismerik egymás működési területét, valamint rálátást nyernek azokra az egyéni megközelítésekre, ahogy a többiek a tanultakat feldolgozták, a megismert módszereket alkalmazni tervezik. Mindez új szempontokkal gazdagítja a megértést és a tanulási folyamatot. Másrészről az "Én szociális farmom" prezentáció elkészítése és előadása a tanultak összegzését, integrálását igényli a mentoroktól, és annak végigmondását, hogy a saját gyakorlatukban miként tudják alkalmazni a megszerzett tudást. Ez a technika a PSTE módszer megértésének egyik pillére, egyszersmind a reflektív tanulás* gyakorlása.

8.3 Számárvezető a tréning napló írásához

Miről is van szó?

A tanultak és tapasztaltak alapján, a vezetett Tréning napló segítségével a mentorok képesek lesznek megalkotni az "Én szociális farmom" prezentációikat, melyben minden tanult szempontot figyelembe véve meg tudják határozni, hogy a szociális farmon milyen

tevékenysége(ke)t végezzenek, miért azt, milyen célcsoporttal és, hogy tudnak gazdaságilag életképesek maradni.

Röviden megfogalmazva az "Én szociális farmom" prezentáció a magyar körülményeket figyelembe vevő saját szociális farm bemutatása.

Mi a menete?

A mentorok minden tréning nap végén kb. 15 percet kapnak a Tréning napló írására, rögtön a napi visszatekintő feladat után. Itt reflektálnak az adott nap nehézségeire, a tanultakra, a sikerekre.

Példák:

- Mi volt igazán érdekes/nehéz a mai tréningnap során (A tanár nagyon érthetően ismertette a feladatot; Nem tudtam miképp érjem el a kitűzött feladatot)
- Hogy reagáltam, amikor nem tudtam megcsinálni pontosan a feladatot, mit éreztem?
- Miért folytattam mégis ahelyett, hogy feladtam volna?
- Mit tanultam ebből a feladattól a magam részéről és mit ha a célcsoportra gondolok?
- Mi lenne az a fő tanulása a mai napnak, amit el tudnék magyarázni egy kívülállónak?

Kapcsolódó tevékenység - Napi visszatekintés:

Mielőtt a mentorok elkezdnék leírni a nap lényeges tanulságait a Tréning naplójukba, részt vesznek a Napi vissza-tekintés folyamaton, mely a nap eseményeit veszi számba a nap végétől időrendben visszafelé haladva. Ez a módszer segíti az élményeket jobban üledni, másrészt a napló írása előtt segít újra felidézni a nap során történeteket. A Napi visszatekintés és a Tréning napló írása után a nap végi események közül a következő a Csoport-kör, melynél lényeges a beszélő megszakítás nélküli türelmes végighallgatása. Hogy miért?

1 – így a hallgatóság új szemszögekből láthat, új gondolatokat ismerhet meg 2 – mindenki tudhatja, hogy teljes figyelmet kap, és nem lesz félbeszakítva senki által 3 – ezáltal a csoport fejleszti az elmélyült figyelem képességét és azt, hogy tiszteljük más véleményét, gondolatait

Mi a haszna?

A Tréning napló írásával a mentorok kezükbe kapnak egy jól használható módszert, egy emlékeztetőt arról, hogy az egyes tréning napokon mi újat tanultak, mit adott nekik a tréning, s hogy mindez hogyan használható saját viszony- rendszerükben. Gyakorlati használhatósága a naplónak először a záróprezentáció írásakor realizálódik, ám nem titkolt cél természetesen, hogy a tréning tanításainak következtében új szociális farmok induljanak el Magyarországon, ezáltal új munkahelyek alakuljanak, és maradjanak életképesek.

Mikor?

Minden nap végén lesz a témának szánt Napi visszatekintés és Tréning napló írás szekció, ahol a mentorok erre a témára összpontosíthatnak. A teljes program zárásaként pedig egy zárónap, ami kimondottan az egyéni prezentációknak lesz dedikálva. Az oktató(k) és a mentorok meghallgatják egymás elképzelését arról, hogyan építik be a tanultakat saját jelen helyzetükbe, hogyan fogják mindezt a tudást a jövőben kamatoztatni.

A záróprezentáció helye az utolsó tréning napon van. A mentorok megtartják az "Én szociális farmom" prezentációkat kb. 20 percben, majd a hallgatóságnak lehetőséget adnak kb. 10-15 percben a kérdéseikre, hozzászólásaikra. Fontos, hogy az időkeretre figyeljünk, mert nagy elcsúszások következhetnek be a napi menetrendbe, ha teret hagyunk a parttalan

beszélgetéseknek. Inkább legyen a nap végén egy búcsúest, ahol a beragadt gondolatokat ki lehet beszélni.

8.4 A modul által elérhető kompetenciák KomPeTenciák - TanULási ereDményeK

a PSTe módszer alkalmazása a helyi környezetben - általános eredmények Megérteni magát a mo- dult és annak célját.

Értő figyelem a különböző feladatok magyarázása- kor, és képesség a modul feladatának kivitelezésére (napló írás, prezentáció).

Aktív részvétel (megfigye- lés, kritikusság, elkötele- zettségg).

Magabiztosság és motivált- ság a feladathoz. A tudás áthelyezése a jövőbeli gyakorlati/szakmai környe- zetbe.

a "tréning napló" A feladat megértése és, hogy mi annak értéke a tanulási folyamatban.

Képes önállóan írni, majd felhasználni a tréning naplót. Azonosítja az ak- tivitások alatt a kritikus pillanatok, gondolatokat és ötleteket.

Motiváltság a gondolatok, kérdések és tapasztalások leírására.

Hatékony tanulási kapcso- lódások a napló gyakori használata által. Mindezek használata az "én szociális farmom" prezentációban.

napi visszatekintés A feladat céljának meg- értése és, hogy mi a kapcsolata a napi tanu- lási folyamattal.

Képesség a nap folyamán elvégzett feladatok folya- matának nyomon követé- sére.

Bekapcsolódik az oktatók által vezetett napi vissza- tekintő gyakorlatba, ese- tenként még hozzá is tesz.

A napi visszatekintés gya- korlatában azonosítja azo- kat a lényegi szempontokat, amelyeket felhasználhat a naplóíráshoz, majd mindezt felhasználja "az én szociális farmom" prezentációban. **záró prezentáció (Az én szociális farmom)** A záróprezentáció fon- tosságának megértése.

Eloolvassa az oktatási se- gédanyagokat (Gazdasági fenntarthatóság könyv és a jó gyakorlatok gyűjtemé- nye) és ezekből szerzett ismereteit felhasználja a prezentációban. Kreatív és reális a prezentáció készí- tésénél.

Motivált és szándékában áll a prezentáció elkészí- tése.

Érdekes és reális prezentá- ciót készít, amelyet képes- nek tart kivitelezni és be- lelátja a fejlesztés, fejlődés lehetőségét, ezáltal a saját szakmai fejlődését is.

47

48

8.5 a modul programja

09:00- 16:00

Tréning napok

16:00- 16:10

Napi visszatekin- tés (az oktatók vezetésével)

Rövid visszatekintés a nap folyamán lezajlott esemé- nyekre/feladatokra, a nap végétől kezdve és elérve a napkezdést

A csoport egy körben ül, vagy áll

Segít a mentoroknak visszaidézni a nap során elért eredményeiket, és a megszerzett tudás megszilárdítá- sát.

16:10- 16:30

Tréning napló írása

A mentorok gondolatokat, kérdéseket, tapasztalatokat jegyeznek le a tréning nap- lójukba (egyedül, csend- ben)

Jegyzetfüzet, toll

Segít a mentoroknak elmélyedni a tréningen tanultakban és a PSTE megértésébe, akár csak a zárópre- zentációhoz való anyaggyűjtésben

16:30- 17:00

Csoport-kör A mentorok megosztják a csoporttal a nap során tapasztalt lényegi gondola- taikat (az oktató moderál, egyénenként 2-5 perc, a többiek addig csendben figyelnek)

A csoport egy körben ül, vagy áll

A mentorok kifejezhetik egyéni nézőpontjukat a nap eseményeiről, a csoport többi tagja azzal, hogy megismeri mások nézőpontját, sa- ját tudását fejleszti.

09:00- 09:20

A modul bemuta- tása (oktató)

Szóban Nincs A résztvevők előtt világossá tenni a nap menetét és a prezentációk fon- tosságát.

09:20- 11:00

Egyéni, vagy pá- ros prezentációk (egyenként 20p + 10p kérdések, hozzászólások)

A mentorok egyénileg vagy párosan előadják az "én szociális farmom" prezentációikat a csoport- nak, és a tanároknak.

Powerpoint, ezen kívül bármilyen segédeszköz használható

Elsősorban cél a tanultak életszerű ábrázolása, felhasználása. Egy meg- valósítható modell kidolgozása.

11:00- 11:15 *Kávészünet* 11:15- 13:00 *Prezentációk folytatása* 13:00- 14:00 *Ebéd* 14:00- 16:00

Prezentációk folytatása 16:00- 16:30

Csoport-kör és a tréning zárása

Csoport-kör Id. fenn Nincs A mentoroknak lehetőséget kínál,

hogy véleményt formáljanak a nap folyamán hallottakról, esetleg a teljes tréning folyamatáról.

A tréning zárás célja, hogy a men- torok a tréning tanulási folyamatát teljesnek érezhessék.

9. a Projektben résztvevő Szervezetek rövid bemutatása

A **Magyar Minőségi komposzt társaság** (a Revitalist projekt vezetője partner) 1999-ben alakult a Gödöllői Mezőgazdasági Egyetemen (ma Szent István Egyetem) azzal a céllal, hogy a biohulladékok komposztálási ismereteit terjessze és gyakorlatát népszerűsítse nemzeti és nemzetközi szinten; a komposztálók érdekeit képviselje; kutatási és fejlesztési projekteket valósítson meg, valamint létrehozza a komposzt minőség-biztosítás rendszerét Magyarországon. Fő társadalmi célja az emberek megismertetése a modern hulladékkezeléssel (elsősorban a biológiailag lebontható hulladékok esetén) és a komposztálással. Annak érdekében, hogy társadalmi szerepvállalását hangsúlyosabbá tegye, oktatási tevékenységét kiterjesztette a szociális farmokra is, azon meggyőződését követve, miszerint a „az élet alapját adó talaj megújításával egyúttal megújítjuk lelkünket is”. <http://www.komposzt.hu/>

A **Diverzitás alapítvány** egy 2007-ben alakult gödöllői civil szervezet, melynek fő tevékenysége az esélyegyenlőség, a hátrányos helyzetű emberek (elsősorban a fogyatékkal élők és a szegénységben élők) munkahelyi és társadalmi integrációjának elősegítése a munkaerőpiacra. Integrációs eszközei közé tartozik az egyéni tanácsadás és munkahely közvetítés az álláskereső hátrányos helyzetű személyek számára, esélyegyenlőségi tanácsadás és érzékenyítési képzések szervezése a munkaadók számára, fogyatékos-specifikus képzések szervezése tanárok és gondozók részére, valamint tudatosság-növelő információ- és események megrendezése az érintett intézményeknek, családoknak és érdeklődőknek. Az alapítvány Magyarorszag központi régiójában működik, elsősorban Gödöllőn és környékén. A Revitalist projekt segítségével az alapítvány 2019-ben megnyitotta Gödöllőn Holdvilág Szociális Kertjét. <https://diverzitasalapitvany.hu/>

Az Egyesült Királyságban, Gloucestershire-ben található **ruskin mill college** a Ruskin Mill Trust (RMT) által működtetett négy oktatási intézmény egyike, amely 1986 óta több száz hátrányos helyzetű, autizmussal élő és/vagy tanulási nehézségekkel küzdő 16-25 év közötti diákkal dolgozik együtt és kínál számukra nappali vagy bentlakásos ellátást. Rudolf Steiner, John Ruskin és William Morris gondolatai adták az inspirációt, melyre alapozva kifejlesztették innovatív 3 éves képzési programjukat, a gyakorlati készségek fejlesztésén alapuló terápiás oktatási módszertant (PSTE). A módszer sokrétű tantárgyai lehetővé teszik a hallgatók számára, hogy a valós életben keresztül tanulják meg a jelentősebb kézműves tevékenységeket (a fagegmunkáláson át a háztáji komposztálásig), amelyek egyúttal fokozzák szellemi, érzelmi és fizikai egészségüket. <https://www.rmt.org/>

Tiszasas község Jász-Nagykun-Szolnok megyében, a Tisza folyó közelében található. A 1100 lelket számláló település családjainak fő jövedelme mezőgazdasági tevékenységből származik, elsősorban szántóföldi növénytermesztésből és kertészetből. A községet az alacsony életszínvonal és a magyar átlagnál magasabb munkanélküliségi ráta jellemzi. Ez az oka annak, hogy a **tiszasasi önkormányzat** úgy döntött, értékteremtő munkalehetőséget teremt a helyi lakosság számára a kertészet területén. Tiszasas aktívan részt vett a magyar kormány által finanszírozott „Start minta munkaprogramban”, amelynek keretén belül, 2011-től, az önkormányzat zöldségfélék termesztését végzi és 25 munkanélküli helyi lakos számára biztosít rendszeres foglalkoztatást, rögzített 8 hónapos időszakban. A megtermelt

zöldségeket az önkormányzat által működtetett helyi közétkeztetésben használják fel.
<http://tizzasas.hu/>

A **WWoof Magyarország** (World Wide Opportunities on Organic Farms) non-profit szervezet egy 30 hazai biogazdaságból és mintegy évi 200 önkéntesből álló aktív hálózatot működtet Magyarországon.

Ezzel párhuzamosan számos projektben aktív részt vállal. A Magyar Szociális Farmszövetség alapító tagja. Több oktatási intézménnyel működik együtt az alapfokú oktatástól az egyetemekig bezárólag annak érdekében, hogy oktatási és kutatási projektek gyakorlati szinten is megvalósulhassanak. <https://wwoof.hu/>

A České Budějovice-ban található **Dél-csehországi egyetem** (University of South Bohemia USB)

Mezőgazdaságtudományi Kara kiemelten foglalkozik a multifunkcionális mezőgazdasággal. Legújabb oktatást érintő kezdeményezésük a szociális farm témájú akkreditált BSc alapképzés beindítását célozza, együttműködve az egyetem más karaival, az Egészségügyi- és Társadalomtudományi, valamint a Pedagógiai- és Gazdaságtudományi Karokkal. A már meglévő multifunkcionális gazdálkodás alapképzésük (BSc) is foglalkozik a szociális gazdálkodással, mint témakörrel, ami visszaköszön más tantárgyak tematikájában is (fenntartható gazdálkodási rendszerek; agrár-környezetvédelmi gyakorlat; ökológiai- és alternatív mezőgazdaság; agroökológia; mezőgazdasági tájba illesztett fenntartható gazdálkodási rendszerek). A Mezőgazdaságtudományi Kar gyakorlati együttműködésben áll az ökológiai gazdálkodás ágazatában érdekelt felekkel, beleértve a szociális gazdaságokat, a civil szervezetek, fejlesztő terapeuták, politikai döntéshozók stb. A folyamat a Földművelésügyi Minisztériummal együttműködésben zajlik, aki aktívan részt vesz a szociális farmok fejlesztésében, és úttörő szerepet játszik a szociális farm gazdálkodás oktatásában egész Csehország területén. <https://www.prf.jcu.cz/>

Az **Agricoltura Capodarco Società Cooperativa Sociale** egy multifunkcionális biogazdaságot működtető szociális szövetkezet Róma külvárosában. 1978-ban Grottaferrata-ban (Róma külvárosa) hozták létre a közösséget, ahol a fogyatékkal élők és a hátrányos helyzetűek csoportjával kezdtek mezőgazdasági tevékenységet folytatni. A gazdaság B típusú szociális szövetkezetként* kezdte el működését azzal a céllal, hogy hátrányos helyzetű embereket foglalkoztasson a munkaerőpiacon, ugyanakkor számos szociális szolgáltatást is nyújtson. A gazdaság jó kapcsolatot ápol a közeli városka lakóival, nagyban hozzájárul a helyi egészségügyi és szociális, valamint közvetlenül az egyes családok által támasztott igények kielégítéséhez. Mezőgazdasági tevékenységük mellett segítik más szervezetek átállását az ökológiai gazdálkodásra és támogatják termékeik ökomünisztálásának elismertetését. <http://www.agricolturacapodarco.it/>

Fotó: Nagy-Mélykúti Gergő

agenda 2030 – Az ENSZ keretében 2015-ben fogadott 17 fejlesztési cél (Fenntartható Fejlődési Célok), melyek legtovábbra is elvárhatóak. Bővebb információkért látogasson el a https://hu.wikipedia.org/wiki/Fenntarthat%C3%B3_fejleszt%C3%A9si_c%C3%A9lok című cikkre, ahol megismerheti az elvet követi.

agroökológiai komposztálás - Az agroökológia az **akkréditált foglalkoztatás** – A megváltozott

munkaképességű munkavállalók akkreditálás miatt indultak útnak; úgymond „megélhetési befoglalkoztatása két foglalkoztatási formát tartalmaz, a „munkavállalók” voltak Magyarországon. Bulgáriában a tranzitfoglalkoztatást és a tartós foglalkoztatást. XIX. század derekára fejlett, belterjes kertkultúra tranzit foglalkoztatás célja a rehabilitálhatóság ki, elsősorban az ott ötszáz éves, 1878-ig tartó munkavállaló védett körülmények között történő örök uralomnak köszönhetően. Szakemberek azóta felkészítése a nyílt munkaerőpiacon való folyamatos nyilvántartják, hogy a bolgárkertészet legfőbb foglalkoztatásra – azoknál, akiknél ez lehetőségek jellemzői a megalapozott előhajtás és a parcellákkal. Azoknál, akiknél nincs esély a nyílt munkaerőpiacon a mezőgazdasági termőföld volt, folyamatos vízellátással. A foglalkoztatásra mód van a tartós foglalkoztatásról ideket leggyakrabban patakok mellett művelték, melynek célja a megváltozott munkaképességű emberek vizét az ókori

munkavállaló munkakészségének, egészségügyi állapotának, testi és szellemi képességeinek védett

körülmények között, munkaviszony keretében történő megőrzése, fejlesztése. A tranzitfoglalkoztatás eredetű bolgárkerékkel emelték ki, majd árasztották a maximum 3 év lehet, amely alatt parcellákra. Bulgáriában a török elnyomás miatt nem tapasztalatszerzésre, képzésre kerülhet sor, valamint alakultak ki olyan nagyvárosok, ahol nem természetesen mint munkapróbán vehet részt az érintett. A gyümölcsöt, valamint a magas adók és a kedvezőtlen földviszonyok sem könnyítették meg a kertészek nyílt munkaerőpiacon helyezkedik el. megélhetését. Ezért a bolgárok útnak indultak, hogy

b típusú szociális szövetkezet - A szociális szövetkezetek olyan szociális szolgáltatásokat

nyújtanak, mint a gyermekek, az időskorúak és a fogyatékkal élők gondozása, valamint a munkanélküliek munkaerőpiacra történő visszavezetése. A B típusú szociális szövetkezet a hátrányos helyzetű emberek (a mentális és fizikai fogyatékkal élők, a pszichiátriai betegek, a korábbi kábítószer- és alkoholfüggők, volt fogvatartottak)

munkaerőpiacra történő integrálásával foglalkozik. **CSR - Vállalati társadalmi felelősségvállalás (Corporate Social Responsibility)** - Vállalati társadalmi felelősségvállalás (Corporate Social Responsibility) - A 2010-ben elfogadott

biodinamikus - A gazdálkodás holisztikus, ökológiai és etikus megközelítése, a kertészet, az élelmiszerek és a táplálkozás területén. A biodinamika Dr. Rudolf Steiner (filozófus és tudós) munkájában gyökerezik, akinek a gazdálkodóknak szóló 1924. évi előadásaival új módja nyílt a tudományos megértés és a természet spirituális szemlélésének integrálása.

etikus termék – Etikusan előállított termékek és/vagy a környezetre és a társadalomra nem károsak. Az **bolgárkertészet** - A bolgárkertészek gazdasági kényelmű szociális farmon készült termékekkel kapcsolatban

további hozzáadott értéket képvisel, hogy az oktatás (a mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban és halászatban) megvédi a földet, a vizet, a növényzet és az állatvilág genetikai alapjait, a környezetre nem ártalmas, technikailag megfelelő, gazdaságilag életképes, és társadalmilag elfogadható.”

Feltétel nélküli pozitív hozzáállás - A feltétel nélküli pozitív hozzáállás elengedhetetlen az egészségfejlesztéshez. Ennek fenntartásával az oktató arra törekszik, hogy segítse a végfelhasználónak elfogadnia önmagát, és vállalni cselekedeteiért a felelősséget. A hátrányos helyzetű célcsoport felé mutatott feltétel nélküli pozitív hozzáállással az oktató a lehető legjobb feltételeket kínálja a végfelhasználó személyes növekedéséhez.

gazdasági életképesség – A gazdasági életképesség jelenti. A finanszírozás hátrányos helyzetű célcsoport felé mutatott feltétel nélküli pozitív hozzáállással az oktató a lehető legjobb feltételeket kínálja a végfelhasználó személyes növekedéséhez.

Fenntartható mezőgazdaság - a FAO háromlépcsős folyamat - A Melléklet részeként ta- megfogalmazása szerint „a fenntartható fejlesztés látható a Ruskin Mill College által kifejlesztett tanulói természetes erőforrások megőrzésén alapuló, fejlődés értékelésére szolgáló 3 szintből álló értékelő technológiai és intézményes változások irányába ható olyan gazdálkodást jelent, amely folyamatosan biztosítja a jelen és a jövő generáció emberi szükségleteinek kielégítését. Az ilyen fenntartható

52 rendszer. A munkakészséget, közösségbe való integrálódást és az egészség-életvezetés szempontjából értékeli a tanulókat és ezek szerint tartja azonos vagy helyezi át egy felsőbb színtre, melynek csúcsán már önálló külsős munkavégzésre alkalmas, maga és más biztonságára vigyázni képes, felelős tanulók állnak.

Hátrányos helyzetű emberek – Ők a szociális farm célcsoportja. Hátrányos helyzetbe kerülhet valaki az anyagi körülményei miatt, betegség/sérülés miatt, fizikai hátrány miatt, addikciói miatt, származása miatt, életkörülményéből fakadóan. Hátrányból indul a munkaerőpiacon, illetve van, hogy nem képes a nyílt munkaerőpiacon helytállni, számukra a szociális farm ideális terület mind fejlesztésre mind hasznos munkavégzésre.

Hely szelleme – Ellenőrző vagy módszertani eljárás egy adott hely történelmének, természeti adottságainak és kulturális mozgásainak kutatására, megértésére. Alapvető lépés, amelyet meg kell tenni a PSTE tevékenységek végrehajtása előtt, ennek eredménye segít majd megválasztani az adott helyhez legjobban simuló tevékenysége(ke)t.

John Ruskin, William Morris, Rudolf Steiner – A PSTE módszert inspiráló három legfontosabb személy. (<http://www.rmt.org/our-method/>) Javasolt az interneten mindhármójukra rákeresni. Meghatározó történelmi alakok.

Koronauradalom – A kiegyezés évében, 1867-ben, a magyar kormány az uralkodói rezidenciának szánt gödöllői kastélyt és a hozzá tartozó uradalmat a Szent Korona számára megvásárolta. A birtokbavételt ősi szokás szerint egy maréknyi föld átvételével pecsételték meg, majd az 1868. évi V. törvénycikk, a fennálló középkori törvényekre hivatkozva, a birtokot az elidegeníthetetlen magyar királyi javak állományába vette fel.

Közfoglalkoztatás – A közfoglalkoztatás elsősorban azokat juttatja munkajövedelemhez, akik szociális ellátásban, azon belül foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülnek. Ezeknek a személyeknek hosszabb ideje nincs lehetőségük egyéb munkaviszony létesítésére munkalehetőség hiánya, esetleg alacsony iskolai végzettségük miatt, vagy azért, mert már kiestek a munkagyakorlatból. A közfoglalkoztatás keretében végzett munka olyan tevékenységekre irányul, amely javítja többek között a települések szociális, egészség megőrzési, nevelési, kulturális, közrend, közlekedésének helyzetét, közösségi tereinek használhatóságát, illetve a települések gazdasági, foglalkoztatási helyzetét. A közfoglalkoztatás segíti az elsődleges munkaerőpiacra történő be-, illetve visszajutást.

Magyar királyi állami Méhészeti Gazdaság - 1899-ben alapították. 1898 decemberében látott napvilágot a hír, hogy a földművelésügyi miniszter Darányi Ignác minta méhészgazdaságot kíván létrehozni Gödöllőn. Ahogy a helyi lapban fogalmaztak, „...azon célból, hogy ott a méztermelésre kiválóan alkalmas növényeket rendszeresen termesszék és innen a termelőket ingyen magvakkal ellássák, másrészt, hogy a méztermelés különféle módozatait a termelőknek bemutassák és főleg, hogy ott a méhészeti vándortanítók gyakorlati képzést nyerjenek”. Gödöllőn a méhtenyésztés régi eredetű. Már a Grassalkovich-uradalomnak is volt méhes kertje, melyet a Rákos-patak forrásának közelében rendeztek be. A XIX. század közepén még mindig ezt a területet használták méhesnek, amit egy 1850-es uradalmi térkép is bizonyít, ami a Rákos-patak forrásának környékét „Pazsaki méhes kert”-nek nevezi.

maie project - A „Multifunkcionális mezőgazdaság Európában - a biogazdaságokra gyakorolt társadalmi és ökológiai hatásai” projekt számos módszert dolgozott ki a szociális farmgazdálkodással kapcsolatos ismeretek terjesztésére a szociális farmmozgalom előmozdítása révén; a vidéki térségek támogatására jól szervezett hálozatokba történő működést javasolva; a szociális munka területeinek fejlesztésére a mezőgazdasági tevékenységekkel történő kombinálás révén, valamint az európai mozgalmak és tevékenységek közötti kapcsolatépítés előmozdítására. <https://www.maie-project.org/>

Mentor (tréningen résztvevő) - Mentor a Szociális farm mentor tréning résztvevője, aki a későbbiekben a hátrányos helyzetű célcsoporttal a szociális farm keretein belül foglalkozik.

Mezőgazdasági árucikkek - kiválasztott elsődleges növények és állati termékek piaci vagy nem piaci termelés céljából.

PSte módszer (Gyakorlati képességek fejlesztésén alapuló terápiás módszertan) - A Ruskin Mill Trust (UK) iskolahálózat által kifejlesztett holisztikus oktatási módszer, amely kézműves tevékenységeket, biodinamikus gazdálkodást és a természet alapú tanterv előnyeit használja fel a tanulási nehézségekkel küzdő tanulók mentális, fizikai és érzelmi fejlődésének fokozására.

reflektív tanulás - Az a pedagógia módszer, amikor például egy kézműves tevékenység oktatását úgy végezzük, hogy folyamatosan tükrözzük a tevékenység értékét, lehetőségeit és kihívásait is. Mindezt annak mélyebb megértése végett, és/vagy a hatékony és egyértelmű pedagógiai tartalom megértésére.

reflektív gyakorlat - <http://ofi.hu/publikacio/reflektiv-pedagogus-reflektiv-gyakorlat>

rehabilitációs farm - Fő jellemzője a hátrányos helyzetű személyek bevonása a szociális intézmény keretei között folytatott szociális farm tevékenységbe.

rövid ellátási lánc (rel) – A rövid ellátási láncot kevés számú gazdasági szereplő alkotja, akik elkötelezettek az együttműködés, a helyi gazdaságfejlesztés, valamint a termelők, a feldolgozók és a fogyasztók közötti szoros földrajzi és társadalmi kapcsolatok iránt.

Szociális farm - A szociális és szolidáris elveknek megfelelően, a társadalmi és környezeti szemléletformálás érdekében működő kooperatív gazdálkodási forma. Mezőgazdasági termelő, feldolgozó, szolgáltató

tevékenységet végez hátrányos helyzetű személyek bevonásával; illetőleg mezőgazdasághoz kapcsolódó szemléletformáló kiegészítő tevékenységet végez a társadalom szélesebb köre számára.

Szociális farm Szövetség - Elsődleges célja a szociális farmok hálózatának működtetése és fejlesztése, valamint a hazai szociális farmok ügyének képviselete. A szociális farmok létrehozásához és működtetéséhez intenzív, gyakorlatorientált képzésekre van szükség, a szövetség ennek koordinálását is végzi. A szövetség, melynek tagjai elsősorban maguk a szociális farmok működtetői, határozzák meg a társadalmi kommunikáció gyakorlati megvalósítását, és koordinálja az együttműködést a szakpolitikával, minisztériumokkal.

Szociális gazdaság – A szociális gazdaság egy gazdasági szektor, amely a makroökonómia hiányosságaira válaszul létrejött fogalom. A hagyományos munkaerő-piaci politikákban hátrányos helyzetűnek tekintett emberek integrálása a célja. Sok tekintetben átfedésben van a civil szektorral, ami az öntevékeny, non-profit csoportosulásokat jelenti.

Tudástár - A szociális farm mentor képzéshez segítségképp készült egy olyan tudásanyag gyűjtemény, mely magyar illetve angol nyelven jelen pillanatban a legszélesebb körben rendelkezésre álló írott és videós anyagokat tartalmazza a szociális farm és a PSTE módszer témakörében.
www.revitalist.eu/tudastar

„Újrakapcsolódás”- Az ember azon képessége, hogy fejlődjön fizikai és/vagy érzelmi tulajdonságaiban, olyan kézműves tevékenységek elvégzése által, amelyek támogatják ezt a fejlődést. Az „újrakapcsolódás” ebben az összefüggésben azt jelenti, hogy a korábbi korlátozás miatt bekövetkezett fizikai/érzelmi hátrány sikeresen kiküszöbölésre kerül. Pl. gyermekkorban elmaradt finommotoros mozgások miatt bekövetkezett lemaradás, fiatal felnőtt korban behozható. Vagy egy érzelmi kötődés csecsemőkori elmaradása állatokkal történő napi munkavégzéssel korrigálható.

Védett foglalkoztatás - A védett foglalkoztatás (akkreditált munkáltató általi foglalkoztatás) egy olyan speciális, államilag dotált foglalkoztatási forma, ahol mind a munkakörülmények, mind a munkafeltételek igazodnak a hátrányos helyzetű munkavállalók egészségkárosodásából fakadó foglalkoztatási szükségleteihez, és a munkatársak nagyobb hányada is fogyatékos és megváltozott munkaképességű személy. (a munkavállalóknak ilyenkor legalább a 30%-a a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXCI. törvény 22. §-a szerinti megváltozott munkaképességű személynek kell, hogy legyen, valamint védett foglalkoztató az a munkáltató is, amely működésének fő célja hátrányos helyzetű munkavállalók foglalkoztatása.)

54 **11. meLLéKLeT** **11.1 Hely szelleme kutatások**

A tréning kidolgozása során három szervezet (Wwoof Hungary Nonprofit Kft., Diverzitás Alapítvány és Tiszásas Önkormányzata) vállalta azt, hogy a képzés egyik központi témájának, a hely szellemének kutatását elvégzi saját településén (Bercel, Gödöllő, Tiszásas). Ennek megfelelően három hely szelleme leírást olvashatnak példaként a trénerok és mentorok. A kutatások három nagyon különböző települést mutatnak be eltérő stílusban és fókusszal, ezért is célszerű ezeket a példákat a tréning során átolvasni. Láthatóvá válik, hogy az azonos kutatási módszer mennyire különböző megfigyeléseket és megállapításokat eredményez, amit elsősorban a hely maga és a kutatást végző személye befolyásol.

11.1.1. bercel

Bevezetés

“A helynek nemcsak fizikája, hanem metafizikája is van és nemcsak látvány, hanem géniusz.”

“A hely sohasem definiálható, ezért a helynek nincs tudománya, ellenben van költészete, művészete és mítosza. “

“Mert nem csak természet és környezet, föld és talaj, éghajlat, növényzet, vizek, hegyek és mindez együttesen.” (Hamvas Béla, 1989)

A módszer elméleti alapja

A hely szelleme (genius loci) kutatás a PSTE (Practical Skills Therapeutic Education - Gyakorlati Képességek Fejlesztésén Alapuló Terápiás Módszertan) alkalmazásakor egy adott földrajzi hely vagy környék múltjának ismeretén alapszik, amelyet geológiai és antropológiai szempontok szerint vizsgálunk, majd ezt a tudást adott módszerekkel a jelenre vetítjük vissza. A módszer fontos sajátossága, hogy az emberek számára a gyökereikkel való újrakapcsolódást, az odatartozás és az érzelmi biztonság megerősítését eredményezi. A személyes elkötelezettség, az egyén tájhoz való személyes kötődése nagyon gyakorlatias, és költséghatékony módon jön létre gyakorlati és kézműves tevékenységek révén, amire példa lehet a biokertészetben, veteményesben, mezőgazdaságban végzett munka. A PSTE a vidék újjáélesztését, az emberek „újraélesztése”, revitalizálása révén valósítja meg. A hátrányos helyzetű emberekkel foglalkozók hatékonyan tudják hasznosítani a PSTE módszert terápiás tevékenységek kidolgozására, amelyek segítségével meg tudnak birkózni a velük kapcsolatos kihívásokkal, és dolgozni tudnak az érzelmi és kognitív fejlesztésük érdekében.

Bercel jelene

A hely szellemét a következő útmutatások alapján vizsgáljuk

Információgyűjtés a hely fizikai adottságairól: Elhelyezkedés, domborzat, táj, ásványok, víz, állatok, növényzet, emberi jelenlét, személyes benyomások.

“a természetközelség és érzékenység (Észak)” (Hamvas Béla, 1989)

Végigsétáltam a falun, Bercelen, teljesen nyitott elmével, befogadásra készen, és megkerestem annak legmagasabb pontját, miközben érdeklődéssel és gyermeki kíváncsisággal merültem el a környezet befogadó megfigyelésében érzéseim által úgy, mintha sohasem jártam volna még itt. A kastély feletti Isten-hegyre kaptattam fel a fakesztig az erdőn át, a tereplovagló ösvényen és keresztúton. Gyönyörű táj tárult elém, a zöld megannyi árnyalata, vetekedve az ég szikrázó kékjével. Majd egy másik szemszögből is megfigyeltem az elém táruló táj rajzolatát, a színeket, a fákat, a növényeket, az illatokat, és csak hagytam, hogy a pillanatban maradjak, és eggyé váljak a tájjal. A falu olyan a tájban, mintha egy „ölelésben” lenne, a környező dombok ölében ül. Nagyon megnyugtató hely, szemnek, léleknek egyaránt. Lehet nézelődni, gondolkodni, kiszabadulni a rohanó világ atmoszférájából, együtt rezegni a természettel. Gondolataim a “mi van itt most?” és “ki vagyok én?” kérdések körül keringtek. Nagyon sokszor jártam ezen az ösvényen, amióta itt élek. Már akkor is megfogott a táj varázsa, amikor még nem is ismertem Nógrád megyét. Rögtön rabul ejtett, és ez a varázs azóta is tart. 2015 óta élek a faluban egy kisközösség tagjaként. Szülőhelyemen kívül nem éltem még egyhuzamban ennyi ideig egy adott helyen. Itt viszont második otthonra leltem. A változás is ekkortájt kezdődött a faluban. Ami azóta is állandó ezen a helyen, az a változás maga, együtt rezegve a természet ősi ritmusával. Az elmúlással és az újjáéledéssel. A település sokat változott négy év alatt, és

ehhez nagymértékben hozzájárulnak a kistérség vidékfejlesztési törekvései mind önkormányzati, mind civil és magán szinten. Az utóbbi években felújításra és bővítésre került az óvoda, a rendelőintézet, boltok, kisvállalkozások nyíltak, megújult a Mű-velődési Ház, kibővítésre kerül az iskola, és egy új Inkubátorház épül a régi rozzant önkormányzati épület helyén.

Bercel Nógrád megye déli felén, a Cserhát középső részén hegyes-dombos környezetben fekszik a 476 m magas Berceli-hegy lábánál. A településhez legközelebb lévő város Balassagyarmat 28 km, Pest megyei Vác 32 km-re, Aszód 30 km-re, Budapest és Salgótarján egyaránt 80 km-re húzódik. A környező városokba és Budapestre rendszeres, bár nem túl sűrű autóbusszjáratok biztosítják a közlekedést, ami bizony néha nehézkes, főleg hétfvégén. Tehát Bercelt tulajdonképpen egy "városgyűrű" veszi körül.

Ha Aszód felől közelítjük meg Bercelt az autóúton, a fák alagútszerűen borulnak össze az út felett, egyre sűrűbb és egyre „vadabb” a természet. A berceli emelkedőn már elénk bontakozik a táj: dimbes-dombos hullámzó, lankás vidék, völgyek-gerincek, művelt területek, szántók, erdők, rétek legelők, kertek, szinte mesébe illő látkép. Ezt az idillt megtöri a falu szélén elterülő NIDEC motor alkatrész és összeszerelő - gyár modern szögletes vonala, és va- kító fehérsége arról árulkodik, ami Bercel történelmileg kialakult gazdasági helyzetére jellemző. A föld a lakosság jelentős részének nem biztosít megélhetést az új időkben, így az aktív keresők nagy része a település közigazgatási területén működő közel 600 főt foglalkoztató, külföldi érdekeltségű ipari Kft-nél vállal munkát. Ennek meghatározó szerepe van a falu fejlődésében és "iparosodásának" tekintetében, de gondolhatunk itt a "falusi identitásvesztés" jelenségére is. Nemrég mesélte nekem egy idevalósi, hogy régen rengeteg bogyós gyümölcsöt termesztettek, de a termelőségcsökkenés megszűntetése után bezárták sajnos ezeket a feldolgozókat.

A helyiek közül van pár módosabb gazda nagyobb földterülettel, de a falu zöme többnyire az előbb említett Nidec, Mercedesnek beszállító gyárban vagy a kőbányában dolgozik, elszakadva kissé a falusi életmódtól. Hisz a három műszakban való gyári munka mellett a gazdálkodás, állattartás háttérbe szorul, és a globalizáció, az esztelen fogyasztás teret hódít. A faluba újonnan betelepülők, köztük én is, nem azért költöztünk vidékre a nagyvárosból, hogy három műszakban dolgozzunk a gyárban olcsó munkaerőként, hanem pont azért, hogy a globalizáció káros folyamatait megállítsuk. Más szemlélet- és életmóddal elérjük azt, hogy a helyi zöldségesnél ne spanyolmeggyet és görög paradicsomot lehessen vásárolni, hanem helyit, frisset, és vegyszermenteset. Vagyis a mai társadalomvezető fogyasztói szemléletével szemben nem a maximalizálás, hanem az optimalizálás mentén élünk, a fenntartható életmódra, és az önkéntes egyszerűsége törekedve. Ebből az életszemléletből kiindulva, a természetközelség és a minél környezetkímélőbb életmód révén látom és tapasztalom azt, hogy Bercel környéke hátrányos helyzete és "gazdasági szegénysége" mellett elképesztően gazdag, tele van természeti kincsekkel és ki nem aknázott lehetőségekkel: rengeteg fajta ritka gomba, ezerféle gyógynövény, erdei termés és ehető növény terem vadon. Buja növényzete és diverzitása miatt kedvelt helye a méhészeknek is, mai napig többen méhészkednek a faluban. A gyümölcsfák mellett tölgy és cser van, de nagyon elterjedt az akác is. Sisa Pistának, az egykori berceli betyárnak is igen jó helye lehetett a berceli erdőkben.

Akárhányszor hagyjuk el a falut, munka vagy egyéb célból, mindig megállapítjuk, hogy a nyüzsgő nagyvilágból, villódzó rohanásból jó ide hazatérni, megnyugvás és biztonság érzése kerít hatalmába a

dombok ölében fekvő faluban. A nehézségek ellenére mindig megállapítom: jó helyen vagyunk. A fáradt szem békésen pihen a lankákon, magával ragad a természet közelsége, és viszonylagos érintetlensége, gyógyító mivolta. Bercel környéke gyógyító, érezhetően szakrális környezet, dombjai tereplovasra, erdőfürdőre, kirándulásra, gomba- és gyógynövény gyűjtésre adnak lehetőséget helyieknek és idelátogatóknak egyaránt.

Sokszor látni vadakat, őzeket, rókákat, nyulakat az út mentén, az erdők szélén. A vadászat mindig is kedvelt tevékenység volt a környéken, feltehetőleg a régi uradalmi kastélyok is a természet gazdagsága és a remek szórakozási lehetőség miatt épültek ide.

Bercel múltja, történelmi hatások

Közben reflektálok Bercel történetére, hogy tisztán lássam a múlt tükrében a jelent, miként formálódott a hely az idők során azzá, ami most.

A Bercel helynév egy a VI-VII. században élt Kaukázus vidéki török nép nevéből a berszilből eredeztethető. A törzs- névből képzett elnevezése egy katonáskodó középréteg betelepülésére enged következtetni.

Kora középkorban már említik a település nevét. A török időkben többször cserélt gazdát, majd a barokk korban éledt újjá. Bercel névvel az írott forrásokban először 1271-ben találkozunk egy a váci káptalan által kiállított okiratban. Az ősi Szolnok-nemzetség birtoka a XII. század elején az idegen eredetű Kökényes-Radnót nemzetségé lett, amelynek nógrádi ága XIV. század eleji kihalásával a Hevesből idekerült Aba-nemzetségbeli Rédeiek kezére került. A XIV. század első felében vehette fel a birtokosok egyike a településről előnevét, hiszen a nemzetség egyik sarja 1340-ben Berceli László néven szerepel.

Dél-Nógrád falvai közül Bercelnek gazdag történelmi múltja, viszonylag nagy népessége, változatos termelési szerkezete sajátos hangulatot ad, ami az idelátogatót sem hagyja hidegen. Dél-Nógrád az időszámításunktól a Nyu-

55

56 gat-római Birodalom bukásáig határterület volt, a népvándorlások zavaros évszázada után az

Avar birodalom része lett, majd annak bukása után a 9. században a magyarok bejövételéig

ismét határvidékké vált. A nemrég elkészült víztározónál rengeteg avar-kori leletre bukkantak.

“A nép létének legelső feltétele a hely, ahol él, és ezért minden nép életét lakóhelyének vizsgálatával kell kezdeni. Úgy látszik, homogén karakterű helyek szellemileg sajátosan improduktívak. A sokrétű és változatos hely a szellemiség kialakulását nem akadályozza, hanem segíti. Magas civilizációk nem kövér földeken és nem egynemű tájakon alakultak ki. A genialis ember is ott fejlődik, ahol sok a hatástényező és kereszteződés. Mindig a határterületek a fontosak. Csak itt van lehetőség arra, hogy sokszerű ellenállást lehessen legyőzni és itt fakad megedzett spiritualitás.” (Hamvas Béla, 1989).

“A település szerkezetének kialakulását, ősi magját a Kövesd felől vezető régi visegrádi út és a

Gólya- patak ke- resztesződésénél kell keresnünk” (Hausel Sándor, 2008). Az itt lévő emelkedésen épült fel az első nagyobb méretű nemesi udvarház, ami a mai Bodor – kastély előzménye. A falu kialakulása szorosan összefüggött a patak és az or- szágút meglétével. Az első utcasor is a patak menti területen jött létre. Ugyanakkor feltehető, hogy a falu középkori kiterjedése inkább a mai Tabán és Kenderváros utcai részek felé volt jelentősebb, ez a rész Bercel legrégebbi része, az “ófalú”, a térképen jól látható a szerkezete az új berceli részek szögletességével szemben. A település 18-19. szá- zadi növekedése kitöltötte a Gólya és a Tabáni patak körüli részeket, a 20. század első felében pedig a templomtól keletre eső földeken épültek új házak. A katolikus templom a kastélyok mellett Bercel egyik ékessége, esténként szép látványt nyújt kivilágítva.

A Tabán utca: Bercel régi fennmaradt belterületi elnevezése. A berceli Tabán elnevezés eredete vagy török tímárok telepeire utal, vagy másodlagosan jelöl olyan területet, amely piszkos és elhanyagolt volt. Nos, Bercel Tabán utcája a helyiek szerint régen “gettó” volt. Öreg és romos, piszkos és elhanyagolt. Most azonban virágzásnak indult, a kö- zösség és a lakosság kicserélődése következtében Bercel egyik legkedveltebb helye, tele fiatal öko-tudatos lakóval.

Kastélyok a faluban, ennek jelentősége

„... Uraságok szép kastélyaival díszeskedik” (Hausel Sándor, 2008)

A község területén több igényesen felújított kastély is található. Bercelen ezen kívül két kúria a 19-20. században nemesi vadászlakként szolgált, a környező erdők buja vadállománya vonzotta a környékre a vadászni szerető ne- mességet.

Az uradalmi kastélyok árulkodnak arról, hogy a földesurak birtokain jobbágyok, zsellérek, parasztok éltek, és tartot- ták fenn a helyet. A falunak alapvetően mezőgazdasági jellege volt mindig is. Házaik vályogból épültek: az agyag és az állattartásból származó anyagok alkalmasak voltak építkezésre, a tetőkön régen zsindegy volt, de a fejlődés során szép lassan kicserélődtek cserépre.

Ami a tájra jellemző, hogy a dombokon a gazdag réteg, az uraságok éltek, a völgyekben meg a parasztság, a szegé- nyebb emberek. Az örök fent és lent hullámozása, kacskaringós görbéje.

„...semmi mással össze nem téveszthető atmoszféra jellemzi. A családi házak között lépten-nyomon felbukkanó kúriák, kis kastélyok teremtik ezt a hangulatot? A parkos részek? A kacskaringós utcák?..” (Hausel Sándor, 2008)

1855-ben a Bene kastélyon kívül 12 „úrilakként” számon tartott épület állt, közülük 6 tovább épült, a 19. század végére nyerték el mai formájukat a napjainkban is ismert berceli kastélyok, kúriák. Eme legrégebbi kastélyról az áll a köztudatban, hogy a szandai várral alagút kötötte össze, de befalazták. Napjainkban, valójában hármat számítha- tunk kastélynak: a Teichmannt, a Bercellyt és a Kállayt (ez ma Bercel - kastély néven rendezvényeknek ad helyet és szálláshelyként is üzemel a Kenderváros utcában), a többi inkább kúria. 1945 után a kastélyok kifosztva, eredeti funkcióikat elvesztve álltak, sorsukra várva. A 19. sz arisztokráciája illetve a korábban zsinagógát, fürdőt és iskolát is fenntartó kereskedő zsidó közösség által hátrahagyott vadász és lakó kastélyok illetve kúriák a 20. században pusztulásra, legjobb esetben is csupán állagmegóvásra ítéltettek. A kommunista diktatúrák ezeket az épületeket már csak ideológiai okoknál fogva sem tarthatták meg eredeti bútorozottsággal, pl. múzeumként átmentve a jövő generációknak. Sokkal ésszerűbbnek és valószínűleg szükségszerűbbnek tűnt ezekben az épületekben közintézmé- nyeket, iskolát, egészségügyi- vagy szociális intézményt, könyvtárat,

gyógyszertárat, varrodát üzemeltetni, amelyek ily módon a lakosság és a társadalom szolgálatába álltak. Ezek a funkciók mára szépen belesimultak Bercel történelemébe, talán egy, a Mühlrad kúria kivételével. Furcsa, mintha az épületeink életútja is hasonlítana egy család generációkon átívelő áldásos vagy nehéz sorsához. A Mühlrad kúria, amely a II. Világháború előtt a berceli rabbi háza volt, mintha hajdani gazdái sorsában osztozott volna, rendkívül hányatott és sokáig elhanyagolt évtizedeket szenvedett végig. Alig két éve történt, hogy valaki végre "öt" is felvállalta rozzant tetőszerkezetével, bomlásnak indult félméteres falaival együtt.

Bercel kastélyai és kúriái az elmúlt két évtized alatt fizikailag és szellemiségükben is megújultak, vagy a megújulás folyamatában vannak. Csakúgy, mint mi, emberek, hordozzák magukban és magukon az előző évtizedek vagy akár évszázadok nyomait. Bercelen a Harmónia Rehabilitációs Intézet összesen 100 lakóval két ilyen régi uradalmi épületben foglal helyet. Az egyik részleg a Kenderváros utcában található, ami a most folyamatban lévő kitagolás után megszűnik intézeti "lakásként" működni, és megmarad foglalkoztatónak.

Az első okleveles említéstől a török hódításig egy olyan jobbágyfalu képe bontakozik ki, amely nem tartozott nagy uradalomhoz, hanem kisbirtokos nemesi családoké volt. A volt telkes jobbágyok és a zsellércsaládok számos leszármazottjával találkozhatunk a mai Bercelen is. A jobbágyfelszabadítás után a berceli telkes jobbágyokból kialakuló kisparasztság jelentette a nagybirtokosok és a földnélküli mezőgazdasági munkásság közötti vékony réteget. A falu társadalmát a 20. század első harmadában az őstermelők számának növekedése, az iparosok számának lassú gyarapodása jellemzi. Összegezve elmondható, hogy a települést a mezőgazdasági termelés jellemezte, a lakosai pedig kissé bezártak és földhöz ragadtak voltak, hisz a vasútvonal nem érintette és mai napig nem érinti Bercelt. Napjainkban azért szerencsére van buszjárat a városokba, hisz mégiscsak a 21. században élünk.

Táj, domborzat, kőzet, víz, növényzet, állatok: múlt és jelen

**a részeket egyé
olvasztom.**

„Részben hegy, részben domboldalakon tapadós agyag, részben kavicsos”, „talaj inkább termékeny” (Hausel Sándor, 2008)

„A közép-cserhát területén 180 – 250 m tengerszint feletti magasságban fekvő Bercel változatos földkéregszerkezete és kőzettani felépítése azt okozta, hogy ugyan sok helyi kis vízrendszer alakult ki (felszíni vízfolyások és források), de nagy mennyiségben elérhető vízbázis nem. Az oligocénnek nevezett földtörténeti korból (36 és 22,5 millió évvel ezelőtt) származó vastag réteg főleg homokkő, homok és agyagos képződményekből áll. Vízátároló adottságuk kedvezőtlen, alacsony vízhozamú rétegekkel rendelkeznek.” (Hausel Sándor, 2008)

„Hátránya, hogy a Szanda hegyről lefolyó vizek a földet lemoszák, a réteket eliszapítják” (Hausel Sándor, 2008)

Hegyvidék lévén mezőgazdasági termények tömegtermelésére nem alkalmas a terület a lejtési viszonyok miatt. A földművelők leginkább búzát, árpát, rozst és zabot termesztettek, valamint egyéb takarmánynövényeket: lucernát, bíborherét, zabos bükkönyt, takarmányrépát. Bizonyíthatóan ipari kendert is termesztettek, a Kenderváros utcá- ban volt a kenderáztató, és az utca végében terültek el a kenderföldek. 1945-ig megvolt a törekvés a határ sokol- dalú megművelésére, így kevés föld hevert parlagon. A szőlő és a köztes gyümölcsfák magas száma volt a jellemző. Bercelen a gazdálkodás lehetőségeit meghatározta határának talajminősége: feketeföld 180kh (kataszteri hold), agyag 2100 kh, homok 500 kh, köves 2150 kh, egyéb 1294 kh. Az erősen kötött és középkötött talajokat árvíz nem, de vadvíz fenyegette. A Bercel körüli földek talajjavításra szorulnak, hogy termékenyebbé váljanak. A XVIII. század elején a településen ismét fellendült a szőlőtermelés. A filoxéra pusztítás és a téészesítés korszakáig a szőlőterület nagysága megközelítette a 446 kh-t. A 1720-ra Bercel is bekerült a vezető bortermelő falvak közé. A szőlőtermelés a nép fő megélhetési forrását biztosította az 1880-as években pusztító filoxéra járványig. A berceli szőlők hírnevét báró Marschall Gyula öregbítette, aki 1880 és 1884 között pezsgőgyártással kísérletezett Bercelen és pezsgőjét "Carte Blanche" néven hozta forgalomba. Sajnos a filoxéra véget vetett az évszázados szőlőkultúrának. A pezs- gőgyártás, mint a múltból felmerülő lenyomat, ugyancsak egy lehetséges a hely által kínált gazdasági és kézműves tevékenység lehetne, ha megvalósulhatna a szőlős domboldalak újraterelítése.

A feljegyzések arról, is szólnak, hogy „a falunak kedvező a fekvése: „a patak völgyek jó feltételt teremtettek a szán- tóföldi növények termesztéséhez, a déli fekvésű hegyoldalokon, málokon megtermett a jó bornak való”. (Hausel Sándor, 2008) Ugyanakkor arról is szól a fáma, hogy „területe dombos, köves, nehezen művelhető” (Hausel Sándor, 2008), ebből következtethetünk a táj sokszínűségére, diverzitására.

„Hegyoldalban fekvő csinos és népesebb falu. Szántóföldje jó búzatermő, rétje is igen jó. Szőlője, mely amellet, hogy nagy kiterjedésű, még jól is munkáltatik, és e vidéken egyike a jobb fehérborok közül itt terem. Erdeje tölgyes, de ápolás nélküli” (1875). (Hausel Sándor, 2008)

„Határa nagy, de hegyes, völgyes; azonban mind földje, mind réte elég, szőleje pedig igen sok.” (Hausel Sándor, 2008)

Ma már nincsenek szőlővel teli domboldalak, de a vidék ma is ontja a bogyós gyümölcsöket: fekete ribizli, málna, szeder, mind kitűnő alapanyag és vitaminforrás, feldolgozásra érdemes. A gyümölcsösök – alma, körte, cseresznye, meggy, őszibarack, kajszi, szilva, dió, mandula, gesztenye, eperfa – kiváló lehetőséget adnak a kamrák feltöltésére, befőzésre. A sok gyümölcs feldolgozása és tartósítása nagyon fontos feladat ezen a vidéken, hisz amit a természet ad, az felbecsülhetetlen. A sok gyümölcs miatt a bor mellett a pálinkafőzés is széles körben elterjedt a faluban a történelem során, és napjainkban is népszerű kézműves tevékenység.

57

⁵⁸A falu mezőgazdasági jellegéhez szorosan kapcsolódik a haszonállattartás, mely a megélhetés ősi körforgá- sát tartja fenn. A falunak régen volt fizetett gulyása és kanásza. A 19.

század közepéig a legfontosabb szerepe a szarvasmarhának volt, amely az élelmet és az igaerőt biztosította: vállalkozás is épült rá: tejszarnok- tejszövetkezet, vajgyártás. Aztán szép lassan, az iparosodással megszűnt. A falu eme ősi jellegét a kommunizmus nagymértékben lerombolta, ahogyan az uradalmi épületeket is. A falu ősi képe is sokat változott a kommunizmus során, rengeteg új ház épült, és a lakosság korábbi hagyományos életvitele is megváltozott. 1961 őszén a falu teljes parasztságát bekényszerítették a nagyüzemi, közös gazdálkodás keretei közé, ami viszont veszteséges volt. Aztán jött a gyár. És a rendszerváltás után a fiatalok kezdtek elmenni a továbbtanulás és a jobb megélhetés reményében.

Ahogy végignézek a domboldalakon a hegyről, és nézem a tájat, hiányérzetem támad. Hiányoznak a dombokról az állatok. Él még egy juhász család a faluban, de a legendás Pali juhász már meghalt, tehenet pedig már nem sokan tartanak a faluban, inkább a közeli pusztákra, tanyákra jellemző. Sajnos az állattartás is eltűnőben van, de azért még hallani kakaskukorékolást és elvétve tehénbögést is. A Bercel kastély mellett lovarda üzemel, tereplovaglásra is van lehetőség, terápiás céllal is.

Másik említésre méltó vállalkozás a település terményeinek feldolgozására, amely vízimalom és gőzmalom (Berceli malom) segítségével történt. Ma sajnos nem működik, üresen áll a falu szélén, jobb napokra várva.

Az ember beavatkozó jelenlétének nyoma a Bercel közelében lévő két kőbánya képében tátong. A környező vulkáni eredetű hegyekben andezit bányákat nyitottak. Az egyik bánya már nem működik, itt elhagyott beton szerkezetű épületek találhatók. A szerkezet stabil, bár a nyílászárókat már eltávolították. Graffitik és művészi grafikák egyaránt találhatók itt. Alkalmi koncertek kedvelt helyszíne. A másik bánya a mai napig működik, bontják a hegyet. De ez a tevékenység is ad legalább munkahelyet. A munkahely pedig ezen a vidéken nagyon kevés, nincs túl sok lehetőség. Azt mondják.

Tényleg nincs? Teremtünk kell, ha meg akarunk itt maradni. És mi hisszük, hogy lehetséges. Hogy esélyek és le- hetőségek vannak a megújulásra, a fejlődésre.

[Az újragondolás lehetősége](#)

A múlt és a jelen ismerete által elképzelem a jövőt ezen a helyen. Azt a jövőt, ami a múltban gyökerezik, és a jelen formálja.

Az emberi élet kontinuitása ezen a helyen nem tagadható, bármilyen sűrű be- és kivándorlások zajlottak le ezen a tájon, mindig akadt néhány ember, aki megmaradt, itt maradt, és át tudott menteni valamit az előző generációk ismereteiből, anyagi vagy szellemi értékeiből. Hiszen a tatárjárást követő teljes pusztulás után is csak alig egy évtizednek kellett elteltnie az újratelepülésig!

Bercelen a hely szelleme nemcsak látható, de érezhető, szinte tapintható. Ez pedig leginkább a berceliek nem magától értetődő, olykor természetes, olykor fogcsikorgatással magukra parancsolt nyitottságának, és egyfajta las- san fejlődő, az újat a régivel összeszövő kis "palóc/tót/paraszt/cigány/arisztokrata/székely/katolikus/raszta/gyűtt- ment/magyar/holland/német/francia...."- egyre bővülő őslakos népesség és a betelepültek színes társadalmának köszönhető.

Ez a kis társadalom olyan közös víziókon dolgozik, mint például a Berceli Természetipari Park, ahol a csúcstechno- lógiákat teremtő kutatás-fejlesztés és innováció a Teremtett Világ védelme, az üdvösség és környezettudatosság aegis-e alatt történik. A Berceli Önkormányzat a Megyével

karöltve adja hozzá az Ipari Park és az Inkubátorház fejlesztéseit, a beköltöző fiatal családok hozzák hozzá a környezettudatos szemléletet és a Katolikus Egyházközösség mondja az imákat, hogy további befektetők, ötletek, projektek érkezzenek Bercelre. Egyik nélkül sem haladhatna Bercel fejlesztése olyan léptékben, mint, ahogy ez jelenleg történik.

A falu kulturális életén remélhetőleg sokat fog lendíteni a Művelődési Ház megújulása, hiszen igény van az egyre gyakrabban szervezett koncertek, színelőadások, fesztiválok, turisztikai eseményekre.

Bercel lassan felkerül mind a természet-, mind pedig a társadalomtudományok kutatási térképére is. A NIDEC autóipari fejlesztések, a BEST (Bercel Station) Rádióteleszkóp, a Harmónia Intézettel való együttműködésben létrehozandó Szociális Farm, az Ipari Kenderkutató Központ, a Környezettudatos Építőipar látogatóközpontja és a nemrég hozzánk települt művészeti szakiskola mind olyan előremutató projektek, amelyek mentén Bercel egy környezettudatos és természetkímélő, ugyanakkor okos és művészi régióközponttá fejlődhet.

A falu dinamikus fejlődéséhez nagyban hozzájárult a szinte folyamatos betelepülés, mely köszönhető a jó óvodának, a színvonalas iskolának és a falutól hét kilométerre lévő Csobánkapusztán megrendezett S.U.N. fesztiválnak, amely sok fiatalot és külföldit vonzott a környékre. A Tabán és Kenderváros utca lakatlan, előregedett házaiba a

Bercel - kastély tulajdonosainak jóvoltából, pár éve fiatal városi családok települtek, akik a Bercelszegi Öko Kisközséget alkotják, melynek jómagam is tagja vagyok. Célunk Bercel épített és természeti kincseinek megőrzése, a környezet rehabilitáció, a régi előregedett falurész tisztítása, rekultivációja, a vidék felvirágoztatása. Élhető és élő vidéket varázsolunk a jelenlétünkkel közösséget teremtve.

A Bercel kastély körül kialakult kisközség tagjai az új környezettudatos generáció képviselőiként elkötelezettek az alternatív ökotudatos szemléletformálás és életmód mellett, törekednek ennek meghonosítására is, ami viszonylag újnak számít ezen a vidéken. Mint minden újat, ezt is nehezen fogadják el a tősgyökeres berceliek. Az együttélés éve alatt azért sokat oldódtak az ellentétek, hiszen a kisközség szerves részévé vált a falunak, és meg tudott maradni a nehézségek ellenére is.

Nemes cél vezet. Tevékenységünkkel szeretnénk gyógyítani, tisztítani a helyet, példát akarunk mutatni, és felszámolni a rossz szokásokat. Tiltakozunk az avar- és műanyagégetés ellen, hangsúlyozzuk a komposztálás fontosságát, mert egészséges és tápláló növényi eledel csak egészséges földben teremhet. Fontos számunkra, hogy minél kisebb ökológiai lábnyomot hagyjunk magunk után. A falu jövőképe immár a község jövőképe is. A fejlődés jól látható, és ahogyan a táj hullámszik Bercel körül, úgy hullámszik az élet is. A fejlődés változással jár, a változás pedig lassúnak és fájdalmasnak tűnik, a fejlődés frusztráló, nehéz, de az apró lépésekkel elért sikerélmények segítenek továbblendülni. Fontos "együtt dolgozni" és együtt ünnepelni a szabad ég alatt, fontos egymás megismerése, elfogadása. Ha energiánkat egy helyre összpontosítjuk, tereljük, képesek leszünk fenntartani és fejleszteni a helyet, elsősorban a minőségi élelmiszer előállítására és a helybeni megélhetés céljából.

Küldetésünk lehetne

Egy önfenntartó szociális farm "szövetének" létrehozása és fenntartása Bercelen, a Revitalist program keretében és támogatásával, amely egy új, innovatív oktatási program segítségével (PSTE) a

környezettudatosság, a fenntartható öko-tudatos értékrend és a hagyományőrzés jegyében hivatott megvalósulni. A PSTE elérendő célja végeredményben a befogadó társadalom, és a környezetével harmóniában élő ember. A képzés tevékenységeit a jelenlegi helyi értékekre alapozva határozhatjuk meg az európai uniós követelményeknek megfelelően. Van egy fejlődő falu, és van egy intézet, ahonnan 57 fogyatékkal élő személy új családi házakba költözött, esetkísérők 24 órás felügyelete mellett. Van épülő környezettudatos vállalkozásokat váró természetipari park. Van bőven megművelendő föld. Van egy környezettudatos kisközösség, melynek értelmiségi és kézműves tagjai tudatosan törekszenek a környezettudatos szemléletformálásra, és elkötelezettek az öko életmód mellett. Van Nyílt Közösségi Tér és Falu Kemencéje, vannak kézműves- és gasztronómiai foglalkozások, iparművész és kézműves termékek. Erre a tudásra lehet és kell is alapozni a további fejlődés érdekében. A természeti és emberi adottságokat egybevetve a közösség üzemeltetni tudna egy kistermelői élelmiszer előállító helyiséget, közösségi konyhát és akár egy helyi termékek boltját is vagy kávézó-teázót akár, új munkahelyeket teremtve a helyi megélhetés és itthon maradás érdekében.

A helyi adottságok megfelelőek, de mindenképp forrást kell bevonni, és üzleti stratégiát meghatározni, hisz a megvalósítás egyik legfőbb akadálya jelenleg a finanszírozás.

A képzési programban rejlő lehetőség

A kézművesség és a mezőgazdasági munka a szabad ég alatt elősegíti a hátrányos helyzetű emberek szellemi, érzelmi és fizikai egészségének javulását, hisz az egyénnek lehetősége van a munka folyamán a szabad levegőn való mozgásra, érzékeinek széleskörű használatára produktív módon. A terápiás kézműves tevékenység során könnyen sikerélményhez jut, terméket állít elő, hasznos és tevékeny tagjává válik a társadalomnak, a helyi közösségnek, ezáltal javul az életminősége és állapota is. A program célja, hogy a hátrányos helyzetűek foglalkoztatása levegye a terhet az intézet válláról, hisz tudjuk, hogy kevés a munkaerő, és félnek az ápolók- jelen esetben esetkísérők - az intézmény falain kívüli élettől, munkától.

Bercelen a kender termesztése és feldolgozása, valamint a kertészet, a zöldség- gyümölcsstermesztés, és feldolgozás hagyományos tevékenységek voltak, és részben ma is élő tevékenységek. Bercelszeg másik legrégebbi utcája a Kenderváros utca, ahol a Bercel Kastély, és a Harmónia Rehabilitációs Intézet is található, és melynek végében voltak régen a kenderföldek. A területen régen kenderáztató működött épp az említett adottság miatt.

A berceli szociális farm projekt oktatási programja a kenderstermesztés mellett az ökogazdálkodásra is kiterjed, különösképpen a zöldség - és gyümölcsstermesztésre és feldolgozásra. A képzés során megmutathatjuk és átadhatjuk, hogyan lehet minél kisebb ökológiai lábnyomot hagyni magunk mögött, hogy a jövő nemzedéknek egy fenntarthatóbb környezetet adjunk át.

Ugyanakkor a hátrányos helyzetűek és a képzésben résztvevők lehetőséget kapnak visszatérni az alapvető emberi és természetközeli életformához.

60 A tervezett szociális farm teret biztosítana ugyanakkor a generációk közötti párbeszédre is, a helyi hagyományok és nagyanyáink, nagyapáink tudásának átadására. Ilyen kiveszőfélben lévő tudás például a Falu Kemencéjében a hagyományos kovászos parasztkenyér sütése, vagy a cserjék, bokrok, fák szaporítása, a magfogás, a baromfikeltelezés. Részese lehet minden olyan ősi tudás, ami megőrzésre érdemes, és fontos a hátrányos helyzetű csoportok számára a terápia, a fejlesztés, a fenntarthatóság és az önellátó képesség növelése érdekében.

Élet - étel

Az egészséges élet alapja az egészséges és tiszta étel fogyasztása, ezért számunkra nélkülözhetetlen az élelmiszerek kézműves előállítása, vegyszermentes zöldség-gyümölcs termesztése, kistermelői - közösségi konyha üzemeltetése, ami a termények feldolgozása, így tartósítása szempontjából nagyon fontos. A gondozottaknak a kitagolás során szükségük van a mindennapi élet rutinja mellett megtanulni, hogyan lehet a helyben megtermelt zöldségből egészséges élelmiszert előállítani, hisz a „gyógyítás” szempontjából nagyon fontos, hogy jó és tiszta, teljes értékű táplálékhoz jussanak. Fontos, hogy megtapasztalják, hogyan keletkezik az étel és az étel a kezük által, hogyan fejlődik a növény és az állat, ha törődést kap és gondoskodnak róla, és mennyit kell dolgozni kitarotán a gyümölcsért, az élelemért. Csak úgy lesz bármi, ha munkát teszünk bele. És milyen fontos a sikerélmény, a létrehozott termék maga, egy üveg szörp, egy tepsi kenyérlángos vagy egy magkrém. A szociális farmnak része kell, hogy legyen nemcsak a kert, a gyümölcsös, hanem egy élelmiszer-előállító helyiség és egy vendéglátó egység is. A faluban csak egy étterem van, nem túl változatos kínálattal, elkélne egy kis újítás e téren is, kiszolgálva például azokat a diétákat, amelyek hozzásegítenek a gyógyuláshoz, és elengedhetetlenek az egészséghez, melyet a helytelen és ipari élelmiszer erősen veszélyeztet manapság. Hisz csak úgy lehetünk egészségesek, épek lélekben és szellemileg, ha testünket nem mérgekkel tápláljuk.

Úgy gondolom, számtalan akadályt kell leküzdenünk még. Nemcsak saját magunk korlátait kell átlépnünk. Bercel lakossága kissé fél attól, hogy a gondozottak kikerülnek az intézmény falai közül, és a szociális gondozók is rettegve gondolnak arra, milyen lesz velük apartmanokban, családias légkörben, vagy jobban összezárva dolgozni. Ezért nagyon fontosnak tartjuk, hogy felvázoljuk számukra egy nyitott szociális farm lehetőségét, ahol nem lesznek magukra hagyva a fogyatékos emberekkel, és ahol ledőlnek a falak e társadalmi rétegek között, és a valódi élet-környezetbe integrálva szorosabb kapcsolatban lesznek a faluval és lakosságával, gazdasági közösségével.

A hely szelleme Bercelen a mindig megújuló természettel egyetemben napjainkban újjáéledő és tudatosabb jövő felé mutat.

felhasznált irodalom:

Hamvas Béla: Az öt géniuszt, Életünk, 1989 <http://sites.google.com/site/otgeniusz/>

Hausel Sándor: Bercel története, Bercel, 2008

11.1.2. Tiszasas

Bevezetés

A hely szelleme – a genius loci – egy vidék, város vagy szűkebb környezet sajátos légköre, hangulata. A geniust eredetileg a nemzetségek isteneként tisztelték, de már az ókorban fokozatosan az egyén belső magja, az én gyűjtőpontja lett. A hely szellemisége az állampolgárok magatartásának, mentalitásának és kultúrájának motiváló tényezője. A genius loci felkutatása segít megtalálni az adott helyre jellemző tevékenységet, amelynek végzése a jólét érzését kelti az ott élő emberekben.

A hely szellemének kutatása során első lépésként az ember nélküli összetevőket, a környezeti tényezőket vizsgáljuk.

Tiszásas természetföldrajza

Tiszásas az Alföldön, a Tisza bal oldali völgyében, a Tiszazugban helyezkedik el. A terület túlnyomó része tökéletes síkság, a magasságbeli szintkülönbségek jelentéktelenek. Az Alföld fő folyója a szélsőséges vízjárású, sok hordalékot szállító Tisza.

A hely szellemét kutatva az első és talán legfontosabb teendők érzékszerveinkre hagyatkozva annak megfogalmazása, hogy az adott hely milyen érzéseket vált ki belőlünk.

Tiszásas sokszínű környezeti adottságokkal rendelkezik. Ennek egyik legszembetűnőbb eleme a változatos talajviszonyok. Területén egyaránt megjelenik a humuszban rendkívül gazdag öntési talajok, a kopár szikes területek, az alföldi síkságból kiemelkedő, egyenetlen homokdombok.

A Tisza folyó közelsége különleges klímát kölcsönöz a tájnak. A víz folyamatos jelenléte, a tiszta, párás levegő nyugtató hatással bír.

Közetekben rendkívül szegény, ami a gyengédség érzését keltve, további nyugalmat sugároz.

növényzet

Hajdanában Tiszásas erdőkkel, mocsarakkal, lápokkal tarkított táj volt, az év nagy részében víz borította.

A Tisza folyó szabályozásának köszönhetően Tiszásas és a környék növényvilága az elmúlt 150-200 évben szinte teljesen átalakult. Lecsökkent a vízzel borított területek nagysága, így az új környezethez alkalmazkodniuk kellett a növényeknek is. A mai tájkép legszembetűnőbb motívumai a szántóföldi növénytermesztés következtében kialakuló buja zöld növénytakaró, a folyó árterén hatalmasodó ősi fák, illetve a homokdombok rendezett gyümölcs- és szőlőültetvényei adják. Tiszásas növényvilágának sokszínűségét emeli továbbá a község határában található gyógy- növények tarka kínálata. Ezek felhasználása szorosan hozzátartozott és tartozik a mai napig is az itt élő emberek életéhez. Ez a rendkívül sokszínű növényvilág a tájban rejlő erős életerőt közvetíti.

állatvilág

Az fentebb említett átalakulás az itt élő állatvilág minőségi és mennyiségi jellemzőire is hatással volt. A szabályozás előtti vízi életformát kedvelő állatok folyamatosan elvándoroltak.

A Tisza, illetve- tágabb értelemben a Tisza-völgy állatvilága rendkívül gazdag az eltérő környezeti feltételeket biztosító élőhelyek sorozata az élőlényközösségek rendkívül összetett hálózatát adja, így nem csak fajgazdságával, hanem összetettségével is kitűnik.

A Tisza árterének őshonos fafajaiból álló állománya kedvező élőhely adottságokkal rendelkezik. Kiváló madár fészkelő hely: olyan védett madarak otthona, mint a falu nevében is megjelenő réti sas, vagy az egyre nagyobb számban megjelenő, védett fekete gólya. A néhol áthatolhatatlan ártéri erdők kiváló búvóhelyet biztosítanak a vadon élő állatoknak is. Nagy számban található a területen őz és vaddisznó is. A homokos, szikes területek pedig az apróvadaknak kedveznek.

A Tisza folyó rendkívül gazdag halállománnyal rendelkezik, több mint 60 féle hal él a folyó ezen szakaszán. Sajnálatos módon azonban megjegyezni, hogy a jelenlegi folyami halfajok száma és egyedszáma töredéke annak, ami a szabályozás előtti időket jellemezte. Az elmúlt években azonban a halgazdálkodásban megszületett szemléletváltásnak köszönhetően számos halfaj egyedszáma emelkedett, köztük az őshonos nyurga ponty és a csaknem teljesen eltűnt kecsegé is.

Tiszasas vidéke a XIX. században és az azt megelőző századokban híres állattenyésztő vidék volt. A községben élők életének szerves részét képezte az állattartás. Szinte minden háznál található volt: baromfi, sertés, birka, kecske, nyúl. Nagyon sok helyen foglalkoztak szarvasmarha és ló tartásával is. Mára sajnos elmondható, hogy nagyon kevés azoknak a falusi háznak a száma, ahol valamilyen jószág található. A jelenség azzal magyarázható, hogy a tradicionális vidéki létforma urbanizálódott. A helyi lakosok úgy kezdtek el városi életet élni, hogy közben helyben lakók maradtak, de munkavégzésük helye már áttevődött a városra, így az állatok napi ellátása folyamatosan ellehetetlenült.

A hely szellemének objektív elemei, a történelem

Már az őskor emberei is kedvelték, mint lakóhelyet a Tisza és a Körös által határolt Tiszazugot. A Tiszazug falvaiban számos helyen: Tiszaugon, Tiszasason, Nagyréven végzett ásatások leletei szerint már Kr. e. 3000 évvel éltek itt emberek, akik a kőeszközök mellett már az agyagedényeket is ismerték. A gazdag leletekről a temetkezés idejét illető ősműveltséget éppen e hely leleteiről: „Tiszai-kultúrának” nevezik.

Később az ókorban a jazygok, majd utánuk vandálok, gótok, hunok és avarok laktak ezen a jó rejtékhelyet nyújtó területen. Az avar állam összeomlása után egyes kevert avar törzsek még sokáig éltek itt a mocsarak között. Az avarok idejében szlávok is kerültek a Tiszazugba, mint az avarok szolgái, de később a maradék avarokkal keveredve egyenrangúvá váltak velük.

szájhagyomány szerint Árpád a honfoglaló magyarokkal Tiszásas határában a folyó partján táborozott egy természetes agyagos magaslaton –egy kemény tetőn– mely magaslatot a népmáig Kemény- vagy Kéménytetőként tart számon. Másnap innen kerekedettfel hadaival, hogy megvívja a honfoglalás sorsdöntő ütközetét az alpári csatát. A helyet, ahol Árpád azt mondta „itt átkelem a Tiszán”, pedig Kelem-nek hívják a helyiek.

A Tiszazug vidékét Árpád fejedelem törzse: a Megyer törzs kapta meg, de nem sokáig volt az övé, mert hamarosan az Ond törzs birtokába került. Az 1242-es nagy pusztítással járó tatárjárás után IV. Béla ismét behívta a kunokat, és ide, a Tisza mellékére telepítette le őket. A kun nép sem etnikailag sem természetében nem különbözött jelentősen az itt élő magyaroktól, akiknek száma ezen a vidéken jelentősen megfogyatkozott. Béla király mindent elkövetett, hogy a kunok itt is maradjanak, akikre, mint vitéz, harcias népre egy újabb támadás esetén nagyban számíthatott. Ezért a legmesszebbmenő kiváltságokat biztosította számukra, míg végül is sikerült őket állandó letelepedésre bírnia. Így tehát ez a vidék a török hódoltság előtt már ismét sűrűn lakott volt.

Tiszásas először abban az oklevélben (1347.) van megemlítve, melyben a Ráthold nembeli Nagy Leustachnak adományozta a király.

1348-ban Tiszakürttel együtt királyi birtoknak van jelölve.

1450-ben a Wezsenyi-család kezében találjuk.

Történelmi adatainkban a helység nevével később 1479-ben találkozunk, amikor a községet Saasnak hívták.

1530-ban a királyi adományozás a szomszédos birtokos hadvezér főúrnak, Kinizsi Pálnak juttatta.

A török hódoltság alatt a jászberényi várhoz tartozott, az ott állomásozó palánkbeli katonák között volt felosztva. 1658-ban a lakosságot rác portyázó seregek lepték meg, akik elől Borsod megyébe menekültek és csak 1661-ben, immár elhagyva a katolikus hitet, saját református papjuk buzdítására tértek vissza elhagyott telepeikre. A Rákóczi-felkelés alatt 1709-ben újabb rác támadásnak volt kitéve a község, és másodszor is elnéptelenedett.

Az 1711-es szatmári béke után gyors fejlődésnek indult Tiszásas, sőt a kormányhatalom ellenreformációs törekvései ellenére virágzó protestáns községgé fejlődött. Az 1733. évben már saját lelkésze van. A ma is használatos református kőtemplom 1798-ra készült el.

Tiszásas lakossága ebben az időben elsősorban az ártéri gazdálkodás haszonvételi formáiból élt: halászatból, pákászatból, legeltetési állattartásból, a homokdombokon folytatott szőlő- és gyümölcsstermesztésből valamint az el nem öntött területeken folytatott szántóföldi növénytermesztésből. A Tisza partján elterülő hatalmas füzesek és az áradással elöntött mocsarakban termett gyékény házi feldolgozása korán kialakult. A paraszti élet minden területén használták ezen tárgyakat. Vesszőfonással készültek például: a halászati eszközök (tapogató, varsa, csík kas, varsa, haltartó), terménytárolók (krumpliszedő kas, kukoricás kas, borszűrő), háztartási eszközök (garaboly, fáskas).

Az ártér népe várta és használta az évenkénti áradásokat, amelyek ívó halakat, termékeny iszapot, és éltető vizet hoztak a nedves réteknek és a gyümölcsösöknek. Az országban viszonylagos béke volt, megkezdődött a törökök utáni területek újranevelése és a hazatért tiszásasi családok is mind számosságukban mind anyagiakban lassacskán megerősödtek. Az

1850 évek első felére befejeződnek az országban az árvíz mentesítési munkálatok, amelyben a Tisza és Körös folyók is érintettek voltak. Ez a hatalmas „tájsebészeti” beavatkozás szinte egyik évről a másikra teljesen megváltoztatta az itt élők életét. A felépült gátak közé terelt Tisza nem áradt ki többé, nem hozott halat, nem hozott vizet, nem termékenyítette meg évről évre a földet. Ellenben óriási területek váltak állandó jelleggel, nem csak időszerűen művelhetővé, amelyhez a kicsi vagyonnal rendelkezők is olcsón hozzájuthattak. Ekkor alakult ki a településen a jelentős felesleget is termelni képes öntudatos módos parasztság. Ezt a drasztikus változást rendkívül gyorsan és rugalmasan kezelte, és élte meg a helyiek döntő többsége. Az ország újranevesedése, vagyis: a sok új éhes száj biztos, és növekvő felvevőpiacot teremtett a mezőgazdasági termékeknek. Az egykori ártéri em- berek egy csapásra földművesekké váltak. A történelmi helyzet pedig úgy hozta, hogy ebben a folyamatban anyagi értelemben is érdekelté váltak.

A drasztikusan végrehajtott folyószabályozás máig hatóan átalakította a tájat. Az óriási vízfelületek eltűnésével jelentősen melegeedett és szárazabbá vált az alföld klímája. Eltűntek a víztartó mély fekvésű nedves rétek, tavak, a dús fűvű ártéri legelők, a halak ívása pedig töredék területre korlátozódott. Drámaian lecsökkent a magaslatok nyugvó vízszintje is, amellyel egyes területeken mára ellehetetlenült az öntözés nélküli zöldség- és gyümölcssterm- esztés. Egyfajta sivatagosodás indult el, amely a mai klímaváltozás hatásaival egyesülve beláthatatlan következmé- nyekkel járhat.

A XIX. század végén és a XX. század elején beálló nyugodt fejlődést a világháborúk majd az azt követő sztálinista világrend erőszakos kialakítása zavarta meg. A kommunista típusú szövetkezetek létrehozása, és a magántulajdon

kollektivizálása, megteremtette ugyan az alapjait az ipari, nagyüzemi mezőgazdálkodásnak, de ezzel együtt szét- úzta az évszázados paraszti kultúra minden maradványát. Amíg Nyugat-Európában a gazdaság, - ezen belül a mezőgaz- daság - a piaci verseny feltételei között szervesen és folyamatosan fejlődhetett, generációról generációra örökítve a földet, az eszközöket és helyi feltételeket jól ismerő tudást, addig a kommunisták felszámoltak minden tradíciót, és egy szélsőségesen materialista tudomány mentén kezdték el használni a tájat, letéve ezzel az általuk elképzelt új világrend alapjait.

A termelő szövetkezetekbe (TSZ) erőszakosan kényszerítették az embereket. Mindenkinek át kellett adni a szö- vetkezet részére a termeléssel kapcsolatos ingó- és ingatlan tulajdonait (termőföldet, állatokat, szerszámokat stb.). Ezzel teljesen lerombolták a magántulajdont. A kialakult új rendszer azokat az embereket (kulák) büntette a legjobban, akik addigra szorgalmas munkával jelentősebb vagyona tettek szert. Ez a központosítás Tiszasáson is családok többségét lehetetlenítette el, tette földönfutóvá úgy, hogy még a ma élő nemzedékük is viseli ezt a terhet.

Mindenki a TSZ-ben dolgozott abban az időben. Azonban az ipari mezőgazdaságra való áttérés során a 60-70-es évektől a termelőszövetkezet folyamatosan gépesedett, csökkent a termelés kézi munkaerőigénye. A női lakosság jelentős része munka nélkül maradt. A szövetkezet vezetői ezért a mezőgazdaság mellett kiépítettek egy melléki- parágot, szövő üzemet hoztak létre. Két dolog indokolta: egyrészt a szabad női munkaerő, másrészt az ehhez szük- séges tudás, amelyet még a helyiek egy része birtokolt. Tiszasas nem vált híressé a helyben készült szőnyegeiről, de ennek köszönhetően megoldódott a nők foglalkoztatása, illetve a mai napig megmaradt községünkben ez az ősi tudás.

A „TSZ-es világ” újabb hatalmas változást hozott az itt élő emberek számára. A közel 40 évig tartó rendszert – ami igaz sok kellemetlenséggel is járt – lassan megszokták. Mindenkinek biztosított a szövetkezet munkát, kötelező volt dolgozni, így legalább a minimális megélhetés biztos volt. A 90-es években bekövetkezett rendszerváltozás ismét gyökeresen megváltoztatott mindent. Megszűntek a szövetkezetek, megszűnt a biztos minimum. Emberek százai váltak munkanélkülivé csak Tizsasason. A lakosok egy része a környékbeli városokba kényszerült költözni a megélhetés miatt. A faluban maradtaknak hiába volt hagyománya a háború előtti önfenntartó földművelés, elsősorban kertészkedés – amit a község határ elnevezései is megőrizték, úgymint: epreskert, kertek mögötti földek, káposz- táskert – a nulláról kellett újra tanulni, újraépíteni mindent.

A helyi önkormányzat felismerte, hogy segítenie kell a helyben maradt, főként mezőgazdasági tudással rendelkező családokat, ezért szociális fólia programot indított. Az önkormányzat biztosította a termeléshez szükséges feltételeket (föld, fóliasátor stb.), míg a lakosok a termelést végezték. A megtermelt zöldségeket – főként paprikát – szabadon értékesíthették. Ebből a programból nőtte ki magát számos ma is működő családi gazdaság, ahol főként zöldségtermesztéssel foglalkoznak. Nagy hagyománya alakult ki többek között a káposzta, karfiol és paradicsom termelésnek.

Összegzés

A Tizsasason végzett hely szelleme kutatás során bebizonyosodott számunkra, hogy az itt élő emberek – a folyamatos változások ellenére – mindig arra törekedtek, hogy ne csak használói legyenek az őket körülvevő természetnek, hanem azzal szimbiózisban élve, kölcsönösen szolgálják egymás jólétét. A hely szelleme kutatás eredménye számunkra a településünket körbe ölelő természeti adottságok nyújtotta biztonság felismerése. Az itt élő emberek csak akkor élhetnek harmóniában magukkal és a környezetükkel, csak akkor élhetnek teljes értékű életet, ha ők is át tudják érezni ezt az ősi erőt. Ehhez szolgál eszközként a természettel való kapcsolat megerősítése révén a hagyományos kertészkedés, a kosárkötés, illetve a gyékényszövés.

„A szellem nem tudás, nem intelligencia, nem műveltség, nem okosság, a szellem a világelemek közül az egyetlen, amely számára nincs lehetetlen, amely bármit akar, meg tudja tenni. Szellem nélkül élni reménytelen lenne, mert a szellem a világelemek közül a teremtő.” (Hamvas B., 1989)

felhasznált irodalom:

Jankó Ferenc: A hely szelleme, a településimage és településmarketing. Tér és Társadalom 16. évf. 2002/4. 39-62 p., <http://epa.niif.hu>

Hamvas Béla: Az öt géniusz, Életünk, 1989
<http://sites.google.com/site/otgeniusz/>

Mohácsi Lászlóné: Fejezetek Tizsasas történetéből, Tizsasas, 2012.

Bellon Tibor: A Tisza néprajza, Ártéri gazdálkodás a tiszai Alföldön, Budapest, 2003.

Peremlétben? Félúton, Tiszazug kutatás
2007-20011.

63

Szállási Sándor: Tiszazug szociográfiája, Szolnok., 2011.,
<http://www.szallasi.hu/tiszazug/>

64 **11.1.3. Gödöllő** *Bevezetés*

A Diverzitás Alapítvány szociális kertje (Holdvilág szociális kert) Gödöllő Blaha városrészében, a Margita-hegy lábánál, a Rákos-patak forrásának közelében fekszik a Diófa utcában. A terület földúton megközelíthető zártkerti részen található, hobbikertek, hétvégi házak gyűrűjében. A Gödöllői dombság területén helyezkedik el, ezért először a környék általános bemutatásával kezdjük, majd folytatjuk a konkrét terület adottságainak, jellemzőinek leírásával.

A térség általános földrajza, geológiája, vízrajza

A Gödöllői dombvidék lealacsonyodó terület a Cserhát előterében, az Alföld közelében: erősen mutatja az átmeneti táj jellegét. A Kárpátok gyűrődésével egyidőben emelkedett ki, a magaslatokat és völgyeket később építő és pusztító erők jelentősen átalakították. A Gödöllői-dombságban löszös, löszre rakódott homokos és átmeneti, vályogos alapkőzetű területek váltakoznak. A mai felszíni kőzetanyag egy részének képződése a harmadkor végén, a pliocén korban (egymillió éve) kezdődött, amikor az ősfolyók (Ős-Duna, Ős-Ipoly, Ős-Zagyva) által lerakott hordalékból keresztretegzett homok képződött.

A terület felszíni vizekben szegény. A patakok nem bővizűek, vízjárásuk szeszélyes. A patakok felduzzasztásával több helyen mesterséges tavakat hoztak létre, Gödöllő térségében természetes állóvíz nincs.

Gödöllő természeti adottságait meghatározza, hogy a Gödöllői-Dombságon belül a Rákos patak völgyében fekszik. Ez a hely tulajdonképpen négy völgy találkozó pontja. Két vízfolyás, a Rákos- és az Aranyos-patak található a településen. A dunai vízgyűjtő terület patakjai közé tartozik a Rákos-patak, míg az Aranyos-patak a tiszai vízgyűjtőt gazdagítja.

Növény és állatvilág, mezőgazdaság

A hely szelleme hallatán Gödöllőről nem elsősorban a település mezőgazdasága jut eszünkbe, hanem inkább a gödöllői kastély, Sissi' kora, illetve a kastélyhoz kapcsolódó korabeli szabadidős tevékenységek, úgymint a lovaglás és a vadászat. A hely szellemének megismeréséhez érdemes azonban Gödöllőt górcső alá venni és kiemelni történelmének azokat a sajátosságait, amelyek mezőgazdasági vonatkozásúak, és amelyek mai napig rányomják bélyegét a városra.

A Gödöllői-dombság elhelyezkedése, geológiai és klimatikus adottságai alapján átmeneti zóna az Alföld és az Észak-középhegység között. Átmeneti jellegének köszönhetően különleges mezoklíma jött itt létre, amely egyedülálló vegetáció kialakulásának adott lehetőséget. Ennek köszönhetően két erdőtársulás (gyertyán elegyes mezei juharos-tölgyes, kislevelű hársas-tölgyes) is innen vált ismertté a tudomány számára. Ezek az erdők a hűvös kontinentális

erdőssztyepp növényzet magyarországi képviselőinek tekinthetők és máshol az országban nem vagy csak kis területet elfoglalva, egy-két helyen fordulnak elő. A dombtság szívében 1990-ben hozták létre a Gödöllői-dombvidék Tájvédelmi Körzetet annak érdekében, hogy az itt található kiemelkedő jelentőségű természeti és kultúrtörténeti értékeket megóvják. A védett terület Veresegyháztól Gödöllőn és Isaszegen keresztül Pécelig nyolc település határára érinti és 11.801 hektár kiterjedésű.

A tájra az erdővel borított területek dominanciája jellemző. A növénytakarót szemlélve az összképre az egymást váltó különböző erdőtársulások (pl.: gyertyán elegyes mezei juharos-tölgyes, melegkedvelő tölgyes, pusztai tölgyes, sásos égerliget, stb.) élénk mozaikja jellemző, amelyet különböző rét- és gyeptársulások (pl. löszpusztarét, homokpusztarét, meszes talajú láprét, stb.) tesznek még színesebbé és gazdagabbá. Az előbbieken írt természetes, illetve természetközeli növényzet mellett ma már az emberi beavatkozások eredményeként a kultúr-, valamint a leromlott állapotú területek (telepített erdők, szabályozott patakok, stb.) jelentős hányadát teszik ki a védett területnek.

E (bkéA gydo f^eA évazA emA msoAzEsgeálAzvé18ráfe^A vízváltató vonulata és Gödöllő környékének természet-egtes vízfolyásai (Szerkesztette: Csáky Péter és Kerényi Zoltán, 2006.) [G.

Merva, 2007.] kölekáNöGö Zeis érbóGö ta bedöAzA eltá(MjáságétáBu te

¹Erzsébet magyar királyné, élt: 1837–1898. Ausztria császárnéja és Csehország királynéja is egyben,

Ferenc József felesége.

E táj virágos növényei között megtalálhatjuk a középhegységek gyakoribb, de itt már ritkaságnak számító fajait (bükk, janka-tarsóka, sárgaárvacsalán, ujjas sás, magyar repcsény stb.), ugyanakkor a pannon alföld jellegzetes képviselőit (homoki gémor, homoki kikerics, kései szegfű, homokviola, báránypirosító stb.) is.

A térség, mint hegylábi-dombvidéki régióink általában már az őskor óta lakott terület, ezért az erdőhasználat nagyon korán megkezdődött. A korai fakitermelés következtében mára ritkák a természetközeli erdők. Jelenleg a dombvidék az ország egyik legerdősültebb területe. A tájra egyfelől jellemző az erdőterületek dominanciája, másfelől pedig az erdőtársulások élénk mozaikossága.

A mai erdőképződés kialakulásában jelentős szerepe volt az évszázadokon át tartó erdőhasználatnak is, ugyanis a terület évszázadokon át királyi, illetve a kormány vadászterületként elsősorban a vadgazdálkodás érdekeit szolgálta. Ezért az erdőhasználat változatos volt.

A török időkben a fás legelőkön elsősorban birka legeltetés folyt, mert a birkákat a törökök felvásárolták. Források említik a len és kendertermesztést.

A bortermelés mindig fontos volt. Szada felé, a Blahai városrészen helyezkedtek el a nagyobb szőlőterületek, míg a marhalegeltetés is ezen a városrészen volt jellemző. Később, az 1800-as évek vége felé ezen a városrészen épültek sorra a nyaralók, gyümölcsfákkal, veteményessel és szőlővel, amely elsősorban a családok igényeit elégítette ki.

Az 1700-as években a dombság összefüggő, helyenként ligetes erdősséggel tagolt zárt erdősege a Grassalkovich és Eszterházy család birtokában volt, a környező települések lakói az erdők fái között, cserjésekben és tisztásokon legeltettek, településenként 200-300 szarvasmarhát. Az erdőpuszták és fás legelők ekkor elsősorban még a lakosság állattartási igényeit szolgálták.

Az 1800-as évek elejére előtérbe kerültek az uradalmi vadászati és legeltetési érdekek, s azért, hogy növeljék bevételeket, nagy erdőterületeket vágtak ki, a kivágott tölgyesek felújítására viszont már nem fordítottak gondot. Az 1800-as évek végén az erdőállomány zömét zárt és ligetes tölgyesek alkották, melyek mára teljesen eltűntek. A korábban hosszan tartó legeltetés hatására a talajtakaró elvékonyodott, nagymértékben tömörödött, degradálódott, felszínre került a futóhomok, a talaj vízgazdálkodása romlott, illetve a legeltetés hatására sok helyen felnyíltak az egykor zárt erdők. A leromlott talaj a Holdvilág szociális kertben is probléma. Érdekes, hogy a 16-17-18. század folytonos határvillongásokkal, marhaelhajtási perekkel telt Szada és Gödöllő között, miután a török után Gödöllő újratelepült. A tisztázatlan tulajdonviszonyok miatt a későbbiek során is keletkezett feszültség a város ezen részén, amikor a Blaháné úton a városvezetés a volt közös legelőből az úrbéresek kárára jelölt ki üdülőtelkeket a 19. század végén.

Növénytermesztés Gödöllőn

Gödöllő földrajzi elhelyezkedéséből eredően Budapest agglomerációs övezetéhez tartozik. A fővároshoz való közelség minden tekintetben kihat a város életére, nem kivétel ez alól a mezőgazdaság sem. Helytörténeti kutatások is azt támasztják alá, hogy a mezőgazdaságra ható történelmi változások (háborúk, bevándorlások stb.) ugyanúgy érintették Gödöllőt, mint az ország többi részét, az eltérések sok esetben azonban Gödöllő természeti adottságaiból, de még ennél is inkább a fővároshoz való közelségéből ered.

Gödöllő klímája mérsékelten hűvös, mérsékelten száraz. Jellemző talaja a barnaföld (Ramman-féle barna erdőtalaj), a Blahai részre jellemző talajtípust a Holdvilág kert talajszelvény leírásában, a szociális kert növényvilágát bemutató szakaszban részletezzük, amely pontosabb képet ad a talaj nyújtotta lehetőségekről és kihívásokról. Gödöllőre jellemző a 2000 óra napfénytartam² és a 9,6 °C évi középhőmérséklet, ami az országos átlagnak megfelel. Az éves csapadékmennyiség Gödöllőn szintén az országra jellemző átlaghoz közeli, 580 mm körül alakul.

A két világháború közötti időben ugyanaz a birtokstruktúra volt jellemző Gödöllőre, mint az első világháborút megelőzően. A település határának nagy részét a koronaadalom* foglalta el, amelynek modern gazdálkodása háttal volt a többi birtokosra is. Fontos kiemelni a burgonyakísérleti állomást, a baromfitelepet és a méhészetet (Magyar Királyi Állami Méhészeti Gazdaságot*) is, amelyek a korszerű fajták és technológiák kikísérletezésében játszottak fontos szerepet. Az 1930-as évekre jellemző állami beavatkozás egyik fontos feladata volt a mezőgazdasági termékek minőségének javítása, az erre való törekvés. A hangsúly a földművelésre, elsősorban a búza minőségének javítására irányult. Ennek megtámogatása céljából megjelentek a helyi lapokban a gazdák szakmai fejlődését támogató szócikkek is.

Budapest jelentette a múltban is a mezőgazdasági termékek felvevő piacát, ez alakította ki Gödöllő mezőgazdasági termelési struktúráját. A megművelhető földterületek művelési ágankénti bontásában a szántóföldi növényterm-

hol 1800 óránál is kevesebb az évi napfényösszeg.

65

²Magyarországon a legtöbb, 2000 óra fölötti évi napsütés a déli, délkeleti országrészen jellemző, míg a legkeves-

66

bé napos területek az ország északi, északkeleti részén találhatóak valamint az Alpokalján, esztés volt mindig az első helyen országos szinten. Ez így alakult Gödöllőn is, annak ellenére, hogy a természeti adottságok nem kimondottan alkalmasak a klasszikus szántóföldi növénytermesztésre. Gödöllőn foglalkoztak továbbá szőlőtermesztéssel, kertgazdálkodással, legelőgazdálkodással és nem utolsósorban erdőgazdálkodással is. Az erdőkhöz köthető a méhészkedés is, ami mai napig jellemző tevékenység a térségben.

A Budapest irányú értékesítés a mai napig fennáll, a gazdálkodók, biogazdálkodók terményeiket – függetlenül az értékesítés módjától - Budapestre szállítják, ott értékesítik, hiányzik Gödöllőről a helyi termelői piac (egyres kezdeményezések hatására, most van kialakulóban).

Érdekes megfigyelés, hogy Gödöllőre jellemző volt, hogy bár arányaiban a legnagyobb mezőgazdasági területet a szántóföld foglalta el, megyei szinten mégis a nagyobb szántóterületek a megye más részein helyezkedtek el. A legelők sem voltak fajsúlyosak, hasonlóan a szántóföldi növénytermesztéshez. Az erdők aránya azonban kimagasló volt. Míg megyei szinten ez 8,5 % volt, addig Gödöllőn ez 36,6%-ot jelentett. Az erdőknél a kertek aránya még nagyobb volt. A kerti növények termesztése a terület nagyságában is megmutatkozott. Nyilvánvaló volt, hogy a budapesti agglomerációban a kertgazdálkodás fontos helyszíne volt Gödöllő.

A szántóföldi növénytermesztés ösztönzése bár országos cél volt, a gyenge talajadottságok miatt Gödöllőn nem volt kifejezetten sikertörténet. Ezzel magyarázható az is, hogy a főbb kalászos gabonanövények (búza, rozs, árpa, zab) nem is voltak jelen a mezőgazdasági termékek között. A fontosabb élelmi cikkek a kukorica, burgonya, és a zöldségek közül a zöldbab számított. Az állatállomány alacsony létszámával magyarázható a takarmánynövények alacsony mennyisége.

1933 után az erdők és a kertek nagysága is megugrott, olyannyira, hogy 1933 és 1935 között a kertek nagysága kétszeresére nőtt. A megnövekedett zöldség és gyümölcsstermesztés ugyancsak a budapesti felvevőpiac kielégítését szolgálta. Leggyakoribb az alma, körte, cseresznye, dió és szilva volt.

A rosszabb minőségű területeket a lakóházak övezetéhez csatolták, és a 30-as évekre a 4 katasztrális holdnyi³ nádas is eltűnt.

A kapásnövények közül kiemelkedő volt a burgonyatermesztés, a 30-as években a felvevőpiac nagyságához igazodva nőtt a burgonya vetésterülete is. Ami érdekessége volt még Gödöllőnek, hogy a kertekben sokszor a szántóföldre jellemző növényeket termesztettek, elsősorban burgonyát. A szántóföldi termesztésben pedig első helyen szerepeltek a zöldségnövények szabadföldi termesztése. Termesztettek fejes káposztát, vöröshagymát, zöldborsót, paradicsomot, sárgadinnyét, görögdinnyét. A kertészetek népszerűsége annak is

köszönhető volt, hogy a 19. század

A Magyar Királyi Állami Méhészeti gazdaság Gödöllőn. (Serfőző G.)

A Magyar Királyi Állami Méhészeti gazdaság Gödöllőn. Pekingi kacsák. (Serfőző G.)

³1 katasztrális hold = 5754,6416 m²

A Magyar Királyi Állami Baromfitenyésztő-telep Gödöllőn. Francia pavillonos ól, egy törzs számára. (Serfőző G.)

végén hazánkban bolgárkertészek* telepedtek le, akik sajátos termelési/termesztési kultúrát hoztak magukkal. Az öntözött-trágyázott területek magasabb terméshozamot és jobb minőségű árut eredményeztek. Gödöllőn is a bolgárkertészek technológiájára épülő zöldségtelepek jöttek létre.

A magyarok sokszor ellenséget láttak a kertészethez értő bolgároknál, az is előfordult, hogy a magyar parasztok az öntözéshez használt bolgárkereket tették felelőssé a száraz időben fellépő vízhiányért, ezért megrongálták a szerkezeteket. Az állam azonban felismerte, mennyire fontos a korszerű zöldségtermesztés és a parlagon heverő földek kihasználása (a Csepel-szigeten, Zuglóban és a Rákospatak mentén jóformán minden mocsaras területet a bolgárok csapoltak le), ezért kiállt a bolgárkertészek mellett. Kitiltásuk helyett éppen módszerük tanulmányozását tűzte ki célul, majd – a közpénzt sem sajnálva – bolgár rendszerű kertészeteket telepített szerte az országban. A piacjáró magyar emberek is pártfogolták minőségi terményeik miatt a bolgárkertészeket, ők honosították meg a Monarchia területén a spárgatököt, a padlizsánt, a póréhagymát és a fekete babot is. Kedvező áraik miatt pedig a városi alsóbb rétegek is rászokhattak a rendszeres zöldségfogyasztásra.

Gödöllő múltja folytatódik a jelenben. A kertek kiváló lehetőséget adnak a zöldségtermesztés és gyümölcsstermesz- és számára, a felvevőpiac megléte is megkérdőjelezhetetlen. Sok mindent lehet tanulni a múltból, és a jelenkori gazdálkodási ismeretekkel és praktikákkal kiegészítve egy trágyázásra alapozott kertgazdálkodásnak mindenképpen megvan a létjogosultsága.

a szociális kert növényvilága

Jelenleg a Diófa utcai kert jellegzetes természetes növénytakarója a homokpusztai gyep: a mintegy 6.000 négyzetméteres területen találhatóak jobb minőségű és degradáltabb részek. A terület mai állapota arra utal, hogy korábban hosszú időn keresztül legeltetésre használták.

A természetközeli, jó gyeprészekben a következő fajokat találtuk:

Achillea sp. Cickafark

Anthemis sp. Pipitér

Centaurea sp. Imola

Galium sp. Műge

Gypsophila sp. Fátyolvirág

Festuca sp. Csenkesz

Lycopus sp. Peszérce

Melandrium sp. Mécsvirág

p. Boglárka

rom Syntrichia

Ómoha

p. Bakszakáll

lere Verbascum

Óró Vicia sp.

A degradáltabb, rosszabb minőségű részeken a közönséges aranyvessző (*Solidago virgaurea*) és a selyemkóró vagy más néven vaddohány (*Asclepias syriaca*) özönnövények tömeges jelenléte jellemző.

A terület használatakor mindenképpen törekszünk arra, hogy természetközeli állapotú részek maradjanak művelt ágyások mellett a minél nagyobb biodiverzitás elérése érdekében, valamint a természetes vagy természetközeli növényársulásokat az özönnövény fajok ritkításával erősítjük.

A területen ezen kívül változatos életkorú ültetett gyümölcsfák találhatóak: alma, dió, faeper, mirabolán szilva, sárgabarack, szilva, valamint a korábbi szőlőművelésből megmaradt szőlőtőkék. A területen évtizedekkel korábban szőlőművelés folyt, a szőlőben gyümölcsfákkal és feltehetően zöldségtermesztéssel a korabeli szokások szerint. Még korábban, 19-20. század fordulóján a terület és környéke a helytörténeti kutatások szerint közlegelőként funkcionált.

Figyelembe véve a kert adottságait és jelenlegi állapotát, a területet alkalmasnak tartjuk mezőgazdasági művelésre a talajszerkezet folyamatos javítása és a komposzttal/szerves trágyával történő tápanyag-utánpótlása mellett. A klímaváltozásból adódó jelenlegi éghajlat-változási tendenciákat figyelembe véve érdemes megfontolni szubmediterrán fajok és fajták (datolyaszilva, füge stb.) termesztésének kipróbálását. Az ökológiai gazdálkodás, az integráltan, egymással párhuzamosan zajló zöldség-, gyümölcsstermesztés és állattenyésztés, a permakultúrás szemléletű gazdálkodás mellett oktatási, foglalkoztatási, terápiás és közösségi tevékenységeket tervezünk a multifunkcionális mezőgazdaság jegyében.

Talajszelvény-vizsgálat

A szociális kert talajának alapos vizsgálatát céloztuk meg a következőkben részletezett talajszelvény vizsgálatával.

Szakirodalomból bár ismerjük a Gödöllői dombság talajadottságait, nem elég általános jellemzés alapján megítélni az adott terület nyújtotta lehetőségeket és kihívásokat. A Diófa utcában feltételezhetően meszes alapkőzet van, a humuszosodás sekély rétegre korlátozódik, laza vagy könnyű talajszemcsék jellemzik, amit a már kialakított levendulaágyásnál is könnyűszerrel megfigyelhetünk. Magyarország talajainak fő típusai közül a váztalajok közé tartozó humuszos homoktalaj jellemző Gödöllő Blahai részére. A Diófa utcai szociális kert területének bejárása után, az első benyomásunkat érdemes kiegészíteni a talaj szó szerinti mélyebb vizsgálatával. Egy ásó segítségével is sok mindent kideríthetünk a talajról (az ásó segítségével kimetszett talajt megvizsgáljuk, milyen a tapintása, van-e benne földigiliszta, mennyire rögös, tömődött, vagy esetleg szerkezet nélküli, azaz széthullik a kezünkben). Az egyszerű ásópróba után, vagy helyett érdemes kicsit mélyebbre tekinteni, hiszen a talaj

nagyban befolyásolja mindennapi munkánkat a kertünkben, a kezdeti lépéseknél befolyásolja azt is, hogy milyen növényeket érdemes termesztetni, vagy, hogy mennyire kell odafigyelni a talaj szervesanyag utánpótlására. A talajszelvény helyszíni leírását nem feltétlenül kell tudományos oldalról megközelíteni, elsősorban gyakorlatias információkra tehetünk szert, ha vesszük a fáradságot, hogy egy másfélszer másfél méteres gödröt ássunk, egyik oldalán lépcsőfokokat kialakítva, hogy kényelmesen lemászhatunk az aljára.

Laboratóriumi vizsgálatok nélkül is sok mindent meg lehet állapítani és megfigyelni a kiásott talajszelvény segítségével. A legszembetűnőbb dolog, amit megfigyelhetünk, az a talaj színe: A talajszín meghatározásához használhatjuk a Munsell-skálát, vagy annak hiányában megfigyelhetjük, hogy mennyire sötét vagy világos a talaj, illetve hogy a feltalajra jellemző színárnyalata hogyan és milyen dinamikával változik lefelé haladva. Azonban ne tévesszen meg bennünket a talajszín vizsgálatokor a talaj nedvességtartalma. A talaj megfigyelésekor ne hagyjuk figyelmen kívül, hogy milyen volt a vizsgálatot megelőző napokban az időjárás. Esett-e az eső vagy szárazság van?

A Diófa utcai szociális farm esetén a talajszelvény vizsgálat 2019. május 8-án történt.

Magyarország csapadéktérképe és a tapasztalatok alapján is megállapítható, hogy a vizsgálat napját megelőző napokban sok csapadék hullott le, 7 napon belül 41 mm (2019.05.02-től 2019.

05.08-ig) a vizsgálat előtti 3 napban pedig 22 mm-t mértek. A hőmérséklet a vizsgálat előtti héten nagyon változó volt, 14-17-22 C° fok között ingadozott.

A talajszín vizsgálatokor a kihasított talajszelvény oldalát mindig fel kell kapirgálni, hogy friss felületet kapjunk, hiszen csalóka lehet a korábban kiásotttalajszelvény oldala, ami természetesen valamelyest már kiszáradt. Egy bicska segítségével megkapirgálva a talajszelvény oldalát láthatjuk, hogy mennyire sötét vagy világos színű a fal eredetileg. A Diófa utcai kertben azt olvastuk le a szín alapján, hogy felső 25 cm humuszos homok, amit egy 22-27 cm-es magasságban egy átmeneti rész követ, ahol a biológiai aktivitás jeleit is felleltük. A humuszos homoktalaj vízmegtartó-képessége nem a legkiválóbb, a talaj humusztartalma pedig csak 1%-1,5% körül van.

A szín megfigyelése után egy másik érzékszervünket kell segítségül hívni, hiszen a talaj tapintásával további értékes információkhoz jutunk. A talaj fizikai 'minőségét' letesztelhetjük és megtapasztalhatjuk az ujjaink között. Ha egy kis adag talajból próbálunk megformálni egy kis golyót, de nem sikerül, mert a kis golyó folyton szétesik, valamint a durva felületű talajalkotó szemcsék karcolják az ujjunkat (nedvesen és szárazon is!), akkor homokkal van dolgunk. A homokos vályog esetében a homokszemcsék mellett kisebb méretű sima felszínű részek is megjelennek, így már tudunk belőle golyót formálni. Ha a golyót azonban hengerré akarnánk átsodorni, akkor az már nem sikerülne. Vályogból lehet golyót és hengert is formálni, de pereccé már nehezen tudjuk átalakítani. Vizesen nem érdes, de nem is csúszós. Agyagos vályogból könnyen alakíthatunk ki golyót, hengert vagy perezet. Itt-ott rátapad a kezünkre. Az

Fotók: Ujj A.

Fotók: Ujj A.

mész. Kis tégelybe talajt teszünk, amire rácseppentjük az ecetet. Esetünkben a felső részben nem pezsgett a talaj, de az alsóban már pezsgett kicsit, itt tehát van mész.

mész. Kis tégelybe talajt teszünk, amire rácseppentjük az ecetet. Esetünkben a felső részben nem pezsgett a talaj, de az alsóban már pezsgett kicsit, itt tehát van mész.

tömődöttség. A bicskánkat (vagy ha csavarhúzó van beleszurkáljuk a talajba, így érezhetjük, hogy van-e velt talaj esetén a káros talajtömörödöttségre is fényünk. A Diófa utcai szelvénynél bár volt különbség az nem találtunk káros talajtömörödést (amely tömörökerei).

puha-kemény részek váltakozását, a gyökérrel való től, hogy felfedezünk-e benne valamilyen tendenciát.

rül fény arra, hogy mekkora humuszos réteggel

ny nedvesen szinte síkos, szárazon meg sűrűsége miatt nehezen mindenféle formát könnyen lehet belőle készíteni. A diófa utca- re hajlítás során már szétesett. Percet még annak ellenére sem dék miatt nedves volt a talaj. Beigazolódott a tapintásos vizsgálat olgunk.

hogy a lentebbi, esetlegesen kedvezőtlen talajréteget csőre van egy humuszos réteg a homokon, ennek

sokat (konkréció) is feljegyeztünk. Egész gyermekfej esetünkben azt figyeltük meg, hogy sok kis csigaház

A szín és a tapintást követően vizsgálhatjuk a szerkezetet. A 22-27 cm-es átmeneti részben (A szintből B szintre történő átmenet) földigilisztajáratokat és gyökereket találunk. Ezek jelenlétének mindig örül a gazda, hiszen biológia élet nélkül a talaj csak egy élettelen természetes közeg lenne. A gyökerek és a földigiliszta jelenléte a szervesanyag meglétére is utal. A szelvény ezen részében kisebb csigaházakat is felfedeztünk, ami a kalcium jelenlétét igazolja. A kalcium-karbonát (CaCO₃) szerkezetképző, ami szintén jó hír a gazda számára, de ügyelni kell arra is, hogy feltételezhetően több foszforra lesz majd szükség a termesztés során, mert a mész összekapcsolódik a foszforral, nem adja azt le a növénynek. 20%-os ecettel leellenőrizhetjük, hogy van-e a talajban

rást keveset találunk, ezért a város egészére

kastély és a Gödöllői művésztelep jut az eszünkbe évésbé fellelhetőek, feltehetően a korai városodás lítene a források.

aszonszövés és egyéb takács munka, piacra termelő c, egri és országos vásárokat kerestek fel különböző

üstöltek a boksák a gödöllői-szadai határon. Faszén

egyverművesek munkájához.

dig jelentéktelen Gödöllőn építtette fel reprezentatív vak sorából. A kastély szárnyak által körülfogott hátsó :astélyok jellegzetessége lesz, ami elterjed az egész

jelentős a Grassalkovich kastély, amelynek a 18. század első alkovich Antal Mária Terézia uralkodása idején futott be fényes

70 Tény, hogy a gödöllői kastély, valamint a szintén ebben az időben készült babati

istállókastély műves épülete és pazar berendezése nagy ellentétben állt a falut és lakóit jellemző

szegénységgel. A kastélyokban, templomokban, oltárookban, egyházi témájú köztéri szobrokban, vallásos könyvekben felhalmozott kulturális értéket az egyház köz- vetítette a falu lakói felé. Először a református egyház, később pedig – I. Grassalkovich Antal rekatolizációs törekvé- sei következtében - inkább a római katolikus egyházközség volt kultúrateremtő és kultúraközvetítő intézményként jelen a falu életében. A Grassalkovich-mecenatúrát elsősorban építészet-központúság jellemzi, de a Grassalkovi- chok pártolták a festészetet és a szobrászatot is. A kor szellemének megfelelően jelentős barokk szobrokat, szo- bor-együtteseket állíttatott a városban (Mária-szobor, Kálvária, Nepomuki Szent János-szobor). I. Grassalkovich Antal a katolicizmus megerősítésére törekedett, amihez a búcsújáró máriabesnyői templom (1761) és kapucinus kolostor (1764) építésével is hozzájárult.

II. Grassalkovich Antal színházat építtetett a kas- tély déli szárnyában, ezzel újabb kulturális léte- sítménnyel bővült a kastély és Gödöllő. Termé- szetesen ezt csak a hercegi család és szűkebb környezete élvezte alkalmanként. Pesti, budai, győri társulatok vendégszerepeltek a gödöllői te- átrumban. A herceg saját zenekart tartott fenn.

Mivel II. és III. Grassalkovich inkább külföldön tartózkodott, keveset volt Gödöllőn, ezért az ura- dalmi tisztviselőkre hárult nemcsak a birtok irá- nyítása, de a kastélytulajdonos képvisellete is. A hivatalnokok fontos szerepet játszottak Gödöllő kulturális életében, rendszeresen megjelentek a jelesebb egyházi és világi eseményeken: évnnyitó és évvzáró ünnepély a felekezeti iskolákban,

mű- Gödöllői Grassalkovich kastély 1856-ban

kedvelő színi előadások, bálók, hangversenyek. *Fotó forrása: egykor.hu*

A máriabesnyői templom mellett, mely ma is jelentős búcsújáró hely, I. Grassalkovich Antal kapucinus kolostort alapított. A szerzetesek a csodatevő kegyhely fenntartásával több ezer emberre gyakoroltak hatást. A búcsújárások szervezésével és lebonyolításával, a szent könyvek, ereklyék, szentképek terjesztésével kultúraközvetítő szerepet játszottak, ezek mellett oktatással is foglalkoztak.

1897-ben a kiegyezés után a mindenkori uralkodó a koronajavak részeként megkapta a kastélyt. A kastély királyi üdülőhely, ennek hatására, mint nyaralóhely, Gödöllő divatba jött. Gödöllőn elsősorban budapesti nagypolgárok, polgárok vásároltak vagy építettek a kor ízlésének és saját anyagi lehetőségüknek megfelelő nyaralót. Gödöllő így a pihenés, rekreáció helyszínévé is vált, amelyben a Blahai városrész kiemelkedő szerephez jutott, strand létesült, számos üdülő épült Blahán. Ez a szociális kert szellemére is hatással lehet.

blaha lujza és Gödöllő

Gödöllőn utcát neveztek el róla elég sajátos módon Blaháné út néven, noha általában nem

asszonynévként használta ezt a nevet, hanem Blaha Lujza⁴ néven vált ismert színésznővé. Blaha Lujzának háza, telke volt Gödöllőn a róla elnevezett úton. Ma a Blaháné út 132-138. számú telek az, ami valaha a színésznő tulajdonában volt. Eredetileg nagyobb volt, egészen a Lázár Vilmos útig kihúzódott a telek. A színésznő harmadik – Splényi Ödön báróval kötött – házasságának évében vásárolták a gödöllői nyaralót 1881-ben. A gödöllői nyári lakot népies bútorokkal rendezték be.

A fáma szerint Erzsébet királyné is meglátogatta egyik sétája alkalmával Blaha Lujza gödöllői nyaralóját. A történetet Kéry Gyula Blaha Lujza élete című 1896-ban megjelent könyve írja le: „Évekkel ezelőtt egy szerény kis nyári lakban lakott Blaháné a regényes gödöllői hegyek alatt, ahová pár heti pihenésre szokott visszavonulni, amikor a népszínházban az előadások szünetelnek. A nyári lakban az egyik szobát a Piros bugyelláris-beli szoba mintájára bútorozta be paraszti asztalokkal, tulipános ládákkal, mázas edényekkel teleaggatott fogassal. A mellette levő másik szoba falait valóságos szalagerdő fődte, amelyből a feliratok aranyos betűi kandikáltak ki, mint a lombokon keresztül szűrődő napsugarak.” Egy alkalommal, amikor a művésznő éppen Pesten tartózkodott, és a személyzet

⁴ Blaha Lujza magyar színésznő, élt: 1850-1926, „a nemzet csalogánya” nagytakarítást végzett a nyári lakban, arra sétált Erzsébet királyné, és megcsodálta a színpadias berendezést a sok- színű szalag erdővel együtt.

Nagymihály Sándor A Nemzet Csalogánya című Blaha Lujza-életregényében is említi a „Piros bugyelláris” szobát. Így ír róla: „Búboskemence terpeszkedett az egyik sarokban, mennyezetig ér az ágy, faragott az asztalláb, tulipános festésűek a székek, mezei virágokkal díszített Mária-kép fölött örökmécses ég, a falakon magyaros cserépedények díszeltek, az álló ruhafogason Török bíróné ruhái és babérmécses és szalagok százai, mind-mind a „Piros bugyelláris” csodálatos sikerét bizonyítva.”

Jó tíz évvel később, 1893-ban eladták a gödöllői házat, és részben annak az árából Balatonfüreden építettek villát. A Blaha Lujza-villa később gyakran látja vendégül Kaffka Margitot is az 1910-es években.

Blaha Lujza gödöllői házat egy szőnyegbombázás találta el és semmisítette meg 1944-ben – Máthé Attila, a blaha-i szájhagyományt őrző helytörténész szerint. A ház nélküli telket Kampis Antal (1903-1982) művészettörténész vásárolta meg 1965-ben, de ez a Blaha Lujza vagyonösszeségét képező ingatlanoknak csak egy része volt. Két évvel később Kampis egy 125 négyzetméter alapterületű, két szoba összkomfortos üdülőházat épített föl a telekre. A házat és a telket nagy értékű műgyűjteményével együtt 1978-ban Kampis Gödöllő városának ajándékozta egy cserélési és egy életjáradéki szerződés ellenében. Ma a Montágh Imre Iskola gyakorló parkja és a Blaha nyári napközi tábor működik a telken.

Gödöllői művésztelep

„A művészet maga az élet! A művészetet ne csak emberi alkotásokban, hanem az egész életben keressük és így fogjuk megtalálni életünk harmóniáját és szépségét” (Körösfői-Kriesch Aladár)

“Képzeld el, milyen lehet olyan családban felnőni, ahol sosem hangzik el: Maradj csendben, apád dolgozik, hanem a gyerekek azt látják, szüleik bábokat faragnak, rajzolnak, szőnyeget terveznek és

szőnek, verset írnak, mesét adnak elő..” (Török Katalin, 2015)

Gödöllő művészeti hagyományait kutatva az egyik legnagyobb jelentőségű a gödöllői művésztelep, és a mi szem- pontjaink szerint is jelentős, mivel az alapítványunk által képviselt értékrend hasonló alapokon nyugszik, mint an- nak idején a szecessziós művésztelepé.

A művésztelep vezetője, Körösfői-Kriesch Aladár 1901-ben költözött családjával Gödöllőre, kiköltözését tekint- hetjük kivonulásnak az iparosodott nagyvárosból. Ekkortól szerveződött a gödöllői műhely, több művész spontán módon történő szorosabb-lazább társasága. A művésztelep a századfordulón a szecesszió közép és kelet- európai terjedésének első hullámában létrejött társulások közé tartozott. A művészet és az élet tiszta és ősi forrásával való találkozás reményében a művészek kivonultak az iparosodott nagyvárosokból, hátat fordítottak a városi-polgári életmódnak is. A művészet újragondolásának eszköze John Ruskin és William Morris művészeti elméletét követve a forrásokhoz való visszatérés, melybe beletartozott a régi technikák felújítása és a falu mítoszának megteremtése, a gyáripar által előállított anyagok elutasítása és a városból való kivonulás. A gödöllői művésztelepen élők, alko- tók alapelve a természetes, puritán élet volt, többnyire vegetáriánusok voltak, azt fogadták el, amit a természet nyújtott, együtt étkeztek. Életmódjuk a közösség összekovácsolását is szolgálta. Társadalmi értelemben is eltűntek a különbségek az egyének között.

Itt párhuzamot vonhatunk a szociális kertünkben zajló közösség- és értékteremtő munkával, ahol törekszünk a ter- mésszel harmóniában dolgozni. Célunk a különböző társadalmi csoportokat egymáshoz közelíteni és újra megte- remteni az összhangot az egyének, a közösségek és a környezetünk között. Emellett a kézműves tevékenységekben rejlő lehetőségeket szeretnénk kiaknázni, egyrészt az e tevékenységek készségfejlesztő hatása miatt és a ma is világunkat uraló tömegtermelés környezetromboló és lélekölő következményeinek ellensúlyozása végett. Ez nem- csak a gyökerekhez, a hagyományos kézműves tevékenységekhez való visszanyúlást jelenti, hanem a kertművelés népszerűsítését és az emberiség által túltermelt hulladék kreatív újrahasznosítását, melynek nem utolsósorban szemléletformáló hatása is van.

A művésztelep indulása idején a művészeti megújulást a legtöbb országban államilag is támogatták, kettős céllal: a művészi-ipar kialakulása mellett a kialakult iparművészeti műhelyekben az elszegényedett falvak lakosságának is munkát adtak a kezébe, az ősi népi motívumok, az élő népművészet népszerűsítésével, felhasználásával.

Az 1904-ben megalakult gödöllői szőnyegszövő, hímző és bőrmintázó háziipar jellegű iparművészeti telep lett a művésztelep magja. Alapítók: Körösfői-Kriesch Aladár, Nagy Sándor. Műhelyük háziipar-jellegére hivatkozva állami támogatást kaptak az induláshoz, 1905-ben 50 helybéli lánnyal dolgozó szövőiskola létrehozásához.

meg a mintát a nép életében és művészetében. Gödöllőn és környékén valószínűleg már nem találhatták meg a tiszta forrást, ahol a „a népművészet az őt körülvevő élettel teljesen azonos”, ezért Erdélyi (Kalotaszeg) és dunántúli gyűjtő utakon ismerkedtek meg a népi szövessel, és átadták tudásukat a gödöllői szövőlányoknak, a kivitelezőknek.

1907 körül lett az iparművészeti telepből szélesebb értelemben művésztelep, ekkor költözött ide Nagy Sándor feleségével, Kriesch Laurával. Az Erdő utcát benépesítették a művésztelepiek: Zichy István, Frecskay Endre, Remsey Jenő festők, Sidló Ferenc, Moiret Ödön szobrászok stb. A művésztelep elsősorban szövőműhelyként vált ismertté. Inkább műhely, mint üzem, manufakturális jelleggel. A művészek terveztek, a szövőnők kiviteleztek, ezzel együtt tanműhelyként munkaerőképzés folyt. Körösfői és Nagy Sándor fel akarták eleveníteni a régi egyszerű szövési technikákat. A művészi tervek kivitelezésével a szövés színvonalát is emelni akarták, hogy a használati tárgyak is magas esztétikai értéket képviseljenek, s ezzel megszűnjék a nagyművészet és az iparművészet közötti szakadék. Helybéli lányokat tanítottak szövési technikákra. Említésre méltó Kiss Valéria székely tanítónő, aki gyalog bejárta a fél világot a szövés és csipkekészítés titkait megtanulandó, majd az országban sokakat megtanított a technikákra. Értett a növényi eredetű festékek elkészítéséhez, Gödöllőn is termesztett festő növényeket. Jelentős kísérletek folytak a növényi fonalfestés területén. (svéd, norvég, orosz, román festőműhelyek példái, tanulmányutak) Néhány általuk használt színező növény és anyag: krappgyökér-sárga, kék-búzavirág, indigó, bíbortetű.

Bevétel kellett, ezért a tanműhelyt hamarosan termelőmunka váltotta fel. Egyszerűbb tárgyak, úgymint párnák, szőnyegek készültek. Jelentős fordulat volt a gobelinszövés kezdete 1905-ben, Leo Belmonte idetelepülésével. A gobelin technika segítségével színátmenetek, árnyalatok is kialakíthatók. Körösfői a művészeti vezető. A szőnyegek a szecesszió stílusának kétféle változatában készültek: a nép szőttesekhez közelálló geometrikus formákkal a szu-mákok, és a hajlékony, szabadabb formák kialakításra alkalmas gobelinek.

A háború kitörése súlyos csapást mért a műhelyre, csökkent a dolgozók száma, de tovább folyt a munka. 1920-ban felbomlott a művésztelep. Okai: Körösfői halála, az első világháború és a Tanácsköztársaság intézkedései.

A gödöllői iparművészetnek egyedül ez az ága, a szövészet élte túl a világháborúval felbomló művésztelepet. Kriesch Laura a műhely vezetője, majd Remsey Jenő, aki háziipar-szerűen szervezte át a műhelyt: a terveket és a fonalat kiadta házakhoz. 1939-től Remsey Ágnes irányította a munkát. E művészeti hagyomány tovább él Gödöllőn. A GIM (Gödöllői Iparművészeti Műhely) 1998-ban alakult, Gödöllőn és környékén élő hivatásos, elismert iparművészek csoportosulásaként. A műhely célja a Gödöllői Művésztelep szellemiségének, művészeti hagyományainak továbbéltetése, megismertetése a kortárs művészetben. A GIM-Ház kortárs művészeti kiállításoknak ad helyet, és időnként az egykori művésztelep nagy művész egyéniségei műhelymunkáit, vázlatait és alkotásait mutatja be. A kiállítóteremben és a festői hangulatú kertben nyaranta tematikus összművészeti rendezvényekre kerül sor: szabadtéri animációs filmvetítések, divatbemutatók, költői- és zenei estek várják az érdeklődőket. Az alkotóházban hagyományokra épülő művészeti oktatás valósul meg (gobelinszövés, textiltechnikák, kerámia, rajz, festészet), emellett rendszeresen nyári művészeti táborokat rendeznek.

Részek összeillesztése, egyéni benyomások a kertről

Első alkalommal megtett sétánkon a kertben a nagy nyitott terület, a szemben lévő dombra eső szép kilátás és a dombtetőn minket fogadó „nagy öregek”, a fák látványa ragadott meg. A kert három részre tagozódik: a Diófa utca felőli alsó rész művelésre alkalmasabb (a kút is itt található), azután jön a középső emelkedő, napsütésnek erősen kitett terület. Majd a dombtetőn a nagy diófa és a „nagyöreg” almafa által kialakított „kapu” után következik a felső terület, ahol több gyümölcsfa található. Az itt álló több fa és bokor fogja a sok napsütést, egészen más klimatikus hatása van. A háromféle rész különféle hasznosításokra ad lehetőséget. Ez a hármas tagozódás első látásra a leginkább szembeütő a látogató számára, valamint a terület nagysága (6000m²).

Az alapítvány csapatával területet keresve, első alkalommal megvizsgálva a kertet tavaly nyáron egy növényzetben gazdag, életteli helyet találtunk, ami valószínűleg a több csapadéknak és a kevesebb kaszálásnak volt betudható. Idén kora tavasszal kezdtük el formálni a kertet, keresni benne a helyünket és azt, hogy mit mutat nekünk. Kertészsünk szerint ebben az évben kevésbé élettelinek tűnik a terület, mint tavaly az első bejárás idején, ami betudható a kevesebb csapadéknak, és a kútunk vízhozama sem a legoptimálisabb, nem mindig elegendő az öntözéshez. Ha idén nyáron valaki végigsétál a kerten, minden bizonnyal vitatkozik a kertészsünk véleményével, mert igen gazdagon burjánzik a sokféle növény a kert alsó szakaszán épült magas ágyásokban és körülöttük, hála az itt dolgozók lelkiismeretes munkájának. A kerttel kapcsolatos pozitívumnak, legfőbb értéknek a közösségformáló erejét tartom, bár ezt a tulajdonságát a benne dolgozók kölcsönzik a környezetüknek. Itt az önkéntes napokra gondolok leginkább, amikor ismerősök és ismeretlenek lelkesen tevékenykednek a kertben és munkájuk által látványosan épül-szépül

a kert. Van hagyománya a közösségi kertnek ezen a területen, mivel pár évvel ezelőtt 5-6 családnak hasznosításra bocsájtotta telket a tulajdonos, korábban pedig a Szent István Egyetem burgonya kísérletei kaptak itt helyet. Ez utóbbi egy újabb kapocs az alapítványunk és az egyetem között, hiszen sok közös munkában dolgozunk együtt.

Sajnos nehézséggel is kell számolni: a klímaváltozás hatására fellépő szárazság és ennek hatására a kutunk által adott csekélyebb vízhozam jelentheti az egyik problémát, a másik hátrány a tápanyagban szegényebb homoktalaj, amin komposzt kijuttatásával tudunk javítani. Hosszú távon a gazdasági fenntarthatóság kérdése is fejtörést okoz. A tulajdonviszonyok kérdése, ami leginkább megingatja a kerttel kapcsolatos pozitív érzéseinket. Nem a saját tulajdonunk a kert, csupán 2020 végéig használhatjuk. Kettős érzést-hozzáállást szül ez a tény: szeretjük, csináljuk, de mégis tartsuk azon a határon a kertet, hogy bármikor, amikor mennünk kell, „össze tudjuk csomagolni”, tehát ne eresszük túl mélyre a gyökereinket itt. Jelenleg a kerttel kapcsolatos fő kérdés ez.

Fotók: Csibi J.

Fotók: Csibi J.

felhasznált irodalom:

Gödöllő, Zrínyi Nyomda 1975, Szerk: Dékán
Antal

Gödöllő története I-II, 2007, Szerk: G. Merva Mária, Horváth
Lajos

<http://dwurl.hu/zJUfBT>

<http://dwurl.hu/DJLDNa>

Gödöllő és vidéke természetvilága, Gödöllő Városi Tanács 1977, Szerk: Barkóczi István, Helytörténeti füzetek I.

Gödöllő, a Rákos és a Galga mente, Dunatours 1989, Asztalos István – Horváth Lajos

Völgyek ölen a város, Krúdy Gyula Irodalmi Kör 2003, Szántai Sándor

Horváth Lajos: Fejezetek Szada község történetéből, Szada, 2000

<https://docplayer.hu/28171324-Fejezetek-szada-kozseg-tortenetebol.html>

https://www.gvkik.hu/wiki/index.php5/Blaha_Lujza

Forró, K. 2013: Mezőgazdaság és agrártársadalom. In: Gödöllő története II. 1867-1945. Gödöllő. 115-130. Szerk: G.Mer- va M.

Bolgárkertész bevándorlók, akik elvették a magyarok munkáját:
<http://dwurl.hu/loptYW>

A gödöllői koronauradalom a két világháború között: Tanulmány (MTA-DE Néprajzi Kutatócsoportjának programja): <http://dwurl.hu/uUfQCZ>

Vízrajzi viszonyok:
<http://villo.hu/tanosveny/vizrajz.htm#oldal%20teteje>

Serfőző, G. Mezőgazdaság és Állattenyésztés, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye II. In: Magyarország vármegyéi és városai. <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0016/2.html>

Állami Méhészeti Gazdaság, Gödöllő:
<http://dwurl.hu/BbQaDC>

A népművészet a 19-20. század fordulójának művészetében és a gödöllői művésztelepen, Gödöllői Múzeumi Füzetek, 2006, Szerk: Őriné Nagy Cecília

A gödöllői művésztelep, 1987, Gellér Katalin – Keserű Katalin

Artsmagazin online, Artsmagazin 2013/3. 28-33. o. „Egészsélet szigetén” Révész Emese írása

<http://www.mma-tv.hu>

Artsmagazin online 2015/5, Török Katalin: A Remsey ház

74

11.2 A “3 lépcsős folyamat” módszere

Nulladik szint Szint Munkakészség Integrálódás a közösségbe Egészség és életvezetés

támogatás ^{aktív} elfogadásának kezdetei

1.1a Kezdi elfogadni az aktív támogatást az utasítások követése során.

1. felismeri a foglalkozásvezetőt és a támogató személyzetet 2. felismeri a foglalkozást az órarendben 3. a foglalkozásra aktív támogatással érkezik

Kezdi elfogadni az aktív támogatást a többiekkel való közös munkában. 1. felismeri az intézmény

dolgozóit 2. kész odamenni a foglalkozásra (aktív segítséggel) 3. 4. kész kész részt egyszerű venni

utasításokat a foglalkozáson követni (aktív a foglalkozáson segítséggel) (aktív segítséggel)

Kezdi ^{szó} során. elfogadni az aktív támogatást az alapvető biztonsági szabályok betartása 1. megérti a

foglalkozáson betartandó egészségügyi és biztonsági szabályokat 2. 3. elkezdi betartja követni az

egészségügyi az egészségügyi és biztonsági és biztonsági szabályokat szabályokat 1.1b Kezdi elfogadni

az aktív támogatást a foglalkozásokba való bekapcsolódás ^{szó} során. 1. 2. kérdezni elkezdi felismerni kezdi a

személyzetet a saját feladatát mi a -aktív teendője támogatással -aktív támogatással 3. elkezd a többiek

mellett dolgozni - aktív támogatással

Kezdi elfogadni az aktív támogatást a szociális normák követése során. 1. kész egyszerű utasításokat követni -aktív támogatással 2. 3. szünetben beilleszkedik a társakkal a közösségbe, kapcsolatot aktív támogatás teremt, aktív segítségével

támogatással Kezdi elfogadni az aktív támogatást a társai felé irányuló bizalom kiépítésé- ben. 1. 2. elkezdi elkezd segítséget felismerni, kérni kitől a kérhet foglalkozások segítséget alatt a foglalkozások során 3. elfogadja a segítséget a foglalkozások alatt

aktív elfogadása támogatás 1.2a Elfogadja az aktív támogatást az utasítások követése során. 1. aktív támogatás segítségével felismeri a saját munkaállomását 2. használnia aktív támogatás segítségével felismeri mely eszközöket, szerszámokat kell 3. aktív támogatás segítségével megismétli az egyszerű utasításokat

Elfogadja az aktív támogatást a többiekkel való együttműködés kialakítása során. 1. 2. aktív aktív támogatással támogatással elkezdi elkezdi megérteni megérteni a a szociális többiekkel normákat szemben való viselkedés biztonságos és megengedett módjait 3. viselkedés aktív támogatással biztonságos elkezdi és megengedett megérteni módjai

azt, hogy mik a vele szemben való Elfogadja az aktív támogatást az eszközök/felszerelések utasítások szerinti használata során. 1. 2. elfogadja elfogadja az az aktív aktív támogatást támogatást a a megfelelő szerszám és eszköz felszerelés és felszerelés kezelésekor kiválasztásában 3. elfogadja az aktív támogatást a szerszám és felszerelés megfelelő használatához

1.2b Elfogadja az aktív támogatást a tevékenységekbe való bekapcsolódáskor. 1. mélyzetet, elfogadja aktív az aktív támogatással támogatást, hogy megkérdezze a napi tennivalóiról a sze- 2. elfogadja az aktív támogatást saját feladatának felismerésében 3. elfogadja az aktív támogatást a társai mellett való munkában

A^k

Elfogadja az aktív támogatást a szociális normák tiszteletben tartása terén. Megkülönbözteti 1. aktív támogatással a jót gyakorolja a rossztól. a helyes viselkedést, mások személyes terét és idejét tiszteletben tartva 2. 3. aktív aktív támogatással támogatással meghallgat képes kifejezni másokat, véleményét mielőtt és saját ötleteit

álláspontját kifejtendő Elfogadja az aktív támogatást érzelmeinek kifejezésében. 1. mennie elfogadja az aktív támogatást annak észlelésében, ha a mellékhelyiségbe kell 2. elfogadja az aktív támogatást annak észlelésében, hogy segítségre van szüksége, 3. elfogadja pl. az mikor aktív a támogatást segítő személy annak kérdezi kifejezésében, „Jól vagy?” ha nincs jól vagy szorong
munka támogatás aktív segítségével

1.3a Aktív támogatással koncentrálni a feladatára. 1. aktív támogatással visszaemlékezik, hogy milyen feladatot terveznek végezni a foglalkozáson 2. aktív támogatással felismer néhány eszközt 3. aktív támogatással dolgozik társai mellett

Aktív támogatással kapcsolatokat épít. 1. párbeszédet folytat 2. 3. megfelelő Feltesz olyan a non-verbális szociális jellegű kommunikációja kérdéseket, mint és a pl. testbeszéde „Hogy vagy?”

Aktív támogatással odafigyel a testi jóllétére. 1. aktív támogatással kér a foglalkozásvezetőtől/személyzettől enni vagy inni 2. 3. aktív aktív támogatással támogatással figyel megfelelően a foglalkozáson használja a az térbeli eszközöket, érzékelésre szerszámokat.

1.3b Aktív támogatás segítségével építi a korábbi ismereteire. 1. aktív támogatással elfogadja a visszajelzést 2. 3. aktív aktív támogatással támogatással felidéz felismeri feladatának a saját naplójában legutóbbi lejegyzett elvégzett legutóbbi lépését lépéseit

Aktív támogatással követi a közösségi szabályokat. 1. aktív támogatással gyakorolja a jó modort és tisztelt a többiekét 2. 3. Aktív Aktív támogatás támogatás segítségével segítségével meghallgat kifejezi ötleteit, másokat véleményét

Aktív támogatással kezeli az érzéseit. 1. az érzelmek kifejezésével segít csökkenteni a frusztrációja szintjét 2. 3. aktív aktív támogatással támogatással elkezd felismeri felismerni, milyen hatással milyen van hatással a többiekre van a többiekre munka kez- támogatással dete külső 2.1a Külső 1. követi támogatással az utasításokat kezd csatlakozni a foglalkozásokhoz. 2. a feladatot több kisebb lépésre bontja 3. támogatással

elegendő ideig odafigyel, hogy feladatának egy részét végrehajtsa külső Külső 1. udvarias támogatással viselkedést elkezd mutat, tiszteletteljesen mások idejét és viselkedni személyes a terét társaival tiszteletben szemben. tartva 2. külső támogatással meghallgat másokat, mielőtt kifejezné saját

mondanivalóját 3. külső támogatással tiszteletteljes módon fejezi ki a véleményét

Külső 1. megérti támogatással az egészségügyi betartja és a biztonsági biztonsági szabályokat szabályokat. 2. követi az egészségügyi és biztonsági szabályokat 3. betartja az egészségügyi és biztonsági szabályokat

2.1b Külső támogatással elkezd dolgozni a problémák megoldásán 1. 2. nagyobb külső segítséggel felelősséget továbbfejleszti vállal a saját képességeit fejlődésével és kapcsolatban tudását 3. külső támogatással reálisan értékeli saját teljesítményét

Külső támogatással csoportos feladatokon dolgozik. 1. 2. külső külső támogatással támogatással elfogadja pozitív visszajelzéseket a csoportban ad rá jutó a csoport feladatokat tagjainak 3. külső támogatással elfogadja a csoportos tevékenységre adott visszajelzéseket

Külső támogatással elkezd bizalmat mutatni a többiek iránt. 1. 2. tudja, segítséget hogy kér kitől a foglalkozásokon kérhet segítséget a foglalkozásokon 3. elfogadja a segítséget a foglalkozásokon

támogatással munka külső 2.2a Külső támogatással nehézségek esetén is folytatja a feladatának elvégzését. 1. külső támogatással felismeri a problémákat 2. 3. külső külső támogatással támogatással felismeri képes kitartóan a megoldást dolgozni

a problémára Külső támogatással segítséget kér nehezebb feladatok végrehajtásához. 1. felismeri, ha segítségre van szüksége 2. 3. elég elfogadja magabiztos a segítséget a segítségkéréshez és az iránymutatás szerint folytatja a munkát

Külső támogatással az eszközöket/szerszámokat az utasítások szerint használja. 1. felismeri a megfelelő szerszámokat/eszközöket 2. 3. a megfelelő szerszámokat/eszközöket módon használja az a szerszámokat/eszközöket utasításoknak megfelelően, jól használja 2.2b Külső támogatással kész még nehezebb feladatokat véghezvinni. 1. szükséges megérti erőforrásokkal a korábbi feladatait és tisztában van a feladatok megoldásához 2. megérti a szerepeket, felelősséget, célokat 3. elfogadja a munkáját érintő építő visszajelzést

Külső segítséggel dolgozik mások nézőpontjának elfogadásán 1. latba hajlandóságot kerülni nyílt mutat beszélgetés külső segítséggel során mások különböző nézeteivel kapcsos- 2. tiszteletben tartja mások eltérő nézőpontját 3. kérdéseket tesz fel és kész a kapott információkkal dolgozni

Külső támogatással kezeli az új helyzetekre és emberekre adott reakcióit. 1. 2. kifejezi tudatában érzéseit, van a hogy többiekre csökkentse gyakorolt szorongás hatásának szintjét 3. rövid időn belül képes a változások kezelésére

önálló munka kezdete

2.3a Elkezd hosszabb ideig önállóan dolgozni a feladatain. 1. 2. önállóan nagyobb részvétellel kezdi elfogadni és kontrollal a tanulásának rendelkezik céljait saját munkája felett 3. önállóan elkezd fókuszálni a feladatai során

Elkezd önállóan dolgozni kapcsolatainak fenntartásán. 1. 2. önállóan önmagát üdvözli társait a foglalkozásvezetőt a foglalkozásokon 3. önállóan üdvözli a vendégeket a foglalkozáson

Önállóan elkezd törődni saját érzelmi jólétével. 1. 2. elismeri, elfogadja ha a terápiás támogatásra beavatkozást van szüksége pl. orvosi segítség 3. elmegy a terápiás beavatkozásra 2.3b Elkezd 1.

használja az önálló és alkalmazza munkát a a feladatain korábban az tanult elfogadott dolgokat színvonalon. 2. biztosítja, hogy a feladatait a megfelelő színvonalon teljesíti 3. használat után önállóan visszateszi a szerszámokat/eszközöket a helyükre

Elkezd 1. felismeri az önálló az egyenlőség munkát a és társadalmi sokszínűség szokások fontosságát követésében. 2. tiszteletben tartja az egyenlőséget és sokszínűséget az intézményben 3. tiszteletben tartja az egyenlőséget és sokszínűséget az intézményen kívül

Elkezd 1. jelzi, önállóan ha nem biztos kezelni a reakcióit feladatban a kihívásokat jelentő feladatokra és környezetre. 2. felismeri a kihívást jelentő feladatnak vagy környezetben megfelelő viselkedést 3. lelkesen áll a kihívást jelentő feladatokhoz

76 75

78 Nulladik szint Szint Munkakészség Integrálódás a közösségbe Egészség és életvezetés

Önálló munka 773.1a Önállóan dolgozik a saját közössége számára tervezett projektjén.

Önállóan dolgozik fizikai szükségleteinek gondozásán. 1. követi a tervet és felméri a feladat természetét és nehézségét

1. észleli, ha a nagy stressz problémát okoz neki 2. kész önállóan bemutatni másoknak az ötleteit, munkáit

2. van megküzdési stratégiája a stressz pillanatnyi kezelésére 3. motivál másokat, hogy részt vegyenek projektjében

3. van megküzdési stratégiája a hosszabb ideig tartó stressz kezelésére 3.1b Önállóan

kidolgozza a közösség számára szóló projekt költség és eszköz-igényét. 1. önállóan kisebb lépésekre bontja a feladatot 2. önállóan felkutatja az alapanyagokat 3. önállóan megállapítja a költségeket

Önállóan dolgozik kapcsolatainak építésén a közösségben. 1. az új helyzetekhez pozitív hozzáállása 2. pozitív szerepmoddelt mutat 3. a foglalkozásokon a vendégeket megfelelő módon üdvözi

Önállóan törődik a többiek fizikai szükségleteivel. 1. őszinte törődést mutat a többiek felé 2. önként vállal a szünetben szokásos tennivalókat, „házimunkát” 3. észreveszi, ha másoknak támogatásra van szükségük

3.2a Önállóan dolgozik egy projekten a közösségért.

1. önállóan használ probléma-megoldó módszereket 2. tisztában van a létrehozott tárgyak/megtermelt javak többi műhely- ben való felhasználásának lehetőségével 3. önállóan osztja be az idejét

Önállóan dolgozik a szociális készségein a közösségben. 1. közbeszólás nélkül végig hallgat, és jól figyel 2. összhangot épít nem verbális jelekkel is 3. mások ötletei, érzései és véleménye iránt kifejezi megértését

Önállóan dolgozik mások segítségével a közösségben. 1. megérti, hogy fontos a foglalkozás tervezett ideje alatt végig jelen lenni 2. észleli annak jeleit, ha társának segítségre van szüksége 3. megérti a csoportmunka fontosságát

Önállóan dolgozik saját érzelmi szükségleteinek kezelésén. 1. ügyel az egészséges étkezésre és a rendszeres testmozgásra 2. felismeri saját gondolatait, érzéseit és kezeli őket 3. felismeri és tiszteletben tartja a saját határait, mit tud kontrollálni és mit nem 3.2b Önállóan dolgozik bonyolult feladatokon.

1. tisztában van vele, mi a feladat értelme és célja 2. elfogadja, ha kudarc éri (próba-hiba módszer: trial and error) 3. teljes mértékben részt vesz a saját magáról való gondolkodásban

Önállóan dolgozik a közösségben, pozitív példát mutatva a többieknek. 1. megfelelően reagál szociális helyzetekben a 24 órás tanmenet es- etében 2. gyakorlati feladatokat végez és részt vesz gyakorlatokban, amelyek a problémamegoldó képességet és szociális készségeket fejlesztik 3. megérti, hogyan tűzzön ki elérhető, a saját egyéni képességeire, fejlődésére szabott célokat

Önállóan törődik mások érzelmi jól-létével. 1. egészséges társalgást képes fenntartani megfelelő környezetben 2. empátiát mutat, meghallgat másokat 3. másokat segít és támogat a foglalkozásokon, ha azt a személyzet kéri tőle

3.3a Bizonyítja, hogy képes önállóan tervezni a munkáját és a tanulmányait

az iskolát követően. 1. megbízik a saját képességeiben 2. határidőket határoz meg 3. önállóan meghatározza a céljait a munkája vagy a tanulmányai terén

Bizonyítja képességét, hogy önállóan tud gondoskodni egészségéről, biztonságáról és jól-létéről az iskola után. 1. felismeri, ha külső segítségre van szüksége 2. felismeri a stressz faktorokat az életében 3. képes objektív megítélésre, képes arra, hogy kezelje a dühét, frusz- trációját és megfelelő támogatást találjon 3.3b Bizonyítja magabiztosságát és rátermettségét az iskolát

követő munká-
ra vagy továbbtanulásra. 1. világosan kifejezi munka vagy tanulási céljait 2. karrier tanácsot kér a megfelelő szakértői tanácsadási lehetőség igénybe- vételével 3. megfelelő módon jelentkezik

iskolába vagy pályázik állásra

Bizonyítja, hogy önállóan tud kapcsolati hálót építeni az iskola után. 1. megfelelő barátságokat köt az iskolán kívül 2. megfelelően használja a közösségi médiát 3. használja a közösségi tevékenységekbe való kapcsolódás lehetőségeit (pl. munkatapasztalat szerzés, iskolán kívüli sportcsapathoz való csatlakozás) Bizonyítja, hogy önállóan együtt tud működni közössége tagjaival az iskola befejezése után. 1. kapcsolatot tud teremteni másokkal és fenntartani konstruktív em-beri kapcsolatokat

Bizonyítja, hogy önállóan képes támogatni mások egészségét, biztonságát és jólétét az iskolát követően 1. az előírásoknak megfelelően védőruhát visel, ha szükséges 2. átmeneti programokba sikerrel bekapcsolódik 3. felismeri milyen képzettség szükséges a munkavállaláshoz

11.3 A képzés felépítése

1. NAP

2. NAP

3. NAP

4. NAP

5. NAP

6. NAP

7. NAP

HÉT 1.

2.+3.

2.+4.

2.+3.

2.+4.

2.+4.

2. MODUL

SZÜNET MODUL

MODUL

MODUL

MODUL

MODUL

MODUL 798. NAP 5. MODUL

A PSTE módszer elmélete

Az alapok

Célcsoport jellemzői a PSTE módszer mentén

Kézműves tevékenység a PSTE módszer szellemiségében

Célcsoport jellemzői a PSTE módszer mentén

Kézműves tevékenység a PSTE módszer szellemiségében

Kézműves tevékenység a PSTE módszer szellemiségében

Kézműves tevékenység a PSTE módszer szellemiségében

Felkészülés "Az én szociális farmom" prezentáció-ra

Mentorok prezentációi

“Az én szociális
Hely szelleme elmélet és
farmom” avagy mit viszek haza
séta

Kézműves tevékenység a PSTE módszer szellemiségében

Gazdasági fenntartathatóság

Kézműves tevékenység a PSTE módszer szellemiségében

Gazdasági fenntartathatóság

Gazdasági fenntartathatóság

Felkészítő beszélgetés az 5. modulhoz

Mit viszek haza

Mit viszek haza

Mit viszek haza

Mit viszek haza

Mit viszek haza

Mit viszek haza

Mit viszek haza